शान्तसुधारसः ।।

ભાગ-૩

(૧૩ થી ૧૭ ભાવના)

(શબ્દાર્થ, અર્થ, ખંડાન્વય અને સમાસ સહિત)

સંપાદિકા :- સા. શ્રી. ધ્યાનપ્રિયાશ્રીજી

आचार्यश्रीॐकारसूरि ज्ञानमन्दिर ग्रन्थावली नं. १०८

॥ रैवतगिरिमण्डनश्रीनेमिनाथाय नमः ॥

॥ श्रीसिद्धिसूरीश्वरजीसद्‌गुरुभ्यो नमः ॥

महोपाध्यायश्रीविनयविजयजीविरचितः

॥ शान्तसुधारसः ॥

ભાગ-૩

(૧૩ થી ૧૭ ભાવના)

(શબ્દાર્થ, અર્થ, ખંડાન્વય અને સમાસ સહિત)

-: સંપાદિકા :-

સા. શ્રી નિર્વાણશ્રીજીમ.સા.ના શિષ્યા

સા. શ્રી ધ્યાનપ્રિયાશ્રીજી

-: प्रकाशक :-

आचार्यश्रीॐकारसूरि ज्ञानमन्दिर

सुभाषचौक, गोपीपुरा, सुरत-१.

ગ્રન્થ નામ : शान्तसुधारसः-३
આવૃત્તિ : પહેલી
વિક્રમ સંવત-૨૦૭૪
ઈ.સ. ૨૦૧૮
નકલ ૫૦૦

—: પ્રાપ્તિસ્થાન :—

સુરત : આ. ૐકારસૂરિ આરાધના ભવન
સુભાષચોક, ગોપીપુરા, સુરત-૧
સેવંતીલાલ મહેતા, મો. : ૯૮૨૪૧૫૨૭૨૭
mehta_sevantilal@yahoo.co.in

અમદાવાદ : શ્રી સુધીરભાઈ સી. શાહ
૧, અમીઝરા ફ્લેટ,
તેજપાલ સોસાયટી પાછળ,
ફતેહનગર, પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭
મો. : ૦૯૪૨૬૩૫૦૬૭૩

અમદાવાદ : સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર
હાથીખાના, રતનપોળ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૧
મો. : ૦૯૮૭૯૫૩૧૧૯૦

મુંબઈ : સોનલબહેન તુષારભાઈ સંઘાણી
૫, અરુણોદય, ૬ ભીમાણી એસ્ટેટ,
માટુંગા (સે.રે.), મુંબઈ -૧૯
મો. : ૦૯૮૧૯૫૮૨૨૩૩

ટાઈપસેટિંગ : વિરતિ ગ્રાફિક્સ, અમદાવાદ, મો. 8530520629, 07383183665
Email Id: Virtigrafics2893@gmail.com

પ્રશમનું અમૃત

'भावय रे ! वपुरिदमतिमलिनम्...' આ પંક્તિ અન્તસ્તર[redacted]ય છે. લાગે કે પરા વાણીનું ગુંજન થઈ રહ્યું છે. પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાય **વિનય વિજયજી મહારાજ**નું આ 'થ્રોઈંગ' - ક્ષેપણ પણ અસ્તિત્વના સ્તર સુધી પહોંચી જાય છે...'

'ભાવય....' તું ભાવિત કર તારી જાતને. વાસિત કરી દે તારા અસ્તિત્વને...ચંદનમાં જેમ સુગંધ કણકણમાં વ્યાપ્ત હોય છે, એ રીતે અસ્તિત્વના કણકણમાં આ વિચાર ધોળાઈ રહે. ઘોલન. વાસન. ભાવન.

'શાન્ત સુધારસ' ગ્રન્થ અદ્ભુત છે. એક એક ભાવના પરનું આ છાન્દસ ગાન...

ઉપેક્ષા ભાવનાની આ પંક્તિ કેવી તો હૃદયંગમ છે ! 'तव किं कोऽपि चिनोति करीरं, चिनुतेऽन्यः सहकारं रे...'

જંગલમાં એક વૃક્ષ નીચે એક માણસ બેઠો છે. ત્યાં બે જણ આવ્યા. એક કેરડાના ઝાડ પર ચડ્યો. બીજો આંબાના ઝાડ પર. શાક માટે કેરની જરૂર હતી, તે કેરડા પર ચડ્યો. જેને કેરીનો રસ ચાખવો હતો, તે આંબા પર ચડ્યો.

અહીં પેલો માણસ વિચારે કે કેરડા પર ચડનારો ડફોળ જ છે ને ! આંબો છે મઝાનો, તો કેરડા પર પેલો કેમ ચડ્યો ?

અહીં ગ્રન્થકાર કહે છે : ભાઈ, જેને જેની જરૂર હતી, એ એ તરફ જાય આમાં તને શું તકલીફ પડી ? તું તારામાં રહે ને !

○ ○

'શાન્ત સુધારસ' ગ્રન્થને પ્રારંભિક સંસ્કૃતના જ્ઞાતાઓ પણ સમજી શકે એ લયમાં વિદુષી સાધ્વીજીએ સંપાદિત કરેલ છે.

આશીર્વાદ આપું કે આવી પ્રવૃત્તિઓ તેમના દ્વારા અનવરત થયા કરે.

કાન્તાબહેન ખુમચંદ અજબાણી વિવિધલક્ષી ભવન, — **યશોવિજયસૂરિ**

ધાખા (ધાનેરા)

મહાવીરપ્રભુ જન્મ વાચન દિન, ભા.સુ. ૧, ૨૦૭૩

॥ શ્રીસિદ્ધિ-ભદ્ર-ૐકાર-અરવિંદ-યશોવિજયસૂરિભ્યો નમઃ ॥

પ્રસ્તાવના

મહોપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયજીની અનૂઠી ગેયરચના **'શાન્તસુધારસ'**. સંસ્કૃતના પ્રારંભિક અભ્યાસીઓ અભ્યાસ કરી શકે અને કાવ્યનો અભ્યાસ કરતાં કરતાં ગાતાં ગાતાં ભાવનાઓને ઘૂંટી શકે એવી આ અદ્વિતીય રચના છે.

જયદેવ કવિનું ગીતગોવિંદકાવ્ય ગેયરચના છે. પણ એ શૃંગારરસનું કાવ્ય છે. જ્યારે અધ્યાત્મરસની છોળો ઉડાડતું સોળભાવનાઓનો ગુંજારવ કરતું **શાંતસુધારસ** એકમેવ કાવ્ય છે. માત્ર જૈનસાહિત્ય જ નહીં સમગ્ર સંસ્કૃત સાહિત્યમાં આ કાવ્યનો જોટો મળતો નથી.

પૂજ્ય વિનયવિજયજીમ.સા.ના સમયમાં વ્યાકરણનું અધ્યયન અષ્ટાધ્યાયી ક્રમથી નહીં પણ પ્રક્રિયાક્રમથી કરવાનો પ્રચાર વધી ગયેલો. 'પાણિનીય અષ્ટાધ્યાયી'ના સ્થાને ભટ્ટોજી દીક્ષિતની 'સિદ્ધાંત કૌમુદી'નું ચલણ વધેલું. ત્યારે એમણે 'સિદ્ધહેમવ્યાકરણ'ના સૂત્રોના આધારે 'હૈમલઘુપ્રક્રિયા' અને એની ૩૫૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ વિશદ વ્યાખ્યા 'હૈમપ્રકાશ'ની રચના કરી પ્રક્રિયાક્રમના અધ્યયનનો માર્ગ ખુલ્લો કર્યો. એ કારણે સિદ્ધહેમના મંદ પડેલા અધ્યયનમાં વેગ આવ્યો.

ગ્રંથકારશ્રીએ એમની યુવાવસ્થામાં 'શ્રી કલ્પસૂત્ર' ઉપર 'સુબોધિકા ટીકા' અને આગમજ્ઞાનના ખજાના જેવો 'લોકપ્રકાશ' ગ્રંથ રચ્યો. પ્રૌઢ અવસ્થામાં ગ્રંથકારશ્રી 'શાંતસુધારસ' અને 'પુણ્યપ્રકાશ' જેવી વૈરાગ્યરસભરપૂર કૃતિઓ રચે છે. જીવનના છેડે 'શ્રીપાલરાસ' જેવી અનૂઠી કૃતિ એમની કલમ દ્વારા પ્રગટ થાય છે.

'સુબોધિકા ટીકા', 'પુણ્યપ્રકાશ સ્તવન', 'શાંતસુધારસ કાવ્ય' અને 'શ્રીપાળરાસ' જેવી કાળજયી કૃતિઓ રચીને ઉપા.શ્રીવિનયવિજયજી અક્ષરદેહે અમર બની ગયા છે.

મહોપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયજી ગણિવર વિષે શ્રીમોતીલાલ ગી. કાપડિયાએ

'શાંત-સુધારસ'ના 'ઉપોદ્‌ઘાત'માં અને શ્રીહીરાલાલ કાપડિયાએ 'વિનયસૌરભ'માં વિગતે લખ્યું છે. અહીં કેટલીક વિગતો સંક્ષેપમાં આપીએ છીએ.

- ગ્રંથકારનો જીવનકાળ અનુમાનથી વિ.સં. ૧૬૬૦થી ૧૭૩૮ મનાય છે.
- ગ્રંથકારશ્રી જગદ્‌ગુરુહીરસૂરીશ્વરજીમ.સા.ના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજયમ.સા.ના શિષ્ય હતા.
- ઉપાધ્યાય શ્રીસોમવિજયજીમ.સા. પાસે પૂ.વિનયવિજયજીમ.સા.એ અધ્યયન કરેલું.
- ઘણાં ગ્રંથકારો ગુરુનું નામ અને ગુરુપરંપરા તો આપતા હોય છે પણ ઉપા.શ્રીવિનય વિજયજીમ.સા.એ 'લોકપ્રકાશ' ગ્રંથના દરેક સર્ગના અંતે 'राजश्रीतनयोऽतनिष्ठ विनयः श्रीतेजपालात्मजः' આ પ્રમાણે માતા રાજશ્રી અને પિતા તેજપાલનો આદરપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો છે. શ્રીજિનશાસનના ઈતિહાસમાં આ અલૌકિક ઘટના છે.
- વિ.સં. ૧૬૯૬માં 'કલ્પસૂત્ર' ઉપર સુબોધિકા ટીકા રચી અને વિ.સં. ૧૭૩૭માં શ્રીપાલરાસ (અપૂર્ણ)ની રચના થઈ. આમ ગ્રંથકારની કલમ ઓછામાં ઓછી ૪૦ વર્ષ સુધી ચાલી છે.
- મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી જોડે એમને ગુરુભાઈ તરીકે અત્યંત સુંદર સંબંધ હતો પણ, એમની સાથે વિનયવિજયજી કાશી ભણવા ગયા હતા એ દંતકથામાં તથ્ય નથી.
- નયકર્ણિકાના ઉપોદ્‌ઘાતમાં (પૃ. ૪૦-૪૧) મોહનલાલ દેસાઈએ એક દંતકથા આપી છે એનો સાર આ પ્રમાણે છે.

ખંભાતમાં ઉપા.વિનયવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં કેટલાક પંડિતો વિવાદાસ્પદ પ્રશ્નો પૂછી વ્યાખ્યાન ડહોળી નાખતા હતા. ઉપા. શ્રીયશો-વિજયજીએ દરવાજા પર સૂચના લખાવી કે -

ચર્ચા કરનારે ઓષ્ઠ્ય (પફબભમ) વર્ણોનો ઉચ્ચાર કરી શકાશે નહીં. એ માટે નીચેના હોઠ ઉપર સિંદૂર લગાડવાનું. ઓષ્ઠ્ય બોલે તો ઉપરનો હોઠ

સિંદૂરવાળો થઈ જાય. જેથી ખ્યાલ આવી જાય કે બોલનારે ઓષ્ઠ્ય વ્યંજનનો ઉપયોગ કર્યો છે.

ઉપા. યશોવિજયજીએ સિંદૂર લગાડી એક પણ ઓષ્ઠ્યવર્ણના ઉચ્ચાર વિના સંસ્કૃત પદ્યમાં પ્રવચન આપ્યું. અને શરત પ્રમાણે ૫૦૦ બ્રાહ્મણ પંડિતો જૈન થયા.

- ઉપા.વિનયવિજયજીની કૃતિઓ રાંદેર, સૂરત, રાધનપુર, ગાંધારમાં રચાઈ છે. એમનું વિહારક્ષેત્ર ગુજરાત, માળવા, મારવાડ રહ્યું હોય તેવું જણાય છે.
- વિ.સં.૧૭૧૦માં શત્રુંજય ઉપર ખરતરવસહિ (ચૌમુખજી)માં પરમાત્માની પ્રતિષ્ઠા ઉપા.શ્રીવિનયવિજયજીમ.સા.ના કરકમલો દ્વારા થઈ છે.
- વિ.સં.૧૬૮૪માં વિનયવિજયજીએ સ્વહસ્તે લખેલી 'નૈષધકાવ્ય' ઉપરની ટીકા જૈન એસોસિએસન ઑફ ઇંડિયામાં ૧૨૦૬ ક્રમાંકમાં છે.
- પોતાના ગુરુની કૃતિ વિચારરત્નાકરનો પ્રથમાદર્શ ઉપા.શ્રીવિનય-વિજયજીએ લખ્યો છે, એનું સંશોધન પણ કર્યું છે.

ગ્રન્થકારશ્રીની મુખ્ય મુખ્ય ગ્રંથરચનાની વિગત આ પ્રમાણે છે -

(૧) કલ્પસૂત્ર પરની સુબોધિકા ટીકા વિ.સં.૧૬૯૬ (૨) લોકપ્રકાશ વિ.સં.૧૭૦૮ (૩) હૈમલઘુપ્રક્રિયા વિ.સં.૧૭૧૦ (૪) હૈમપ્રકાશ (૫) નયકર્ણિકા (અનુમાનતઃ વિ.સં.૧૭૦૧) (૬) ઇન્દુદૂત (અનુમાનતઃ વિ.સં. ૧૭૧૮) (૭) શાન્તસુધારસ ગંધારમાં વિ.સં.૧૭૨૩માં પૂર્ણ કર્યો. (૮) ષટ્ત્રિંશજ્જલ્પસંગ્રહ (૯) અર્હન્નમસ્કાર સ્તોત્ર

ગૂર્જર કૃતિઓ :-

(૧) સૂર્યપુર ચૈત્યપરિપાટી (૨) આનંદલેખ (૩) વિજયદેવસૂરિ લેખ (૪) ઉપમિતિભવપ્રપંચનું સ્તવન (૫) પટ્ટાવલી સજ્ઝાય (૬) પાંચ સમવાય સ્તવન (૭) ચોવીસી સ્તવન (૮) વીશી સ્તવન (૯) પુણ્યપ્રકાશ સ્તવન (૧૦) વિનયવિલાસ (ભાષા હિન્દી) (૧૧) ભગવતીસૂત્ર સજ્ઝાય (૧૨)

આયંબિલની સજ્ઝાય (૧૩) ષડાવશ્યક સ્તવન (૧૪) ચૈત્યવંદન (૧૫) ઉપધાનતપ સ્તવન (૧૬) શ્રીપાલરાસ (અપૂર્ણ)

- પાટણના ભંડારમાં એવી બે પ્રતો છે. જેના અંતે વિનયવિજયજીએ માતાના શ્રેયાર્થે જ્ઞાનભંડાર રચ્યાનો સ્વહસ્તે ઉલ્લેખ કર્યો છે.
- ઉપા.શ્રીવિનયવિજયજીના એક શિષ્ય મતિવિજયજીએ નલદમયંતી ચોપાઈ લખી છે. બીજા શિષ્ય વૃદ્ધિવિજયજીએ મહાવીરસ્તવન લખ્યું છે.
- પટ્ટાવલી સમુચ્ચય (ભા.૧ પૃ.૧૦૬ ટિ.)માં ઉપા.વિનયવિજયજી શિષ્ય પરંપરાની વિગત આ પ્રમાણે છે. પં.નયવિજય → પં.ઉત્તમવિજય → પં.નરવિજય → પં.મેઘવિજય → પં. કેશરવિજય → પં.શાન્તિવિજય → પં.વિદ્યાવિજય → પં.લક્ષ્મીવિજય → પં.ગુલાબવિજય → પં. ચારિત્રવિજય.
- શ્રીપાલરાસમાં ઉપા.યશોવિજયજીએ વિનયવિજયજીના ગુણ આ રીતે ગાયા છે.

  વિદ્યા વિનય વિવેક વિચક્ષણ લક્ષણલક્ષિત દેહાજી.

  સોભાગી ગીતારથ સારથ સંગત સખર સનેહાજી.
- રાંદેર નેમિનાથ જિનાલયમાં ઉ.વિનયવિજયની ચરણ પાદુકા ૧૦''x ૭½''ના આરસ પર છે.

શાંતસુધારસ :

વિક્રમનો ૧૭મો અને ૧૮મો સૈકો શાહજહાં અને ઔરંગઝેબના શાસનકાળનો છે. તપગચ્છમાં પણ જગદ્ગુરુ હીરસૂરિ-સેનસૂરિ અને પછીનો આનંદસૂરિ-દેવસૂરિનો સંઘર્ષકાળ છે. આવા વિષમકાળમાં સમુદ્રમંથન પછી અમૃત પ્રાપ્ત થાય એવું શાન્તસુધારસનામનું ગેયકાવ્ય આપણને પ્રાપ્ત થાય છે.

કુલ ૨૩૪ પદ્યો અને ૩૫૭ ગ્રંથાગ્ર ધરાવતા આ ગ્રન્થમાં સોળ ભાવનાઓનું મનોરમ નિરૂપણ છે. (અનિત્યાદિ) ૧૨ ભાવનાઓ જડ પ્રત્યેના વૈરાગ્ય કેળવવા માટે અને મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓ જીવો પ્રત્યે સ્નેહ કેળવવા માટે ખાસ જરૂરી છે.

શ્રમણ-શ્રમણીઓને રોજ અતિચાર ચિંતવનની ગાથા ''સયણા-સણન્નપાણે''માં 'ભાવણ' શબ્દ દ્વારા ભાવનાઓનું ભાવન કરવાનું સૂચન છે. ન કરે તો અતિચાર લાગે એવું પણ સ્પષ્ટ સૂચન કર્યું છે.

આત્માના વિકાસક્રમમાં ભાવનાનું મહત્ત્વ સમજાવતા યોગશાસ્ત્રના ચોથા પ્રકાશમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રસૂરિમ.સા.એ જણાવ્યું છે કે -

કષાય સંસારનું મૂળ છે → વિષયોને જીત્યા વિના કષાયો જીતી ન શકાય → ઇન્દ્રિયોને (વિષયોને) જીતવા મનશુદ્ધિ જરૂરી છે → મનશુદ્ધિ માટે રાગદ્વેષજય જરૂરી છે → રાગદ્વેષજય માટે સમતા જરૂરી છે → સમતા માટે મમતાત્યાગ જરૂરી છે → મમતા ત્યાગ માટે ભાવનાઓનો આશ્રય લેવો જોઈએ.

આમ મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધવા ભાવના એ પ્રારંભિક જરૂરિયાત છે.

આ ભાવનાના અવગાહન માટે શાન્તસુધારસ અદ્ભુત ગ્રન્થ છે.

આ ગ્રંથ ઉપર શ્રીગંભીરવિજયજીએ વિ.સં. ૧૯૬૮માં ભાવનગરમાં ટીકા રચી છે અને તે વિ.સં. ૧૯૬૯માં શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા દ્વારા પ્રગટ થઈ છે.

સંસ્કૃતકાવ્યના પ્રારંભિક અભ્યાસીઓ પણ આ કાવ્યનો સુંદર અભ્યાસ કરી શકે એ માટે સા. ધ્યાનપ્રિયાશ્રીએ સફળ પ્રયાસ કર્યો છે. અભ્યાસીઓ આનો ભરપૂર લાભ ઉઠાવી વૈરાગ્યરસનું આકંઠ પાન કરે. વિદૂષી સાધ્વીજી આવા બીજા પણ ગ્રંથો શ્રી સંઘને આપે.

- **આ.મુનિચંદ્રસૂરિ**

●●●

આર્શીવચન

ગિરનાર મહાતીર્થના ઉત્કર્ષકાર્યના આલંબને વિ.સં. ૨૦૬૫-૬૬ના ચાતુર્માસ દરમ્યાન પ.પૂ.સિદ્ધિસૂરિ (બાપજી) મહારાજના સમુદાયવર્તી સાધ્વી ભાવપૂર્ણાશ્રીજી તથા સાધ્વી નિર્વાણશ્રીજી આદિ ઠાણા ગિરનારની છત્રછાયામાં બિરાજમાન હતા.

ચાતુર્માસ દરમ્યાન તેઓશ્રીના શિષ્યા સાધ્વી ધ્યાનપ્રિયાશ્રીજીને વ્યાકરણ, ન્યાય, કર્મગ્રંથાદિનો વિશેષપ્રકારે અભ્યાસ થયો હોવાનું જાણી તેઓના જ્ઞાનના અસાધારણ ક્ષયોપશમનો લાભ સકલસંઘને પ્રાપ્ત થાય તે માટે કાંઈક પ્રેરણા કરવાની ભાવના થઈ.

વર્તમાનકાળમાં સંસ્કૃતભાષાના પ્રાથમિક અભ્યાસુ સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોને બે બુકનો અભ્યાસ થયા બાદ કાવ્યના અભ્યાસમાં પ્રવેશ કરાવવામાં આવતો હોય છે. તેમાં રઘુવંશ, કીરાત, શિશુપાલ આદિ કાવ્યો કરાવવામાં આવતા હોય છે. પરંતુ જિનશાસનના સાહિત્યમાં જ વૈરાગ્યરસથી ભરપૂર એવું ઉપાધ્યાય વિનયવિજયજી મહારાજ સાહેબ વિરચિત "શાંતસુધારસ" મહાકાવ્ય જ્યારે આપણી પાસે ઉપલબ્ધ છે ત્યારે તેને જ ખંડાન્વય-દંડાન્વય સહિત વિશેષરૂપે વિશ્લેષણ કરીને અર્થસભર તૈયાર કરવામાં આવે તો સંસ્કૃતભાષાના પ્રાથમિક અભ્યાસુ સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતોને આત્મહિતકર બની શકે તેવું સર્જન કરવા પ્રેરણા કરી હતી.

જ્ઞાનપિપાસુ આ સાધ્વીજી ભગવંતે તે પ્રેરણા ઝીલીને ખૂબ જ ટૂંકા સમયમાં આ કાર્ય પરિપૂર્ણ કરીને ઉમદા પ્રકારની શ્રુત અને શાસનભક્તિ કરેલ છે. હવે આ ગ્રંથની બાલાવબોધ એક વિસ્તૃત ટીકાનું પણ સર્જન થાય તો તે પણ લાભદાયક નીવડી શકે. આવી શ્રુત-શાસનભક્તિ તેઓને ગિરનાર મહાતીર્થના આલંબને જ પરમપદદાયક બને એ જ મંગલકામના સહ શુભાશિષ.

લિ. **હેમવલ્લભવિજયની**

અનુવંદના

ગિરનાર તળેટી, શ્રા.સુ. ૧૨

સંપાદકીય

स्फुरति चेतसि भावनया विना, न विदुषामपि शान्तसुधारसः ।
न च सुखं कृशमप्यमुना विना, जगति मोहविषादविषाकुले ॥

આત્માના પરમ સત્ય સ્વરૂપને પામવાના સોપાન સ્વરૂપ ૧૬ ભાવનાઓને પ.પૂ. વિનયવિજયજી મ.સા.એ "શાંતસુધારસ" નામના ગ્રંથના માધ્યમે આપણા સુધી પહોંચાડી છે. જેમાં સંસ્કૃત કાવ્યબદ્ધ એક એક ભાવનાને ભાવિત કરવાના સુંદર આયામ દર્શાવવામાં આવ્યા છે. ભાવનાઓનું ભાવન જો આ ગ્રંથના માધ્યમે સતત કરવામાં આવે તો જીવની અનાદિની વૈભાવિક દૃષ્ટિ સ્વસ્વરૂપ તરફ વળ્યા વગર રહે નહિ અને અંતરમાં "શાંતસુધારસ" પ્રગટ્યા વિના રહે નહિ.

સંસ્કૃતભાષાના નૂતન અભ્યાસુઓ પોતાના ભાષાકીય બોધને સુદૃઢ કરી સરળતાથી શ્લોકોના અર્થ ખોલી શકે એ માટે **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીહેમવલ્લભ-સૂરીશ્વરજી** મ.સા.ની પ્રેરણાથી "શાંતસુધારસ" ગ્રંથ પરનું આ પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે જેમાં શબ્દોના અર્થ, વિભક્તિ તેમને લાગેલા કૃદંતના-તદ્ધિતના પ્રત્યયો વગેરે તથા શ્લોકાર્થ, ખંડાન્વય અને સમાસ કરેલ છે.

અર્થની સુગમતા અને સંગતતા થાય તે રીતે શબ્દાર્થ વગેરે કરવા "શાંતસુધારસ" પર પૂર્વે રચાયેલ જુદા જુદા ગ્રંથોની સહાય લીધી છે. લખાણમાં જ્યાં જરૂર લાગી ત્યાં "सिद्धहेमशब्दानुशासनम्" વ્યાકરણના સૂત્રનો પણ નિર્દેશ કરેલ છે.

આજે જ્યારે આ પુસ્તક અભ્યાસુગણ સામે પ્રસ્તુત થઈ રહ્યું છે ત્યારે સતત મને સહાયક બનનાર ઉપકારીઓના ઉપકાર સ્મરણને કેમ વિસરાય ?

- સંઘસ્થવિર, વચનસિદ્ધ **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી** મ.સા. (પૂ.બાપજી મ.સા.)
- નમસ્કાર મહામંત્ર સમારાધક **પ.પૂ.પંન્યાસશ્રીભદ્રંકરવિજયજી** મ.સા.
- નિઃસ્પૃહ શિરોમણિ **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીભદ્રંકરસૂરીશ્વરજી** મ.સા.
- સરલ સ્વભાવી **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીઅરવિંદસૂરીશ્વરજી** મ.સા.
- સંયમદાતા, ભક્તિયોગાચાર્ય **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીયશોવિજયસૂરીશ્વરજી** મ.સા.

- શાસ્ત્રસંશોધક **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીમુનિચંદ્રસૂરીશ્વરજી** મ.સા.
- વાત્સલ્યમૂર્તિ ગુરુમા **પ.પૂ.સાધ્વીવર્યા શ્રીપદ્મલત્તાશ્રીજી** મ.સા.
- દરેક પગલે વાત્સલ્યનો ધોધ વહાવનાર **પ.પૂ.ભાવપૂર્ણાશ્રીજી** મ.સા.
- મારી જીવનનાવના સુકાની **પ.પૂ.નિર્વાણશ્રીજી** મ.સા.
- આ કાર્યમાં સદા સર્વ રીતે સહાયક બનનાર **પ.પૂ.વિરતિધરાશ્રીજી** મ.સા. તથા મારી સૌ ગુરુબહેનો.

વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ **પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીહેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી** મ.સા.ના શિષ્યરત્ન વિદ્વદ્વર્ય **પ.પૂ.રત્નબોધિવિજયજી** મ.સા. તથા કાશીના પંડિતજી **જનકભાઈ**એ આ સંપૂર્ણ લખાણમાં રહેલી ક્ષતિઓને દૂર કરી ખૂબ જ સુંદર રીતે સંશોધન કરી આપેલ છે. તે બદલ અમે તેઓના અત્યંત ઋણી છીએ. તથા **પૂ. દિવ્યગુણાશ્રીજી** મ.સા.એ પણ પહેલી ભાવના જોઈને ઉપયોગી માર્ગદર્શન આપેલ છે તે માટે તેમની ઋણી છું.

આ લખાણ થયા પછી પણ ટાઈપ સેટીંગ માટે કોઈ યોગ્ય વ્યક્તિ ન મળતા આ કામ લંબાતું જ ગયું. તે દરમ્યાન અમારું ચાતુર્માસ **પ.પૂ. મુનિરાજશ્રી રાજરત્નવિજંયજી** મ.સા.ની નિશ્રામાં ઘાટકોપર-મુંબઈ હતું. પૂજ્યશ્રીને આ બાબતે જણાવતા એમણે **વિરતિ ગ્રાફિક્સવાળા અખિલેશભાઈ મિશ્રાજી**ને આ કામ સોંપ્યું અને એમણે ખૂબ ટૂંકા સમયમાં આ કામ સુંદર રીતે પૂર્ણ કર્યું. તે બદલ અમે તેમના ઋણી છીએ.

આ પ્રકાશનનો લાભ લેનાર **શ્રીમતી હેમાંગિનીબેન સુધીરભાઈ શાહ** (સંસારી માતા-પિતા) તથા **પ્રેમિલાબેન જયંતિલાલ શાહ** (પાટણવાળા) પરિવારની શ્રુતભક્તિની અનુમોદના કરીએ છીએ.

પુસ્તકલેખનમાં મારા મંદ ક્ષયોપશમના કારણે શ્રીવીતરાગદેવની આજ્ઞા વિરુદ્ધ કે ગ્રંથકારશ્રીના આશયથી અલગ કે શબ્દશાસ્ત્રની વિરુદ્ધ કંઈ લખાયું હોય કે સંપાદન કાર્યની ક્ષતિના કારણે કંઈ ભૂલચૂક રહી ગયેલ હોય તો તેની ત્રિવિધે ત્રિવિધે ક્ષમા યાચું છું. તથા તે ક્ષતિઓ મને જણાવે એવી વિદ્વદ્વર્યોને વિનંતી કરું છું.

લિ.ધ્યાનપ્રિયાશ્રીજી

अनुक्रमणिका

मैत्रीभावना १
प्रमोदभावना २१
कारुण्यभावना ४८
माध्यस्थ्यभावना ६९
प्रशस्तिः ८७
मूलश्लोकनि ९९

॥ मैत्रीभावना ॥

[2]सद्धर्मध्यानसन्धानहेतवः [1]श्रीजिनेश्वरैः ।
[4]मैत्रीप्रभृतयः [7]प्रोक्ताश्[5]चतस्रो [6]भावनाः [3]पराः ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

सद्धर्मध्यानसन्धानहेतवः - સમ્યગ્ ધર્મધ્યાન સાથે જોડાવાના હેતુરૂપ [ભાવનાઓ] (सद्धर्मध्यानसन्धानहेतु - भावना નું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

मैत्रीप्रभृतयः - મૈત્રી વગેરે [ભાવનાઓ] (मैत्रीप्रभृति - भावना નું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

प्रोक्ताः - કહેવાયેલ [ભાવનાઓ] (प्रोक्त - प्र+वच् ગણ ૨ પરસ્મૈ. કર્મણિ ભૂ.કૃ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

चतस्रः - ચાર [ભાવનાઓ] (चतुर् નો સ્ત્રી.માં चतसृ આદેશ સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

भावनाः - ભાવનાઓ (भावना સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

पराः - શ્રેષ્ઠ [ભાવનાઓ] (परा-भावना નું વિ. पर + સ્ત્રી.નો आ(आप्) સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

અર્થ :- શ્રી તીર્થંકર ભગવંતો વડે સમ્યગ્ ધર્મધ્યાન સાથે જોડાવાના હેતુરૂપ શ્રેષ્ઠ એવી મૈત્રી વગેરે ચાર ભાવનાઓ કહેવાયેલ છે.

ખંડાન્વય :- प्रोक्ताः ।

का: प्रोक्ताः ? .... भावनाः ।
कतिपयाः भावनाः ? .... चतस्रः ।
काः भावनाः ? .... मैत्रीप्रभृतयः ।
कथम्भूताः भावनाः ? .... पराः ।
पुनः कथम्भूताः भावनाः ? .... सद्धर्मध्यानसन्धानहेतवः ।
कैः प्रोक्ताः ? .... श्रीजिनेश्वरैः ।

સમાસ :-

- धर्मस्य ध्यानम् इति धर्मध्यानम् । (ષ.ત.)
  सत् च तद् धर्मध्यानम् च इति सद्धर्मध्यानम् । (વિ.પૂ.ક.)
  सद्धर्मध्यानेन सन्धानम् इति सद्धर्मध्यानसन्धानम् । (તૃ.ત.)
  सद्धर्मध्यानसन्धानस्य हेतवः इति **सद्धर्मध्यानसन्धानहेतवः** । (ષ.ત.)
- श्रिया युक्ताः इति श्रीयुक्ताः । (તૃ.ત.)

जिनानाम् ईश्वराः इति जिनेश्वराः । (ष.त.)

श्रीयुक्ताः च अमी जिनेश्वराः च इति **श्रीजिनेश्वराः** । (મ.ક.) तैः ।

- मैत्री प्रभृतौ येषाम् ते इति **मैत्रीप्रभृतयः** । (વ્ય.બ.)

[३]मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि [४]नियोजयेत् ।
[१]धर्मध्यानम्[२]उपस्कर्तुं [६]तद्[५]धि [७]तस्य [८]रसायनम् ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि - મૈત્રી, પ્રમોદ, કારૂણ્ય અને મધ્યસ્થ (ભાવનાઓ) (मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्य નપું.તૃ.બ.વ.)

नियोजयेत् - જોડવી જોઈએ (नि+युज् ગણ ૧૦ युजादि ગણ ૧૦મા ગણનો णि + વિધ્યર્થ ત્રી.પુ.એ.વ.)

धर्मध्यानम् - ધર્મધ્યાનને (धर्मध्यान નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उपस्कर्तुम् - ઉપકાર કરવા માટે (उप+कृ ગણ ૧ ઉભયપદી હે.કૃ. - અવ્યય)

तद् - તે [મૈત્ર્યાદિ ભાવનાઓનું નિયોજન] (तद् સર્વનામ નપું.પ્ર.એ.વ.)

तस्य - તેનું [ધર્મધ્યાન સાથે જોડાણ] (तद् સર્વનામ - પૂર્વના શ્લોકના અનુસંધાનથી सद्धर्मध्यानसन्धान માટે વપરાયેલ - નપું.ષ.એ.વ.)

रसायनम् - ઔષધ (रसायन નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- ધર્મધ્યાનને ઉપકાર કરવા માટે (પુષ્ટ કરવા માટે) મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થ્ય ભાવનાને જોડવી. કારણ કે તે (મૈત્ર્યાદિનું ભાવન) તેનું (ધર્મધ્યાનના સંધાનનું) ઔષધ છે.

ખંડાન્વય :- नियोजयेत् ।

कानि नियोजयेत् ? .... मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि ।
किम् कर्तुम् नियोजयेत् ? .... उपस्कर्तुम् ।
किम् उपस्कर्तुम् ? .... धर्मध्यानम् ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् अस्ति ? .... तद् अस्ति ।
तद् किम् अस्ति ? .... रसायनम् ।
तद् कस्य रसायनम् अस्ति ? .... तस्य ।
कथम् ? .... हि ।

સમાસ :-

- करुणायाः भावः इति कारुण्यम् । (તદ્ધિત)
  मध्ये तिष्ठति इति मध्यस्थः । (ઉ.ત.)
  मध्यस्थस्य भावः इति माध्यस्थ्यम् । (તદ્ધિત)
  मैत्री च प्रमोदः च कारुण्यम् च माध्यस्थ्यम् च इति **मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि** । (ઇ.દ્વ.) तानि ।
- धर्मस्य ध्यानम् इति **धर्मध्यानम्** । (ષ.ત.) तद् ।
- रसस्य आयनम् इति **रसायनम्** । (ષ.ત.)

मैत्री परेषां हितचिन्तनं यद्भवेत् प्रमोदो गुणपक्षपातः ।
कारुण्यमार्त्ताङ्गिरुजां जिहीर्षेत्युपेक्षणं दुष्टधियामुपेक्षा ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

मैत्री - મૈત્રી ભાવના (मैत्री સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ)
परेषाम् - અન્ય (જીવો)નું (पर સર્વનામ - જીવ માટે વપરાયેલ પું.ષ.બ.વ.)
हितचिन्तनम् - હિતનું ચિંતન (हितचिन्तन નપું.પ્ર.એ.વ.)
यद् - જે (यद् સર્વનામ - हितचिन्तन માટે વપરાયેલ નપું.પ્ર.એ.વ.)
प्रमोदः - પ્રમોદ ભાવના (प्रमोद પું.પ્ર.એ.વ.)
गुणपक्षपातः - ગુણોનો પક્ષપાત (गुणपक्षपात પું.પ્ર.એ.વ.)
कारुण्यम् - કારુણ્ય ભાવના (कारुण्य નપું.પ્ર.એ.વ.)
आर्त्ताङ्गिरुजाम् - પીડા પામેલ જીવોની પીડાઓને (आर्त्ताङ्गिरुज् સ્ત્રી.ષ.બ.વ.)
जिहीर्षा - દૂર કરવાની ઇચ્છા (हृ ગણ ૧ ઉભયપદી + स (सन्) ઇચ્છાદર્શકનો + अ[A] કૃદંતનો + સ્ત્રી.નો आ(आप्) - जिहीर्षा સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.)
उपेक्षणम् - ઉપેક્ષા કરવી તે (उपेक्षण - उप+ईक्ष्+अनट् નપું.પ્ર.એ.વ.)
दुष्टधियाम् - દુષ્ટ બુદ્ધિવાળાઓની (दुष्टधी પુ.ષ.બ.વ.)
उपेक्षा - ઉપેક્ષા ભાવના, માધ્યસ્થ્ય ભાવના (उपेक्षा સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- જે બીજા જીવોના હિતનું ચિંતવન કરવું તે મૈત્રી ભાવના થાય. ગુણોનો પક્ષપાત કરવો (બહુમાન કરવું) તે પ્રમોદ ભાવના થાય. પીડા પામેલા જીવોની પીડાને દૂર કરવાની ઇચ્છા તે કરુણા ભાવના

A. જેને છેડે પ્રત્યય છે (અહીં स(सन्)) એવા ધાતુને ભાવ-અકર્તૃ અર્થમાં સ્ત્રીલિંગ સૂચક अ પ્રત્યય થાય છે. (સિ.હે.શ. ૫-૩-૧૦૫)

થાય. (અને) એ (જ) પ્રમાણે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા જીવોની ઉપેક્ષા કરવી તે માધ્યસ્થ્ય ભાવના થાય.

ખંડાન્વય :-

(अस्ति) ।
किम् अस्ति ? .... यद् अस्ति ।
यद् किम् अस्ति ? .... हितचिन्तनम् ।
केषाम् हितचिन्तनम् ? .... परेषाम् ।
भवेत् ।
का भवेत् ? .... मैत्री ।
भवेत् ।
कः भवेत् ? .... प्रमोदः ।
कः प्रमोदः भवेत् ? .... गुणपक्षपातः ।
भवेत् ।
किम् भवेत् ? .... कारुण्यम् ।
का कारुण्यम् भवेत् ? .... जिहीर्षा ।
केषाम् जिहीर्षा ? .... आर्त्ताङ्गिरुजाम् ।
भवेत् ।
का भवेत् ? .... उपेक्षा ।
किम् उपेक्षा भवेत् ? .... उपेक्षणम् ।
केषाम् उपेक्षणम् ? .... दुष्टधियाम् ।
कथम् ? .... इति ।

સમાસ :-

- हितस्य चिन्तनम् इति **हितचिन्तनम्** । (ષ.ત.)
- पक्षे पातः इति पक्षपातः । (સ.ત.)
  गुणस्य गुणे वा पक्षपातः इति **गुणपक्षपातः** । (ષ. / સ.ત.)
- आर्त्ताः च अमी अङ्गिनः च इति आर्त्ताङ्गिनः । (વિ.પૂ.ક.)
  आर्त्ताङ्गिनः रुजः इति **आर्त्ताङ्गिरुजः** । (ષ.ત.) तासाम् ।
- दुष्टा धीः येषाम् ते इति **दुष्टधियः** । (સ.બ.) तेषाम् ।

[२]सर्वत्र [३]मैत्री[४]मुपकल्प[१]यात्मन् !, [१०]चिन्त्यो [६]जगत्य[५]त्र [९]न [७]कोऽपि [८]शत्रुः ।
[११]कियद्दिनस्थायिनि [१३]जीविते[१२]ऽस्मिन्, [१६]किं [१७]खिद्यते [१५]वैरिधिया [१४]परस्मिन् ? ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

सर्वत्र - સર્વ ઠેકાણે (અહીં) સર્વ જીવો વિશે (અવ્યય)

मैत्रीम् - મૈત્રીભાવને (मैत्री સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

उपकल्पय - તું કર (उप+क्लृप् ગણ ૧ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

आत्मन् ! - હે આત્મા ! (आत्मन् પું.સં.એ.વ.)

चिन्त्यः - ચિંતવવા યોગ્ય [શત્રુ] (चिन्त्य - चिन्त् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. + વિધ્યર્થ કૃદંતનો य - शत्रु નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

कोऽपि - કોઈપણ [શત્રુ] (कोऽपि - किम् સર્વનામ - પું.પ્ર.એ.વ. + अपि અવ્યય - शत्रु નું વિશેષણ)

शत्रुः - શત્રુ (शत्रु પું.પ્ર.એ.વ.)

कियद्दिनस्थायिनि - કેટલાક દિવસ રહેનાર, (અર્થાત્) અલ્પ આયુષ્યવાળું [જીવન] હોતે છતે (कियद्दिनस्थायिन् - जीवित નું વિ. નપું.સ.એ.વ. - સતિ સપ્તમી)

जीविते - જીવન (હોતે છતે) (जीवित - जीव् ગણ ૧ પરસ્મૈ. + ભાવ અર્થમાં त(क्त) પ્રત્યય, નપું.સ.એ.વ. - સતિ સપ્તમી)

अस्मिन् - આ (જીવન) હોતે છતે (इदम् સર્વનામ - जीवित માટે વપરાયેલ - નપું.સ.એ.વ.)

खिद्यते - (તારા વડે) ખેદ કરાય (खिद् ગણ ૪ આત્મને. + ભાવે પ્રયોગનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

वैरिधिया - શત્રુની બુદ્ધિથી (वैरिधी સ્ત્રી.તૃ.એ.વ)

परस्मिन् - પરને વિશે (पर સર્વનામ - અન્ય જીવો માટે વપરાયેલ પું.સ.એ.વ.)

અર્થ :- હે આત્મા ! સર્વ (જીવ રાશિ) પર મૈત્રીભાવને કર. આ (ત્રણ) જગતમાં કોઈપણ (તારા વડે) શત્રુરૂપે ચિંતવવા યોગ્ય નથી. પરિમિત આયુષ્યવાળું આ જીવન હોતે છતે બીજા પર (બીજા જીવને વિશે) પર શત્રુની બુદ્ધિથી શા માટે (તારા વડે) ખેદ કરાય છે ?

ખંડાન્વય :-

उपकल्पय ।

काम् उपकल्पय ? .... मैत्रीम् ।

कुत्र ? .... सर्वत्र ।

किम् सम्बोधने ? .... आत्मन् !

न चिन्त्यः ।

क: न चिन्त्य: ? .... कोऽपि ।

कोऽपि क: न चिन्त्य: ? .... शत्रुः ।

खिद्यते ।

कथम् खिद्यते ? .... किम् ।

कया खिद्यते ? .... वैरिधिया ।

कस्मिन् वैरिधिया ? .... परस्मिन् ।

कस्मिन् सति खिद्यते ? .... अस्मिन् ।

अस्मिन् कस्मिन् सति ? .... जीविते ।

कथम्भूते जीविते ? .... कियद्दिनस्थायिनि ।

સમાસ :-

- कियन्ति च अमूनि दिनानि च इति कियद्दिनानि । (વિ.પૂ.ક.)
  कियद्दिनानि स्थायि[A] इति **कियद्दिनस्थायि** । (દ્વિ.ત.) तस्मिन् ।
- वैरम् अस्ति अस्य इति वैरी । (તદ્ધિતનો મત્વર્થીય इन्)
  वैरिण: धी: इति **वैरिधी:** । (ષ.ત.) तया ।

४ ५ ३ ९ १० ८ १ ७ २
सर्वेऽप्यमी बन्धुतयाऽनुभूताः, सहस्रशोऽस्मिन् भवता भवाब्धौ ।
६ ११ १३ १४ १२ १८ १५ १६ १७ १९ २०
जीवास्ततो बन्धव एव सर्वे, न कोऽपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

बन्धुतया - ભાઈ રૂપે (बन्धुता - बन्धोः भावः इति बन्धुता - તદ્ધિતનો ता (तल्) - સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

अनुभूताः - અનુભવ કરાયેલ [સર્વ જીવો] (अनुभूत - जीव નું વિ. अनु+भू કર્મણિ ભૂ.કૃ. પું.પ્ર.બ.વ.)

सहस्रशः - હજારવાર (सहस्रम् वारः इति सहस्र + शस् (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)

अस्मिन् - આ [ભવસમુદ્ર]માં (इदम् સર્વનામ - भवाब्धि માટે વપરાયેલ પું.સ.એ.વ.)

भवता - આપના વડે (भवत् (भवतु) સર્વનામ પું.તૃ.એ.વ.)

भवाब्धौ - ભવસમુદ્રમાં (भवाब्धि - પું.સ.એ.વ.)

बन्धवः - બાંધવો (बन्धु પું.પ્ર.બ.વ.)

ते - તારો (युष्मद् સર્વનામ - तव નો આદેશ અલિંગ ષ.એ.વ.)

A. तिष्ठति इति स्थायि । (સિ.હે.શ. ૫-૧-૫૩થી ग्रह વગેરે ધાતુઓને કર્તા અર્થમાં इन् (णिन्) પ્રત્યય લાગે છે.)

प्रतीहि – તું પ્રતીત કર, તું જાણ (प्रति+इ ગણ ૨ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- આ સંસાર સમુદ્રમાં આ સર્વે પણ જીવો આપના વડે હજારો વાર બંધુરૂપે અનુભવ કરાયેલ છે. તેથી સર્વ જીવો તારા બંધુઓ જ છે. કોઈપણ તારો શત્રુ નથી એ પ્રમાણે તું જાણ.

ખંડાન્વય :-

अनुभूताः ।
कया अनुभूताः ? .... बन्धुतया ।
कथम् ? .... सहस्रशः ।
केन अनुभूताः ? .... भवता ।
के अपि अनुभूताः ? .... सर्वे अपि ।
के सर्वे ? .... अमी ।
अमी सर्वे के ? .... जीवाः ।
कस्मिन् अनुभूताः ? .... अस्मिन् ।
अस्मिन् कस्मिन् अनुभूताः ? .... भवाब्धौ ।
सन्ति ।
के एव सन्ति ? .... सर्वे एव सन्ति ।
सर्वे के एव सन्ति ? .... बन्धवः ।
कस्य बन्धवः ? .... (ते) बन्धवः ।
कथम् ? .... ततः ।
प्रतीहि ।
कथम् प्रतीहि ? .... इति प्रतीहि ।
किम् इति प्रतीहि ? .... न अस्ति इति प्रतीहि ।
कः न अस्ति ? .... कोऽपि ।
कोऽपि कः न अस्ति ? .... कोऽपि शत्रुः न अस्ति ।
कस्य शत्रुः ? .... ते शत्रुः ।

સમાસ :-

- भवः एव अब्धिः इति **भवाब्धिः** । (અ.પૂ.ક.) तस्मिन् ।

[१]सर्वे [३]पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषात्वम् ।
[२]जीवाः [५]प्रपन्ना [४]बहुशस्[६]तद्[७]एतत् [८]कुटुम्बम्[९]एव[१०]इति [१२]परो [१३]न [११]कश्चित् ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषात्वम् - પિતા, ભાઈ, કાકા, માતા, પુત્ર, પુત્રી, પત્ની, બહેન, પુત્રવધૂના ભાવને (पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजा-स्त्रीभगिनीस्नुषात्व નપું.દ્વિ.એ.વ.)

प्रपन्नाः - પામેલા (प्र+पद् ગણ ૪ આત્મને. કર્તરિ ભૂ.કૃ. जीव નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

बहुशः - ઘણીવાર (बहु वारः इति बहु + शस् - (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)

तद् - તેથી (અવ્યય)

एतद् - આ (સર્વ જીવ સમૂહ) (एतद् સર્વનામ - જીવ સમૂહ માટે વપરાયેલ નપું.પ્ર.એ.વ.)

कुटुम्बम् - કુટુંબ (कुटुम्ब નપું.પ્ર.એ.વ.)

परः - પર, અન્ય, પારકું (पर સર્વનામ - जीव માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)

कश्चित् - કોઈ [જીવ] (किम् સર્વનામ - પું.પ્ર.એ.વ. + चित् - અવ્યય - जीव માટે વપરાયેલ)

અર્થ :- સર્વ જીવો (તારા) પિતા, ભાઈ, કાકા, માતા, પુત્ર, પુત્રી, પત્ની, બહેન અને પુત્રવધૂપણાને ઘણીવાર પામ્યા છે. તેથી આ (જગત) કુટુંબ જ છે. એ પ્રમાણે (આથી) કોઈપણ (જીવ) પરાયો નથી.

ખંડાન્વય :- प्रपन्नाः ।

कथम् प्रपन्नाः ? .... बहुशः ।

किम् प्रपन्नाः ? .... पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषात्वम् ।

के प्रपन्नाः ? .... सर्वे ।

सर्वे के प्रपन्नाः ? .... जीवाः ।

(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।

कथम् अस्ति ? .... एव अस्ति ।

किम् अस्ति ? .... एतद् ।

एतद् किम् अस्ति ? .... कुटुम्बम् ।

कथम् ? .... तत् ।

न (અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।

कः न अस्ति .... कश्चित् ।

कश्चित् कः न अस्ति ? .... परः ।

कथम् ? .... इति ।

સમાસ :-

- अङ्गात् जायते इति **अङ्गजा** । (ઉ.ત.)
- पिता च भ्राता च पितृव्यः च माता च पुत्रः च अङ्गजा च स्त्री च भगिनी च स्नुषा च इति पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषाः । (ઇ.દ્વ.)
  पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषाणाम् भावः इति **पितृभ्रातृपितृव्यमातृ-पुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषात्वम्** । (ભાવ અર્થમાં તદ્ધિતનો 'त्व' પ્રત્યય)

एकेन्द्रियाद्या अपि हन्त ! जीवाः, पञ्चेन्द्रियत्वाद्यधिगत्य[A] सम्यक् ।
बोधिं समाराध्य कदा लभन्ते, भूयो भवभ्रान्तिभियां विरामम् ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

एकेन्द्रियाद्याः - એકેન્દ્રિય વગેરે (एकेन्द्रियाद्य - जीव નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)
पञ्चेन्द्रियत्वादि - પંચેન્દ્રિયપણું વગેરે (पञ्चेन्द्रियत्वादि નપું.દ્વિ.એ.વ.)
अधिगत्य - પામીને (अधि+गम्(गच्छ्) સં.ભૂ.કૃ.)
सम्यग् - સમ્યગ્ પ્રકારે (અવ્યય)
बोधिम् - બોધિને (बोधि પું.દ્વિ.એ.વ.)
समाराध्य - સારી રીતે આરાધન કરીને (सम्+आ+राध् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)
कदा - ક્યારે (અવ્યય)
लभन्ते - પામે છે (लभ् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
भूयः - ફરી ફરીથી, વારંવાર (અવ્યય)
भवभ्रान्तिभियाम् - ભવમાં ભ્રમણના ભયોના (भवभ्रान्तिभी સ્ત્રી.ષ.બ.વ.)
विरामम् - નિવૃત્તિ, અંત (विराम પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- ખેદની વાત છે કે એકેન્દ્રિય આદિ જીવો પણ પંચેન્દ્રિયપણું વગેરે (સામગ્રીને) પામીને સમ્યગ્ પ્રકારે સમકિતનું સારી રીતે આરાધન કરીને ફરી ફરીથી ભવભ્રમણના ભયના વિરામને - અંતને ક્યારે પામશે ?

ખંડાન્વય :- लभन्ते ।
कथम् लभन्ते ? .... कदा लभन्ते ।
कम् लभन्ते ? .... विरामम् ।
केषाम् विरामम् ? .... भवभ्रान्तिभियाम् ।

A. પાઠાંતર 'धिगम्य'

कथम् भवभ्रान्तिभियाम् ? .... भूयः ।

किम् प्रकृत्य विरामम् लभन्ते ? .... समाराध्य ।

कम् समाराध्य ? .... बोधिम् ।

कथम् समाराध्य ? .... सम्यक् ।

किम् कृत्वा समाराध्य ? .... अधिगत्य ।

किम् अधिगत्य ? .... पञ्चेन्द्रियत्वादि ।

के अपि लभन्ते ? .... जीवाः अपि ।

के जीवाः अपि ? .... एकेन्द्रियाद्याः ।

कथम् ? .... हन्त !

સમાસ :-

- एकम् इन्द्रियम् यस्य सः इति एकेन्द्रियः । (સ.બ.)
  एकेन्द्रियः आद्यः येषु ते इति **एकेन्द्रियाद्याः** । (સ.બ.)
- पञ्च इन्द्रियाणि यस्य सः इति पञ्चेन्द्रियः (સ.બ.)
  पञ्चेन्द्रियस्य भावः इति पञ्चेन्द्रियत्वम् । (तद्धितनो त्व પ્રત્યય)
  पञ्चेन्द्रियत्वम् आदौ येषाम् तद् इति **पञ्चेन्द्रियत्वादि** । (વ્ય.બ.) तद् ।
- भवेषु भ्रान्तिः इति भवभ्रान्तिः । (સ.ત.)
  भवभ्रान्त्याः भियः इति **भवभ्रान्तिभियः** । (ષ.ત.) तासाम् ।

[३]या [४]रागरोषादिरुजो [१]जनानां, [६]शाम्यन्तु [२]वाक्कायमनोद्रुहस्ताः[५] ।
[७]सर्वे[८]ऽप्यु[९]दासीनरसं [१०]रसन्तु, [१२]सर्वत्र [११]सर्वे [१३]सुखिनो [१४]भवन्तु ॥८॥

શબ્દાર્થ :-

याः - જે (यद् સર્વનામ - रागरोषादिरुज् માટે વપરાયેલ સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

रागरोषादिरुजः - રાગ, રોષ વગેરે રોગો (रागरोषादिरुज् સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

जनानाम् - લોકોના, જીવોના (जन પું.ષ.બ.વ.)

शाम्यन्तु - શાંત થાવ. (शम्(शाम्) ગણ ૪ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

वाक्कायमनोद्रुहः - વાણી, કાયા અને મનનો દ્રોહ કરનાર [રાગ, રોષ આદિ રોગો] (वाक्कायमनोद्रुह् - रागरोषादिरुज् નું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

ताः - તે [રાગ, રોષાદિ રોગો] (तद् સર્વનામ - रागरोषादिरुज् માટે વપરાયેલ સ્ત્રી.પ્ર. બ.વ.)

उदासीनरसम् - ઉદાસીનરસને, સમતારસને (उदासीनरस પું.દ્વિ.એ.વ.)

रसन्तु - આસ્વાદન કરો, પીઓ (रस् ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

सुखिनः - સુખી [જીવો] (सुखिन् - सुखम् अस्ति एषाम् इति सुख + મત્વર્થીય इन्(તદ્ધિતનો) - जीव નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

भवन्तु - થાવ (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- પ્રાણીઓના વાણી, કાયા અને મનને દ્રોહ કરનારા જે રાગ દ્વેષ વગેરે રોગો છે તે સર્વે શમી જાવ. સર્વે પણ જીવો સમતારસનું આસ્વાદન કરો. સર્વ જીવો સર્વ ઠેકાણે સુખી થાવ.

ખંડાન્વય :- (અધ્યાહારથી) सन्ति ।

काः सन्ति ? .... याः ।
याः काः ? .... रागरोषादिरुजः ।
कथम्भूताः रागरोषादिरुजः ? .... वाक्कायमनोद्रुहः ।
केषाम् रागरोषादिरुजः ? .... जनानाम् ।
शाम्यन्तु ।
काः शाम्यन्तु ? .... ताः शाम्यन्तु ।
रसन्तु ।
कम् रसन्तु ? .... उदासीनरसम् ।
के अपि रसन्तु ? .... सर्वे अपि ।
भवन्तु ।
के भवन्तु ? .... सर्वे ।
सर्वे कीदृशाः भवन्तु ? .... सुखिनः ।
कुत्र भवन्तु ? .... सर्वत्र ।

સમાસ :-

- रागः च रोषः च इति रागरोषौ । (ઇ.દ્વ.)
  रागरोषौ आदौ यासाम् ताः इति रागरोषादयः । (વ્ય.બ.)
  रागरोषादयः च अमी रुजः च इति **रागरोषादिरुजः** । (વિ.પૂ.ક.)
- वाक् च कायः च मनः च इति वाक्कायमनांसि । (ઇ.દ્વ.)
  वाक्कायमनांसि द्रुह्यन्ति इति **वाक्कायमनोद्रुहः** । (ઉ.ત.)
- उदासीनम् एव रसः इति **उदासीनरसः** । (અ.પૂ.ક.) तम् ।

॥ गेयाष्टकम् ॥

विनय[१] ! विचिन्तय[१] मित्रतां[८], त्रिजगति[२] जनतासु[७] ।
कर्मविचित्रतया[३] गतिं[५], विविधां[४] गमितासु[६] ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

विचिन्तय - વિચાર કર (वि+चिन्त् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)
मित्रताम् - મિત્રતાને, સ્નેહભાવને, મૈત્રીને (मित्रता સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
त्रिजगति - ત્રણ જગતને વિશે (त्रिजगत् નપું.સ.એ.વ.)
जनतासु - જનતાને વિશે, જીવોને વિશે (जनता સ્ત્રી.સ.બ.વ.)
कर्मविचित्रतया - (શુભાશુભ) કર્મની વિચિત્રતાએ કરીને (कर्मविचित्रता સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)
गतिम् - (નરકાદિ) ગતિને (गति સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
विविधाम् - વિવિધ [ગતિ]ને (विविधा - गति નું વિ. विविध + સ્ત્રી.નો आ(आप्) સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
गमितासु - પામેલી [જનતાને વિશે] (गम्(गच्छ्) ગણ ૧ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) કર્તરિ ભૂ.કૃ. - जनता નું વિ. સ્ત્રી.સ.બ.વ.)

અર્થ :- હે વિનયાત્મા ! ત્રણે જગતને વિશે (શુભાશુભ) કર્મની વિચિત્રતા વડે વિવિધ પ્રકારની (નરકાદિ) ગતિને પામેલા (પ્રાપ્ત કરાવાયેલા) પ્રાણીઓને વિશે તું સ્નેહભાવને (મૈત્રીભાવને) વિચાર.

ખંડાન્વય :- विचिन्तय ।

काम् विचिन्तय ? .... मित्रताम् ।
कासु मित्रताम् ? .... जनतासु ।
कथम्भूतासु जनतासु ? .... गमितासु ।
काम् गमितासु ? .... गतिम् ।
कथम्भूताम् गतिम् ? .... विविधाम् ।
कया गमितासु ? .... कर्मविचित्रतया ।
कस्मिन् गमितासु ? .... त्रिजगति ।
किम् सम्बोधने ? .... विनय !

સમાસ :-

- त्रयाणाम् जगताम् समाहारः इति **त्रिजगत्** । (દ્વિગુ ક.) तस्मिन् ।

- विचित्रस्य भावः इति विचित्रता । (तद्धितनो ता(तल्))
  कर्मणः विचित्रता इति **कर्मविचित्रता** । (ष.त.) तया ।

सर्वे ते प्रियबान्धवा, न हि रिपुरिह कोऽपि ।
मा कुरु कलिकलुषं मनो, निजसुकृतविलोपि ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

ते - ते - (युष्मद् સર્વનામ અલિંગ ષ.એ.વ. तव નો આદેશ)

प्रियबान्धवाः - પ્રિય બંધુઓ (प्रियबान्धव પું.પ્ર.બ.વ.)

रिपुः - શત્રુ (रिपु પું.પ્ર.એ.વ.)

मा - નહિ (અવ્યય)

कुरु - કર. (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

कलिकलुषम् - ક્લેશથી કલુષિત (कलिकलुष - मनस् નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

मनः - મન (मनस् નપું.દ્વિ.એ.વ.)

निजसुकृतविलोपि - પોતાના પુણ્યનો નાશ કરનાર [મન] (निजसुकृतविलोपिन् - मनस् નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- સર્વ (જીવો) તારા પ્રિયબંધુઓ છે. કારણ કે, અહીં (આ જગતમાં) કોઈપણ (જીવ) (તારો) શત્રુ નથી. તું મનને પોતાના પુણ્યનો નાશ કરનાર (અને) ક્લેશથી મલિન ન કર.

ખંડાન્વય :- (અધ્યાહારથી) (सन्ति) ।

के सन्ति ?............ ते सन्ति ।
ते के सन्ति ?............ ते सर्वे सन्ति ।
ते सर्वे के सन्ति ?............ ते सर्वे प्रियबान्धवाः सन्ति ।
(અધ્યાહારથી) न (अस्ति) ।
कः न अस्ति ?............ कोऽपि न अस्ति ।
कोऽपि कः न अस्ति ?............ कोऽपि रिपुः न अस्ति ।
कस्मिन् ?............ इह ।
कथम् ?............ हि ।
मा कुरु ।
किम् मा कुरु ?............ मनः ।
मनः कीदृशम् मा कुरु ?............ कलिकलुषम् ।
पुनः मनः कीदृशम् मा कुरु ?............ निजसुकृतविलोपि ।

સમાસ :-

- प्रियाः च अमी बान्धवाः च इति **प्रियबान्धवाः** । (વિ.પૂ.ક.)
- कल्या कलुषम् इति **कलिकलुषम्** । (तृ.त.) तद् ।
- निजानि च अमूनि सुकृतानि च इति निजसुकृतानि । (ષ.ત.)

निजसुकृतानि विलोपयति इति **निजसुकृतविलोपि**[A] । (ઉ.ત.) तद् ।

[१]यदि [४]कोपं [५]कुरुते [२]परो, [३]निजकर्मवशेन ।
[८]अपि [७]भवता [६]किं [११]भूयते [९]हृदि [१०]रोषवशेन ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

कोपम् - કોપને (कोप પું.દ્વિ.એ.વ.)
कुरुते - તે કરે છે (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)
परः - અન્ય [જીવ] (पर સર્વનામ - જીવ માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)
निजकर्मवशेन - પોતાના કર્મને વશ થવાથી (निजकर्मवश પું.તૃ.એ.વ.)
भवता - આપના વડે (भवत्(भवतु) સર્વનામ પું.તૃ.એ.વ.)
किम् - શું (અવ્યય)
भूयते - થવાય (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. + ભાવે પ્રયોગનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)
रोषवशेन - ક્રોધને પરાધીન થવા વડે (रोषवश પું.તૃ.એ.વ.)

અર્થ :- જો બીજો (જીવ) પોતાના કર્મને વશ થવાથી કોપને કરે છે, (તો) શું આપના વડે પણ હૃદયમાં ક્રોધને વશ થવાય ? (ન થવાય)

ખંડાન્વય :- कुरुते ।

किम् कुरुते ? .... कोपम् ।
केन कुरुते ? .... निजकर्मवेशेन ।
कः कुरुते ? .... परः ।
कथम् ? .... यदि ।

भूयते ।

केन अपि भूयते ? .... भवता अपि ।
भवता अपि कीदृशेन भूयते ? .... रोषवशेन ।
कस्मिन् भूयते ? .... हृदि ।
कथम् ? .... किम् ।

A. ग्रह વગેરે ધાતુઓથી કર્તા અર્થમાં इन् (णिन्) પ્રત્યય થાય છે. (સિ.હે.શ. ૫-૧-૫૩)

સમાસ :-

- निजानि च अमूनि कर्माणि च इति निजकर्माणि । (वि.पू.क.)
  निजकर्मणाम् वशः इति **निजकर्मवशः** । (ष.त.) तेन ।
- रोषेण वशः इति **रोषवशः** । (तृ.त.) तेन ।

[४]अनुचित[२]मिह [५]कलहं [३]सतां, [६]त्यज [१]समरसमीन ! ।

[९]भज [८]विवेककलहंसतां, [७]गुणपरिचयपीन ! ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

अनुचितम् - અયોગ્ય, અનુચિત [કલહને] (अनुचित - कलह નું વિ. પું.નપું.દ્વિ.એ.વ.)

कलहम् - ક્લેશને (कलह નપું.પું.દ્વિ.એ.વ.)

सताम् - સજ્જનોનું (सत् પું.ષ.બ.વ.)

समरसमीन ! - સમતારસના માછલા જેવા હે (ચેતન) ! (समरसमीन - युष्मद् નું વિ. પું.સં.એ.વ.)

विवेककलहंसताम् - વિવેક કરવામાં ઉત્તમ હંસપણાને (विवेककलहंसता - विवेक-कलहंसस्य भावः इति विवेककलहंस + ता (तल्) સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

गुणपरिचयपीन ! - ક્ષમાદિ ગુણોના પરિચયથી પુષ્ટ એવા (હે આત્મા) ! (गुणपरिचयपीन - युष्मद् નું વિ. પું.સં.એ.વ.)

અર્થ :- સમતારસના માછલા જેવા હે ચેતન ! અહીં (આ જગતમાં) સત્પુરુષોને અનુચિત એવા કલહનો તું ત્યાગ કર. (ક્ષમાદિ) ગુણોના પરિચયથી પુષ્ટ એવા હે ચેતન ! વિવેક કરવામાં ઉત્તમ હંસપણાને તું પામ.

ખંડાન્વય :-

त्यज ।

कम् त्यज ? .... कलहम् ।

कथम्भूतम् कलहम् ? .... अनुचितम् ।

केषाम् अनुचितम् ? .... सताम् ।

कुत्र ? .... इह ।

किम् सम्बोधने ? .... समरसमीन !

भज ।

काम् भज ? .... विवेककलहंसताम् ।
किम् सम्बोधने ? .... गुणपरिचयपीन !

સમાસ :-

- न उचितम् उचितः वा इति **अनुचितम् अनुचितः** वा । (નઞ્ ત.) तद् तम् वा ।
- समः एव रसः इति समरसः । (અ.પૂ.ક.)
  समरसे मीनः इव इति **समरसमीनः** । (સ.ત.) तत्सम्बोधनम् ।
- कलः च असौ हंसः च इति कलहंसः । (વિ.પૂ.ક.)
  विवेके कलहंसः इव विवेककलहंसः । (સ.ત.)
  विवेककलहंसस्य भावः इति **विवेककलहंसता** । (તદ્ધિતનો ता (तल्)) ताम् ।
- गुणानाम् परिचयः इति गुणपरिचयः । (ષ.ત.)
  गुणपरिचयेन पीनः इति **गुणपरिचयपीनः** । (તૃ.ત.) तत्सम्बोधनम् ।

शत्रुजनाः[४] सुखिनः[५] समे[३], मत्सरम्[१] अपहाय[२] ।
सन्तु[६/११] गन्तुमनसो[९]ऽप्यमी[१०७], शिवसौख्यगृहाय[८] ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

शत्रुजनाः - શત્રુ લોકો (शत्रुजन પું.પ્ર.બ.વ.)
सुखिनः - સુખી [શત્રુ લોકો] (सुखिन् - शत्रुजन નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)
समे - સર્વ [શત્રુલોકો] (सम સર્વનામ - शत्रुजन માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)
मत्सरम् - મત્સર, ઈર્ષ્યાને (मत्सर પું.દ્વિ.એ.વ.)
अपहाय - ત્યજીને (अप+हा ગણ ૩ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)
सन्तु - થાવ. (अस् ગણ ૨ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)
गन्तुमनसः - જવાની ઈચ્છાવાળા, જેનું મન જાય છે તે [શત્રુ લોકો] (गन्तुमनस् - शत्रुजन નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)
शिवसौख्यगृहाय - શિવસુખના ઘર માટે (शिवसौख्यगृह - નપું.ચ.[A] એ.વ.)

અર્થ :- મત્સરભાવને ત્યજીને સર્વે શત્રુ લોકો સુખી થાવ. આ (સર્વે શત્રુ લોકો) મોક્ષસુખના ઘરે જવાની ઈચ્છાવાળા પણ થાવ.

ખંડાન્વય :- सन्तु ।
के सन्तु ? .... समे सन्तु ।
समे के सन्तु ? .... समे शत्रुजनाः सन्तु ।

A. ગતિ-ચાલવાની ક્રિયાના અનાપ્ત કર્મરૂપ ગૌણ નામને ચતુર્થી વિભક્તિ વિકલ્પે થાય છે.

समे शत्रुजनाः कीदृशाः सन्तु ? .... सुखिनः सन्तु ।
किम् प्रकृत्य सन्तु ? .... अपहाय ।
कम् अपहाय ? .... मत्सरम् ।
(દેહલી દીપક ન્યાયથી બંને બાજુ) (सन्तु) ।
के सन्तु ? .... अमी ।
अमी कीदृशाः अपि सन्तु ? .... गन्तुमनसः ।
कस्मै गन्तुमनसः ? .... शिवसौख्यगृहाय ।

સમાસ :-

- शत्रवः च अमी जनाः च इति **शत्रुजनाः** । (વિ.પૂ.ક.)
- गन्तुं मनः येषाम् ते इति [A] **गन्तुमनसः** । (અ.બ.)
- शिवम् च सौख्यम् च इति शिवसौख्ये । (ઇ.દ્વ.)

  शिवसौख्ययोः गृहम् इति **शिवसौख्यगृहम्** । (ષ.ત.) तस्मै ।

सकृदपि यदि समतालवं, हृदयेन लिहन्ति ।
विदितरसास्तत इह रतिं, स्वत एव वहन्ति ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

सकृद् - એક વાર (एकः वारः इति सकृत् - અવ્યય)
समतालवम् - સમતારસના અંશને (समतालव પું.દ્વિ.એ.વ.)
हृदयेन - હૃદયવડે (हृदय નપું.તૃ.એ.વ.)
लिहन्ति - આસ્વાદન કરે છે. (लिह् ગણ ૨ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
विदितरसाः - સમતા રસના જાણકાર (લોકો) (विदितरस પું.પ્ર.બ.વ.)
रतिम् - પ્રીતિને, રતિભાવને (रति સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
स्वतस् - જાતે, પોતાની મેળે (स्व + तस् (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)
वहन्ति - વહન કરે છે, ધારણ કરે છે (वह् ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- જો (જીવો) એકવાર પણ સમતારસના અંશને હૃદય દ્વારા ચાખે તો સમતારસને જાણતા એવા (તે લોકો) અહીં (સમતારસમાં) જાતે જ પ્રીતિને ધારણ કરે છે.

ખંડાન્વય : लिहन्ति ।
केन लिहन्ति ? .... हृदयेन ।

A. गन्तुम् - गम् (गच्छ्) હે.કૃ. । मनस् અને काम શબ્દો ઉત્તરપદમાં હોય તો तुम् અને सम् ના म्नो લોપ થાય છે. (સિ.હે.શ. ૩-૨-૧૪૦)

किम् लिहन्ति ?............................... समतालवम् ।
कथम् अपि लिहन्ति ?............................... सकृद् अपि ।
कथम् ?... यदि ।
वहन्ति ।
काम् वहन्ति ?.. रतिम् ।
कथम् एव वहन्ति ?.................................. स्वतः एव ।
कुत्र वहन्ति ?... इह ।
के वहन्ति ?.. विदितरसाः ।
कथम् ?... ततः ।

સમાસ :-

- समतायाः लवः इति **समतालवः** । (ષ.ત.) तम् ।
- विदितः रसः यैः ते इति **विदितरसाः** । (સ.બ.)

[३]किमुत [१]कुमतमदमूर्च्छिता, [२]दुरितेषु [४]पतन्ति ? ।
[६]जिनवचनानि [७]कथं [५]हहा ! [९]न [८]रसा[१०]दुपयन्ति ? ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

किमुत - કેમ (અવ્યય)

कुमतमदमूर्च्छिताः - કુમતના અભિમાનથી મોહ પામેલા (જીવો) (कुमतमदमूर्च्छित - પું.પ્ર.બ.વ.)

दुरितेषु - પાપોને વિશે (दुरित પું.સ.બ.વ.)

जिनवचनानि - તીર્થંકર ભગવાનના ઉપદેશોને (जिनवचन નપું.દ્વિ.બ.વ.)

रसाद् - રસથી (रस પં.ષ.એ.વ.)

उपयन्ति - સ્વીકાર કરે છે (उप + इ ગણ ૨ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- કુમતના અભિમાનથી મોહ પામેલા જીવો પાપોને વિશે શા માટે પડે છે ? ખેદની વાત છે કે તીર્થંકર ભગવંતોના ઉપદેશને (તેઓ) શા માટે રસપૂર્વક અંગીકાર કરતા નથી ?

ખંડાન્વય :-

पतन्ति ।
कथम् पतन्ति ?.......................................किमुत पतन्ति ।

केषु पतन्ति ? .... दुरितेषु ।

के पतन्ति ? .... कुमतमदमूर्च्छिताः ।

न उपयन्ति ।

कथम् न उपयन्ति ? .... कथम् न उपयन्ति ।

कस्मात् न उपयन्ति ? .... रसात् ।

कानि न उपयन्ति ? .... जिनवचनानि ।

સમાસ :-

- कुत्सितम् च अदः मतम् च इति कुमतम् । ('कु' પૂર્વપદ ક.)
  कुमतस्य मदः इति कुमतमदः । (ષ.ત.)
  कुमतमदेन मूर्च्छिताः इति **कुमतमदमूर्च्छिताः** । (તૃ.ત.)

[३]परमात्मनि [२]विमलात्मनां, [४]परिणम्य [५]वसन्तु ।
[१]विनय ! [७]समामृतपानतो, [६]जनता [८]विलसन्तु ॥८॥

શબ્દાર્થ :-

परमात्मनि - પરમાત્માને વિશે (परमात्मन् પું.સ.એ.વ.)

विमलात्मनाम् - નિર્મલ આત્માઓના (विमलात्मन् પું.ષ.બ.વ.)

परिणम्य - પરિણામ પામીને (परि+नम् સં.ભૂ.કૃ.)

वसन्तु - નિવાસ કરો. (वस् ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

समामृतपानतः - સમતારૂપી અમૃતને પીવાથી (समामृतपानेन इति समामृतपान + तस् (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)

जनताः - લોકો (અહીં) સર્વ જીવો (जनता સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)

विलसन्तु - વિલાસ કરો, આનંદ પામો (वि+लस् ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ. બ.વ.)

અર્થ :- હે વિનીતાત્મા ! પવિત્ર આત્માઓ જીવોનું ચિત્ત પરમાત્માને વિશે પરિણામ પામીને નિવાસ કરો. સર્વ જીવો સમતારૂપ અમૃતના પાનથી વિલાસ કરો.

ખંડાન્વય :- वसन्तु ।

किम् प्रकृत्य वसन्तु ? .... परिणम्य ।

कस्मिन् परिणम्य ? .... परमात्मनि ।

कानि वसन्तु ? .... चेतांसि ।

केषाम् चेतांसि ? .... विमलात्मनाम् ।

किम् सम्बोधने ? .... विनय !

विलसन्तु ।

कथम् विलसन्तु ? .... समामृतपानतः ।

काः विलसन्तु ? .... जनताः ।

સમાસ :-

- परमः च असौ आत्मा च इति **परमात्मा** । (વિ.પૂ.ક.) तस्मिन् ।
- विमलाः च अमी आत्मानः च इति **विमलात्मानः** । (વિ.પૂ.ક.) तेषाम् ।
- समः एव अमृतम् इति समामृतम् । (અ.પૂ.ક.)
  समामृतस्य पानम् इति समामृतपानम् । (ષ.ત.)
  समामृतपानात् इति **समामृतपानतः** । (तद्धितनो तस्)

● ● ●

॥ प्रमोदभावना ॥

१४ १२ १३ १
धन्यास्ते वीतरागाः क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागा-
२ ३ ४
स्त्रैलोक्ये गन्धनागाः सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरागाः ।
७ ५ ६
अध्यारुह्यात्मशुद्ध्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधारा-
९ ८ ११ १०
मारान्मुक्तेः प्रपन्नाः कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मीम् ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

धन्याः - ધન્ય [વીતરાગ ભગવંતો] (धन्य - वीतराग નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

वीतरागाः - વીતરાગ ભગવંતો (वीतराग પું.પ્ર.બ.વ.)

क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागाः - ક્ષપકશ્રેણિમાં (ક્ષપકોના માર્ગમાં) ગતિ કરવા વડે ક્ષીણ કરેલ છે કર્મકૃત ઉપરાગ[A] જેમણે એવા [વીતરાગ ભગવંતો] (क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपराग - वीतराग નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

त्रैलोक्ये - ત્રણ લોકમાં (त्रैलोक्य નપું.સ.એ.વ.)

गन्धनागाः - ગંધહસ્તી [વીતરાગ ભગવંતો] (गन्धनाग પું.પ્ર.બ.વ.)

सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरागाः - સાહજિક (જન્મથી જ) ઉદયમાં આવેલા (મતિ, શ્રુત અને અવધિ)જ્ઞાનથી જાગૃત થયો છે વિરાગભાવ જેનો એવા [વીતરાગ ભગવંતો] (सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विराग - वीतराग નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

अध्यारुह्य - આરોહણ કરીને (अधि+आ+रुह् ગણ ૧ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)

आत्मशुद्ध्या - આત્માની શુદ્ધિ વડે (आत्मशुद्धि સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

सकलशशिकलानिर्मलध्यानधाराम् - પરિપૂર્ણ ચંદ્રની કલા જેવા નિર્મલ ધ્યાનની ધારાને (सकलशशिकलानिर्मलध्यानधारा સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

आरात् - નજીક (અવ્યય)

मुक्तेः - મુક્તિની (मुक्ति સ્ત્રી.ષ.એ.વ.)

प्रपन्नाः - પામેલા [વીતરાગ ભગવંતો] (प्र+पद् ગણ ૪ આત્મને. કર્તરિ ભૂ.કૃ. प्रपन्न - वीतराग નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मीम् - (પૂર્વે) કરેલા સેંકડો સુકૃતો વડે ઉપાર્જન કરેલી આર્હન્ત્ય લક્ષ્મીને (कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मी સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- ક્ષપકશ્રેણિમાં ગતિ કરીને કર્મકૃત ઉપરાગને ક્ષીણ કરનારા,

---

A. ઉપરાગ = પાસે રહેવા દ્વારા પોતાના ગુણો બીજામાં સ્થાપવા.

ત્રણે લોકમાં ગંધહસ્તી સમાન, સહજ રીતે ઉદય પામેલા જ્ઞાનથી જાગૃત થયો છે વૈરાગ્ય જેમનો એવા, આત્માની શુદ્ધિ વડે પૂર્ણચંદ્રની કલા જેવા નિર્મલ ધ્યાનની (અખંડ) ધારા પર આરોહણ કરીને મુક્તિની નજીક (એવી) પૂર્વે કરેલા સેંકડો સુકૃતોથી ઉપાર્જિત કરેલ આર્હન્ત્યરૂપ લક્ષ્મીને પામેલા તે વીતરાગ ભગવંતો ધન્ય છે.

ખંડાન્વય :-

(અધ્યાહારથી) (सन्ति)।

कथम् स्नान्ति ? .... पुनः स्नान्ति।
के सन्ति ? .... ते सन्ति।
ते के सन्ति ? .... ते वीतरागाः सन्ति।
ते वीतरागाः कीदृशाः सन्ति ? .... ते वीतरागाः धन्याः सन्ति।
कथम्भूताः वीतरागाः ? .... प्रपन्नाः।
काम् प्रपन्नाः ? . कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मीम्।
कथम् कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मीम् प्रपन्नाः ? .... आरात्।
कस्याः आरात् ? .... मुक्तेः आरात्।
किम् कृत्वा प्रपन्नाः ? .... अध्यारुह्य।
काम् अध्यारुह्य ? . सकलशशिकलानिर्मलध्यानधाराम्।
कया अध्यारुह्य ? .... आत्मशुद्ध्या।
पुनः कथम्भूताः वीतरागाः ? .... सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरागाः।
पुनः कथम्भूताः वीतरागाः ? .... गन्धनागाः।
कस्मिन् गन्धनागाः ? .... त्रैलोक्ये।
पुनः कथम्भूताः वीतरागाः ? .... क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागाः।

સમાસ :-

- वीतः रागः येषाम् ते इति **वीतरागाः**। (સ.બ.)
- क्षपकानाम् पन्था इति क्षपकपथः। (ષ.ત. સિ.હે.શ. ૭-૩-૭૬થી अत् સમાસાંત)
  क्षपकपथस्य गतिः इति क्षपकपथगतिः। (ષ.ત.)
  क्षपकपथगत्या क्षीणः इति क्षपकपथगतिक्षीणः। (તૃ.ત.)
  कर्मणा कृतः इति कर्मकृतः। (તૃ.ત.)
  कर्मकृतः च असौ उपरागः च इति कर्मोपरागः। (મ.ક.)
  क्षपकपथगतिक्षीणः कर्मोपरागः येषाम् ते इति **क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागाः**। (સ.બ.)

- त्रयाणाम् लोकानाम् समाहारः इति त्रिलोकी । (સમાહાર દ્વિગુ કર્મધારય)
  त्रिलोकी एव इति **त्रैलोक्यम्** । (તદ્ધિતનો ट्यण्)[A]
- गन्धः प्रधानः येषु ते इति गन्धप्रधानाः । (સ.બ.)
  गन्धप्रधानाः नागाः इव इति **गन्धनागाः** । (મ.ક.)
- सह जायते इति सहजम् । (ઉ.ત.)
  सहजम् समुदितम् इति सहजसमुदितम् । (દ્વિ.ત.)
  सहजसमुदितम् च अदः ज्ञानम् च इति सहजसमुदितज्ञानम् । (વિ.પૂ.ક.)
  जाग्रत् च असौ विरागः च इति जाग्रद्विरागः । (વિ.પૂ.ક.)
  सहजसमुदितज्ञानेन जाग्रद्विरागः येषाम् ते इति **सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरागाः** । (સ.બ.)
- आत्मनः शुद्धिः इति आत्मशुद्धिः । (ષ.ત.)
  कलया सह वर्तते इति सकलः । (સ.બ.)
  शशः अस्ति अस्य इति शशी । (તદ્ધિતનો મત્વર્થીય इन् પ્રત્યય)
  सकलः च असौ शशी च इति सकलशशी । (વિ.પૂ.ક.)
  सकलशशिनः कलाः इति सकलशशिकलाः । (ષ.ત.)
  ध्यानयोः (धर्मम् च शुक्लम् च) धारा इति ध्यानधारा । (ષ.ત.)
  सकलशशिकलाः इव निर्मला इति सकलशशिकलानिर्मला । (ઉપમાન સામાન્યધર્મ કર્મધારય)
  सकलशशिकलानिर्मला च असौ ध्यानधारा च इति **सकलशशिकलानिर्मलध्यान-धारा** । (વિ.પૂ.ક.) ताम् ।
- सुकृतानाम् शतानि इति सुकृतशतानि । (ષ.ત.)
  कृतानि च अमूनि सुकृतशतानि च इति कृतसुकृतशतानि । (વિ.પૂ.ક.)
  कृतसुकृतशतैः उपार्जिता इति कृतसुकृतशतोपार्जिता । (તૃ.ત.)
  अर्हतः भावः इति आर्हन्त्यम् । (તદ્ધિતનો ट्यण्) (સિ.હે.શ. ૭-૧-૬૧)
  आर्हन्त्यम् एव लक्ष्मीः इति आर्हन्त्यलक्ष्मीः । (અ.પૂ.ક.)
  कृतसुकृतशतोपार्जिता च असौ आर्हन्त्यलक्ष्मीः च इति **कृतसुकृतशतोपर्जितार्हन्त्य-लक्ष्मीः** । (વિ.પૂ.ક.) ताम् ।

A. સિ.હે.શ. ૭-૨-૧૬૪

तेषां कर्मक्षयोत्थैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावै-
र्गायंगायं पुनीमः स्तवनपरिणतैरष्टवर्णास्पदानि ।
धन्यां मन्ये रसज्ञां जगति भगवतः[A] स्तोत्रवाणीरसज्ञा-
मज्ञां मन्ये तदन्यां वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्नाम्[B] ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

कर्मक्षयोत्थैः - કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ [ઘણા ગુણોના સમૂહ વડે] (कर्मक्षयोत्थ - अतनुगुणगण નું વિ. પું.તૃ.બ.વ.)

अतनुगुणगणैः - ઘણા ગુણોના સમૂહવડે (अतनुगुणगण પું.તૃ.બ.વ.)

निर्मलात्मस्वभावैः - નિર્મલ આત્મ સ્વભાવરૂપ [ઘણા ગુણોના સમૂહ વડે] (निर्मलात्मस्वभाव - अतनुगुणगण નું વિ. પું.તૃ.બ.વ.)

गायंगायम् - ગાઈ ગાઈને (आभीक्ष्ण्यम् गायति इति गै ગણ ૧ પરસ્મૈ. + ख्णम्[C])

पुनीमः - અમે પવિત્ર કરીએ છીએ (पू ગણ ૯ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

स्तवनपरिणतैः - સ્તુતિ કરવા વડે પરિણત થયેલ [ઘણા ગુણોના સમૂહ વડે] (स्तवनपरिणत - अतनुगुणगण નું વિ. પું.તૃ.બ.વ.)

अष्टवर्णास्पदानि - વર્ણના આઠ સ્થાનોને (अष्टवर्णास्पद નપું.દ્વિ.બ.વ.)

धन्याम् - ધન્ય [જિહ્વાને] (धन्या - धन्य + સ્ત્રી.નો आ(आप्) - रसज्ञा નું વિ. સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

मन्ये - હું માનું છું (मन् ગણ ૪ આત્મને. વ.કા.પ્ર.પુ.એ.વ.)

रसज्ञाम् - જિહ્વાને (रसज्ञा સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

भगवतः - ભગવાનના (भगवत् પું.ષ.એ.વ.)

स्तोत्रवाणीरसज्ञाम् - સ્તોત્રની વાણીના રસને જાણનારી [જિહ્વા] (स्तोत्रवाणीरसज्ञा - रसज्ञा નું વિ. સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

अज्ञाम् - અજ્ઞાની (અહીં) અધન્ય [જિહ્વા] (अज्ञा -अज्ञ + સ્ત્રી.નો आ(आप्) - रसज्ञा નું વિ. સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्नाम् - તથ્ય રહિત એવી લોકોની વાર્તા-વાતો કરવારૂપ કાર્યની મુખરતામાં (વાચાળતામાં) મગ્ન [જિહ્વા] (वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्ना - रसज्ञा નું વિ. સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

A. પાઠાંતર "भगवतस्तोत्रवाणी रसज्ञां"

B. પાઠાંતર "वितथजनकथां कार्यमौखर्यमग्नाम् ।"

C. ભાગ-૨ પા.નં. ૨૮ની ટીપ્પણી જુઓ.

અર્થ :- તે (તીર્થંકર ભગવંતો)ના કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલા, નિર્મલ આત્મસ્વભાવરૂપ, (અને) સ્તુતિઓ વડે પરિણત થયેલ એવા વિશાળ ગુણોના સમૂહ વડે ગાઈ ગાઈને અમે (અમારા) આઠ વર્ણોના સ્થાનોને પવિત્ર કરીએ છીએ. જગતને વિશે ભગવાનના સ્તોત્રની વાણીના રસને જાણનારી જિહ્વાને હું ધન્ય માનું છું. અને તેનાથી (આવી જિહ્વાથી) અન્ય તથ્યવિનાની લોકકથા કરવારૂપ કાર્યની મુખરતામાં મગ્ન એવી જિહ્વાને હું અજ્ઞાની - અધન્ય માનું છું.

ખંડાન્વય :- पुनीमः ।

कानि पुनीमः ? .... अष्टवर्णास्पदानि ।
किम् कृत्वा पुनीमः ? .... गायंगायम् ।
कैः पुनीमः ? .... अतनुगुणगणैः ।
कथम्भूतैः अतनुगुणगणैः ? .... स्तवनपरिणतैः ।
पुनः कथम्भूतैः अतनुगुणगणैः ? .... निर्मलात्मस्वभावैः ।
पुनः कथम्भूतैः अतनुगुणगणैः ? .... कर्मक्षयोत्थैः ।
केषाम् अतनुगुणगणैः ? .... तेषाम् ।

मन्ये ।

काम् मन्ये ? .... रसज्ञाम् मन्ये ।
रसज्ञाम् कीदृशाम् मन्ये ? .... धन्याम् ।
कथम्भूताम् रसज्ञाम् ? .... स्तोत्रवाणीरसज्ञाम् ।
कस्य स्तोत्रवाणीरसज्ञाम् ? .... भगवतः ।
कस्मिन् मन्ये ? .... जगति ।

मन्ये ।

काम् मन्ये ? .... तदन्याम् ।
तदन्याम् काम् मन्ये ? .... वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्नाम् ।
तदन्याम् वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्नाम् कीदृशाम् मन्ये ? .... अज्ञाम् ।

સમાસ :-

- कर्मणाम् क्षयः इति कर्मक्षयः । (ष.त.)
  कर्मक्षयेन उत्थीयन्ते इति **कर्मक्षयोत्था**ः । (ઉ.ત.) तैः ।
- न तनवः इति अतनवः । (નઞ્ ત.)
  अतनवः च अमी गुणाः च इति अतनुगुणाः । (વિ.પૂ.ક.)

अतनुगुणानाम् गणाः इति **अतनुगुणगणाः** । (ष.त.) तैः ।

- आत्मनः स्वभावाः इति आत्मस्वभावाः । (ष.त.)
  निर्मलाः च अमी आत्मस्वभावाः च इति **निर्मलात्मस्वभावाः** । (વિ.પૂ.ક.) तैः ।
- स्तवनैः परिणताः इति **स्तवनपरिणताः** । (तृ.त.) तैः ।
- वर्णानाम् आस्पदानि इति वर्णास्पदानि । (ष.त.)
  अष्ट च अमूनि वर्णास्पदानि च इति **अष्टवर्णास्पदानि** । (વિ.પૂ.ક.) तानि ।
- रसः ज्ञायते येन इति **रसज्ञा** । (ઉ.त.) ताम् ।
- स्तोत्राणाम् वाणी इति स्तोत्रवाणी । (ष.त.)
  स्तोत्रवाण्याः रसः इति स्तोत्रवाणीरसः । (ष.त.)
  स्तोत्रवाणीरसम् जानाति इति **स्तोत्रवाणीरसज्ञा** । (ઉ.त.) ताम् ।
- जनानाम् कथा इति जनकथा । (ष.त.)
  वितथा च असौ जनकथा च इति वितथजनकथा । (વિ.પૂ.ક.)
  वितथजनकथा एव कार्यः इति वितथजनकथाकार्यः । (અ.પૂ.ક.)
  मुखरस्य भावः इति मौखर्यम् । (तद्धित)
  वितथजनकथाकार्यस्य मौखर्यम् इति वितथजनकथाकार्यमौखर्यम् । (ष.त.)
  वितथजनकथाकार्यमौखर्ये मग्ना इति **वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्ना** । (સ.त.) ताम् ।

निर्ग्रन्थास्तेऽपि धन्या गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्टा,
धर्मध्यानावधानाः समरससुहिताः पक्षमासोपवासाः ।
येऽन्येऽपि ज्ञानवन्तः श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशाः,
शान्ता दान्ता जिताक्षा जगति जिनपतेः शासनं भासयन्ति ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

निर्ग्रन्थाः - નિર્ગ્રંથ મુનિ ભગવંતો (निर्ग्रन्थ પું.પ્ર.બ.વ.)

गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्टाः - પર્વત પર, ઊંડા વન પ્રદેશમાં, ગુફામાં, (જંગલની) નિકુંજો - ઝાડીઓમાં અંદર પ્રવેશ કરેલા (અંદર રહેલા) [મુનિ ભગવંતો] (गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्ट - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

धर्मध्यानावधानाः - ધર્મધ્યાનને વિશે ઉપયોગવાળા [મુનિભગવંતો] (धर्मध्यानावधान - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

समरससुहिताः - સમતારસથી તૃપ્ત થયેલા [મુનિ ભગવંતો] (समरससुहित - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

पक्षमासोपवासाः - પંદર દિવસ કે મહિનાના ઉપવાસવાળા [મુનિ ભગવંતો] (पक्षमासोपवास - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

अन्ये - અન્ય [મુનિ ભગવંતો] (अन्यद् સર્વનામ - निर्ग्रन्थ માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)

ज्ञानवन्तः - (અવધિજ્ઞાન આદિ) જ્ઞાનવાળા [મુનિભગવંતો] (ज्ञानवत् - ज्ञानम् अस्ति एषाम् इति - ज्ञान + તદ્ધિતના मत्(मतु)ના म्નો व् - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

श्रुतविततधियः - (દશપૂર્વાદિ) શ્રુત વડે વિશાળ બુદ્ધિવાળા [મુનિ ભગવંતો] (श्रुतविततधी - निर्ग्रन्थनुं વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

दत्तधर्मोपदेशाः - આપ્યો છે ધર્મનો ઉપદેશ જેણે એવા, ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર [મુનિ ભગવંતો] (दत्तधर्मोपदेश - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

शान्ताः - શાંત, કષાયોને જિતનારા [મુનિ ભગવંતો] (शान्त - शम्(शाम्) ગણ ૪ પરસ્મૈ. કર્તરિ ભૂ.કૃ.નો त(क्त) - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

दान्ताः - (મનને) દમનારા [મુનિ ભગવંતો] (दान्त - दम्(दाम्) ગણ ૪ પરસ્મૈ. કર્તરિ ભૂ.કૃ.નો त(क्त) - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

जिताक्षाः - ઇન્દ્રિયોને જિતનારા [મુનિ ભગવંતો] (जिताक्ष - निर्ग्रन्थ નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

जिनपतेः - જિનેશ્વર ભગવાનનું (जिनपति પું.ષ.એ.વ.)

शासनम् - શાસન, તીર્થ (शासन - शास् ગણ ૨ પરસ્મૈ. + अन(अनट्) - નપું.દ્વિ.એ.વ.)

भासयन्ति - તેઓ દીપાવે છે (भास् ગણ ૧ આત્મને. + પ્રેરકનો णि(णिग्) વ.કા.ત્રી.પુ. બ.વ.)

અર્થ :- પર્વતના શિખરો, ઊંડા વનપ્રદેશો, ગુફા, જંગલની નિકુંજોની અંદર પ્રવેશેલા; ધર્મધ્યાનમાં ઉપયોગવાળા; સમતારસથી તૃપ્ત થયેલા; પંદર દિવસના કે મહિનાના ઉપવાસવાળા તે નિર્ગ્રંથો પણ ધન્ય છે. (અવધિજ્ઞાનાદિ) જ્ઞાનવાળા, (દશપૂર્વાદિ) શ્રુતથી વિશાળ બુદ્ધિવાળા, ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા, શાંત (કષાયોને જિતનારા), (મનને) દમનારા, ઇન્દ્રિયોને જિતનારા એવા અન્ય પણ જે નિર્ગ્રંથો જગતમાં તીર્થંકર ભગવંતના શાસનને દીપાવે છે, તેઓ પણ ધન્ય છે.

ખંડાન્વય :- (અધ્યાહારથી) (सन्ति)।

के सन्ति ? .... ते सन्ति।

ते के अपि सन्ति ? .... ते निर्ग्रन्था: अपि सन्ति।

ते निर्ग्रन्था: अपि कीदृशा: सन्ति ? .... धन्या:।

कथम्भूता: ते निर्ग्रन्था: ? .... पक्षमासोपवासा:।

पुन: कथम्भूता: ते निर्ग्रन्था: ? .... समरससुहिता:।

पुन: कथम्भूता: ते निर्ग्रन्था: ? .... धर्मध्यानावधाना:।

पुन: कथम्भूता: ते निर्ग्रन्था: ? .... गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्टा:।

भासयन्ति।

किम् भासयन्ति ? .... शासनम्।

कस्य शासनम् ? .... जिनपते: शासनम्।

कस्मिन् भासयन्ति ? .... जगति।

के अपि भासयन्ति ? .... अन्ये अपि।

अन्ये अपि के भासयन्ति ? .... ये।

अन्ये अपि ये के भासयन्ति ? .... निर्ग्रन्था:।

कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... जिताक्षा:।

पुन: कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... दान्ता:।

पुन: कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... शान्ता:।

पुन: कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... दत्तधर्मोपदेशा:।

पुन: कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... श्रुतविततधिय:।

पुन: कथम्भूता: निर्ग्रन्था: ? .... ज्ञानवन्त:।

સમાસ :-

- ग्रन्थेभ्य: निर्गता: इति **निर्ग्रन्था:**। (પ્રાદિ તત્પુરુષ)
- गिरय: च गहनानि च गुहा: च गह्वराणि (गह्वरा:[A] वा) च इति गिरिगहनगुहागह्वराणि (गिरिगहनगुहागह्वरा: वा)। (ઇ.દ્વ.)

  गिरिगहनगुहागह्वराणाम् अन्तर् इति गिरिगहनगुहागह्वरान्त:। (ષ.ત.)

  गिरिगहनगुहागह्वरान्त: निविष्टा: इति **गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्टा:**। ([B]તત્પુરુષ)

A. गह्वर - પું.નપું. બંને લિંગમાં વપરાય.

B. સિ.હે.શ. ૩-૧-૪૮ અવ્યય નામ પ્રવૃદ્ધ વગેરે સાથે નિત્યસમાસ પામે છે તે તત્પુરુષ સમાસ કહેવાય છે.

- धर्मस्य ध्यानम् इति धर्मध्यानम् । (ષ.ત.)
  धर्मध्याने अवधानम् येषाम् ते इति **धर्मध्यानावधानाः** । (વ્ય.બ.)
- समस्य रसः इति समरसः । (ષ.ત.)
  सुष्ठु हिताः इति सुहिताः । (સુપૂર્વપદ ક.)
  समरसेन सुहिताः इति **समरससुहिताः** । (તૃ.ત.)
- पक्षः च मासः च इति पक्षमासौ । (ઇ.દ્વ.)
  पक्षमासयोः उपवासाः येषाम् ते इति **पक्षमासोपवासाः** । (ષ.ત.)
- श्रुतेन वितता इति श्रुतवितता । (તૃ.ત.)
  श्रुतवितता धीः येषाम् ते इति **श्रुतविततधियः** । (સ.બ.)
- धर्मस्य उपदेशः इति धर्मोपदेशः । (ષ.ત.)
  दत्तः धर्मोपदेशः यैः ते इति **दत्तधर्मोपदेशाः** । (સ.બ.)
- जितानि अक्षाणि यैः ते इति **जिताक्षाः** । (સ.બ.)
- जिनानाम् पतिः इति **जिनपति** । (ષ.ત.)

[३]दानं [४]शीलं [५]तपो [१]ये [६]विदधति [२]गृहिणो [७]भावनां [८]भावयन्ति,
[११]धर्मं [१३]धन्या[१०]श्चतुर्धा [९]श्रुतसमुपचितश्रद्धया[१२]राधयन्ति ।
[१७]साध्व्यः [१८]श्राद्ध्य[१९]श्च [२०]धन्याः [१४]श्रुतविशदधिया [१५]शील[१६]मुद्भावयन्त्य-
[२३]स्तान् [२४]सर्वा[२१]न्मुक्तगर्वाः [२५]प्रतिदिनम[२६]सकृ[२२]द्भाग्यभाजः [२७]स्तुवन्ति ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

दानम् - દાન (दान - दा ધાતુ + अन (अनट्) નપું.દ્વિ.એ.વ.)
शीलम् - શીલ (शील નપું.દ્વિ.એ.વ.)
विदधति - કરે છે (वि+धा ગણ ૩ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
गृहिणः - ગૃહસ્થો (गृहिन् - गृहम् अस्ति एषाम् इति गृह + મત્વર્થીય તદ્ધિતનો इन् પું.પ્ર.બ.વ.)
भावनाम् - ભાવનાને (भावना સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
भावयन्ति - ભાવન કરે છે (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
धर्मम् - ધર્મ (धर्म પું.દ્વિ.એ.વ.)
धन्याः - ધન્ય [ગૃહસ્થો] (धन्य - गृहिन् નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)
चतुर्धा - ચાર પ્રકારનો [ધર્મ] (चतुः प्रकारम् इति चतुर् + धा (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)
श्रुतसमुपचितश्रद्धया - આગમાનુસાર શ્રદ્ધા વડે (श्रुतसमुपचितश्रद्धा સ્ત્રી.તૃ. એ.વ.)

आराधयन्ति - આરાધના કરે છે (आ+राध् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
साध्व्यः - સાધ્વીઓ (साध्वी - साधु + સ્ત્રી.નો ई (ङी) સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
श्राद्ध्यः - શ્રાવિકાઓ (श्राद्धी સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
धन्याः - ધન્ય [સાધ્વી, ભગવંતો અને શ્રાવિકાઓ] (धन्य - साध्वी, श्राद्धी નું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
श्रुतविशदधिया - આગમ વડે (ઉપદેશ, પઠન- પાઠન આદિથી) વિશાળ - નિર્મળ (થયેલ) બુદ્ધિ વડે (श्रुतविशदधी સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)
शीलम् - શીલને (शील નપું.દ્વિ.એ.વ.)
उद्भावयन्त्यः - (અહીં) નિર્દોષ પાલનથી શોભાવતા [સાધ્વીજી ભગવંતો અને શ્રાવિકાઓ] (उद्+भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) કર્તરિ વ.કૃ.નો अत्(शतृ) + સ્ત્રી.નો ई(ङी) - उद्भवायन्ती - साध्वी, श्राद्धीનું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
तान् - તે [પૂર્વે કહેલ તીર્થંકરો, મુનિ ભગવંતો, શ્રાવકો, સાધ્વીજીભગવંતો, શ્રાવિકાઓ] (तद् સર્વનામ પું.દ્વિ.બ.વ.)
सर्वान् - સર્વે [પૂર્વે કહેલ તીર્થંકરો આદિ] (सर्व સર્વનામ - પૂર્વે કહેલ તીર્થંકર આદિ માટે વપરાયેલ પું.દ્વિ.બ.વ.)
मुक्तगर्वाः - ગર્વ વિનાના, નિરહંકારી લોકો (मुक्तगर्व પું.પ્ર.બ.વ.)
प्रतिदिनम् - દરરોજ (प्रतिदिनम् - અવ્યયીભાવ સમાસ)
असकृत् - વારંવાર (असकृत् - અવ્યય)
भाग्यभाजः - પુણ્યશાળી લોકો (भाग्यभाज् પું.પ્ર.બ.વ.)
स्तुवन्ति - સ્તુતિ કરે છે (स्तु ગણ ૨ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- જે ગૃહસ્થો-શ્રાવકો દાન, શીલ (અને) તપને કરે છે, ભાવનાને ભાવે છે, આગમાનુસારી શ્રદ્ધા વડે ચાર પ્રકારના ધર્મને આરાધે છે, (તેઓ) ધન્ય છે. આગમથી વિશાળ-નિર્મલ (થયેલ) બુદ્ધિ વડે શીલને (નિર્મલ પાલન વડે) શોભાવતા સાધ્વીજી ભગવંતો અને શ્રાવિકાઓ ધન્ય છે. ગર્વથી મુક્ત થયેલા પુણ્યશાળી લોકો તે સર્વેની નિરંતર વારંવાર સ્તુતિ કરે છે.

ખંડાન્વય :- विदधति ।

किम् विदधति ? .... तपः विदधति ।
पुनः किम् विदधति ? .... शीलम् ।

पुनः किम् विदधति ? .... दानम् ।
के विदधति ? .... ये विदधति ।
ये के विदधति ? .... ये गृहिणः ।
भावयन्ति ।
काम् भावयन्ति ? .... भावनाम् ।
आराधयन्ति ।
कम् आराधयन्ति ? .... धर्मम् ।
कथम् धर्मम् ? .... चतुर्धा ।
कया आराधयन्ति ? .... श्रुतसमुपचितश्रद्धया ।
(અધ્યાહારથી) (सन्ति) ।
के सन्ति ? (यद् थी तद् નું અનુસંધાન) (ते) सन्ति ।
ते कीदृशाः सन्ति ? .... धन्याः ।
(અધ્યાહારથી) (सन्ति) ।
काः सन्ति ? .... साध्व्यः ।
पुनः काः च सन्ति ? .... श्राद्ध्यः च ।
किम् कुर्वत्यः साध्व्यः श्राद्ध्यः च ? .... उद्भावयन्त्यः ।
किम् उद्भावयन्त्यः ? .... शीलम् ।
कया उद्भावयन्त्यः ? .... श्रुतविशदधिया ।
साध्व्यः श्राद्ध्यः च कीदृशाः सन्ति ? .... धन्याः ।
स्तुवन्ति ।
कथम् स्तुवन्ति ? .... असकृत् ।
पुनः कथम् स्तुवन्ति ? .... प्रतिदिनम् ।
कान् स्तुवन्ति ? .... तान् ।
तान् कान् ? .... तान् सर्वान् ।
के स्तुवन्ति ? .... भाग्यभाजः ।
कथम्भूताः भाग्यभाजः ? .... मुक्तगर्वाः ।

સમાસ :-

- श्रुतेन समुपचिता इति श्रुतसमुपचिता । (તૃ.ત.)
  श्रुतसमुपचिता च असौ श्रद्धा च इति **श्रुतसमुपचितश्रद्धा** । (વિ.પૂ.ક.) तया ।
- श्रुतेन विशदा इति श्रुतविशदा । (તૃ.ત.)
  श्रुतविशदा च असौ धीः च इति **श्रुतविशदधीः** । (વિ.પૂ.ક.) तया ।

- मुक्तः गर्वः यैः ते इति **मुक्तगर्वाः** । (स.બ.)
- न सकृत् इति **असकृत्** । (નञ् તત્પુરુષ)
- भाग्येण भज्यन्ते इति **भाग्यभाजः** । (ઉ.ત.)

[1]मिथ्यादृशा[2]मप्यु[3]पकारसारं, [4]सन्तोषसत्यादिगुणप्रसारम् ।
[5]वदान्यतावैनयिकप्रकारं, [6]मार्गानुसा[7]री[8]त्यनुमोदयामः ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

मिथ्यादृशाम् - મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવોના (मिथ्यादृश् પું.ષ.બ.વ.)

उपकारसारम् - (અન્યને હિતસુખાદિ સંપાદનરૂપ) ઉપકાર પ્રધાન (સ્વભાવ)ને (उपकारसार પું.દ્વિ.એ.વ.)

सन्तोषसत्यादिगुणप्रसारम् - સંતોષ, સત્ય વગેરે ગુણોના વિસ્તારને (सन्तोषसत्यादि-गुणप्रसार પું.દ્વિ.એ.વ.)

वदान्यतावैनयिकप्रकारम् - દાતારપણું અને વિનય (વગેરે) ભેદને (वदान्यता-वैनयिकप्रकार પું.દ્વિ.એ.વ.)

मार्गानुसारी - માર્ગાનુસારી, મોક્ષમાર્ગને અનુકૂલ, મોક્ષમાર્ગને અનુસરનાર (मार्गानुसारिन् - મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવોનું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

अनुमोदयामः - અમે અનુમોદના કરીએ છીએ. (अनु+मुद् ગણ ૧૦ ઉભયપદી વ.કા. પ્ર.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવોના પણ (અન્યને હિતસુખાદિ સંપાદન કરાવી આપવા રૂપ) ઉપકાર પ્રધાન (સ્વભાવ)ને; સંતોષ, સત્ય વગેરે ગુણોના વિસ્તારને તથા દાતારપણું અને વિનય (વગેરે) રૂપ ભેદને (પ્રકારને) "(અહો ! આ મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ) માર્ગાનુસારી (મોક્ષમાર્ગને અનુસરનાર) છે" એ પ્રમાણે અમે અનુમોદના કરીએ છીએ.

ખંડાન્વય :-

अनुमोदयामः ।

कथम् अनुमोदयामः ? .... इति ।

कः इति अनुमोदयामः ? .... मार्गानुसारी इति ।

कम् अनुमोदयामः ? .... वदान्यतावैनयिकप्रकारम् ।

पुनः कम् अनुमोदयामः ? .... सन्तोषसत्यादिगुणप्रसारम् ।

पुनः कम् अनुमोदयामः ? .... उपकारसारम् ।

केषाम् अपि उपकारसारम् सन्तोषसत्यादि-

गुणप्रसारम् वदान्यतावैनयिकप्रकारम् ? .... मिथ्यादृशाम् अपि ।

સમાસ :-

- मिथ्या दृग् येषाम् ते इति **मिथ्यादृशः** । (સ.બ.) तेषाम् ।
- उपकारः सारः यस्य सः इति उपकारसारः । (સ.બ.) तम् ।
- सन्तोषः च सत्यम् च इति सन्तोषसत्ये । (ઇ.દ્વ.)
  सन्तोषसत्ये आदौ येषाम् ते इति सन्तोषसत्यादयः । (વ્ય.બ.)
  सन्तोषसत्यादयः च अमी गुणाः च इति सन्तोषसत्यादिगुणाः । (વિ.પૂ.ક.)
  सन्तोषसत्यादिगुणानाम् प्रसारः इति **सन्तोषसत्यादिगुणप्रसारः** । (ष.त.) तम् ।
- वदान्यस्य भावः इति वदान्यता । (તદ્ધિતનો ता (तल्) પ્રત્યય)
  विनयः एव इति वैनयिकम् । (સ્વાર્થમાં તદ્ધિતનો इकण्)
  वदान्यता च वैनयिकम् च तयोः समाहारः इति वदान्यतावैनयिकम् । (સ.દ્વ.)
  वदान्यतावैनयिकम् एव प्रकारः इति **वदान्यतावैनयिकप्रकारः** । (અ.પૂ.ક.) तम् ।
- मार्गम् अनुसरति इति **मार्गानुसारी** । (ઉ.ત.)

जिह्वे ! प्रह्वीभव त्वं सुकृतिसुचरितोच्चारणे सुप्रसन्ना,
भूयास्तामन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कर्णौ सुकर्णौ ।
वीक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मीं द्रुतमुपचिनुतं लोचने ! रोचनत्वं,
संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति भवतां जन्मनो मुख्यमेव ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

जिह्वे - હે જિહ્વા ! (जिह्वा સ્ત્રી.સં.એ.વ.)

प्रह्वीभव - તું આસક્ત થા. (पुरा अप्रह्वा अधुना प्रह्वा भव इति प्रह्वा + તદ્ધિતનો च्वि + भव = भू ગણ ૧ આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

त्वम् - તું (युष्मद् સર્વનામ - जिह्वा માટે વપરાયેલ અલિંગ પ્ર.એ.વ.)

सुकृतिसुचरितोच्चारणे - પુણ્યશાળી લોકોના સુંદર ચરિત્રોના ઉચ્ચારણને વિશે (सुकृतिसुचरितोच्चारण નપું.સ.એ.વ.)

सुप्रसन्ना - અત્યંત પ્રસન્ન [જિહ્વા] (सुप्रसन्ना - युष्मद् નું વિ. - सुप्रसन्न + સ્ત્રી.નો आ(आप्) સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.)

भूयास्ताम् - થાવ (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. આશીર્વાદ ત્રી.પુ.દ્વિ વ.)

अन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकतया - બીજાની કીર્તિ સાંભળવામાં રસિકપણા વડે (अन्यकीर्त्ति-श्रुतिरसिकता સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

कर्णौ - બે કાન (कर्ण પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

सुकर्णौ - સારા કાન (અહીં) સફળતાવાળા [બેકાન] (सुकर्ण - कर्ण નું વિ. પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

वीक्ष्य - જોઈને (वि+ईक्ष् ગણ ૧ આત્મને. સં.ભૂ.કૃ.)

अन्यप्रौढलक्ष्मीम् - બીજાની વિશાળ લક્ષ્મીને (अन्यप्रौढलक्ष्मी સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

द्रुतम् - શીઘ્રપણે (द्रुत - ક્રિયાવિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उपचिनुतम् - (તમે બે) એકઠું કરો (અહીં) પ્રાપ્ત કરો (उप+चि ગણ ૫ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.દ્વિ વ.)

लोचने - હે બે નેત્રો ! (लोचन નપું.સં.દ્વિ વ.)

रोचनत्वम् - રૂચિપણાને (रोचनत्व - रोचनस्य भावः इति रोचन + તદ્ધિતનો त्व નપું.દ્વિ.એ.વ.)

संसारे - સંસારમાં (संसार પું.સ.એ.વ.)

अस्मिन् - આ [સંસારમાં] (इदम् સર્વનામ - संसार માટે વપરાયેલ પું.સ.એ.વ.)

असारे - અસાર [સંસારમાં] (असार - संसार નું વિ. પું.સ.એ.વ.)

फलम् - ફળ (फल નપું.પ્ર.એ.વ.)

भवताम् - આપના [જીભ, કાન, નેત્રોના] (भवत् (भवतु) સર્વનામ - जिह्वा, कर्णौ અને लोचने માટે વપરાયેલ નપું.ષ.બ.વ.)

जन्मनः - જન્મનું (जन्मन् નપું.ષ.એ.વ.)

मुख्यम् - મુખ્ય [ફળ] (मुख्य - फल નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- હે જિહ્વા ! અત્યંત પ્રસન્ન થયેલી તું પુણ્યશાળી જનોના સુંદર ચારિત્રના ઉચ્ચારણ કરવામાં સદા ઉદ્યમવાળી થા. આજે મારા બંને કાન બીજાની કીર્ત્તિ સાંભળવામાં રસિકપણાને કારણે સફળ થાવ. હે બે નેત્રો ! બીજાની વિશાળ સમૃદ્ધિને જોઈને જલ્દીથી રૂચિપણાને (આનંદને) પ્રાપ્ત કરો. આ પ્રમાણે આ અસાર સંસારમાં (આ જ) આપના જન્મનું મુખ્ય ફળ છે.

ખંડાન્વય :-

प्रह्वीभव ।

कस्मिन् प्रह्वीभव ? .... सुकृतिसुचरितोच्चारणे ।

का प्रह्वीभव ? .... त्वम् ।

कथम्भूता त्वम् ? .... सुप्रसन्ना ।

किम् सम्बोधने ? .... जिह्वे !

भूयास्ताम् ।
कौ भूयास्ताम् ? .... कर्णौ ।
कस्य कर्णौ ? .... मे कर्णौ ।
मे कर्णौ कीदृशौ भूयास्ताम् ? .... सुकर्णौ ।
कया सुकर्णौ भूयास्ताम् ? .... अन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकतया ।
कदा ? .... अद्य ।
उपचिनुतम् ।
किम् उपचिनुतम् ? .... रोचनत्वम् ।
कथम् ? .... द्रुतम् ।
किम् प्रकृत्य ? .... वीक्ष्य ।
काम् वीक्ष्य ? .... अन्यप्रौढलक्ष्मीम् ।
किम् सम्बोधने ? .... लोचने !
अस्ति ।
किम् एव अस्ति ? .... (इदम्) एव ।
इदम् किम् अस्ति ? .... फलम् ।
कथम्भूतम् फलम् ? .... मुख्यम् ।
कस्य फलम् ? .... जन्मनः ।
केषाम् जन्मनः ? .... भवताम् ।
कस्मिन् अस्ति ? .... अस्मिन् ।
अस्मिन् कस्मिन् ? .... संसारे ।
कथम्भूते संसारे ? .... असारे ।
कथम् ? .... इति ।

સમાસ :-

- शोभनाः च अमूः कृतयः च इति सुकृतयः । ('सु' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  सुकृतयः सन्ति एषाम् इति सुकृतिनः । (तद्धितનો મત્વર્થીય इन् પ્રત્યય)
  शोभनानि च अमूनि चरितानि च इति सुचरितानि । ('सु' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  सुकृतिनाम् सुचरितानि इति सुकृतिसुचरितानि । (ष.त.)
  सुकृतिसुचरितानाम् उच्चारणम् इति **सुकृतिसुचरितोच्चारणम्** । (ष.त.) तस्मिन् ।
- अन्येषाम् कीर्त्तिः इति अन्यकीर्त्तिः । (ष.त.)
  अन्यकीर्त्तेः श्रुतिः इति अन्यकीर्त्तिश्रुतिः । (ष.त.)
  अन्यकीर्त्तिश्रुतौ रसिकः इति अन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकः । (સ.ત.)

अन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकस्य भावः इति **अन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकता** । (તદ્ધિતનો ता(तल्)) तया ।

- शौभनो च तौ कर्णौ च इति **सुकर्णौ** । ('સુ' પૂર્વપદ કર્મધારય)
- प्रौढा च असौ लक्ष्मीः च इति प्रौढलक्ष्मीः । (વિ.પૂ.ક.)

अन्येषाम् प्रौढलक्ष्मीः इति **अन्यप्रौढलक्ष्मीः** । (ષ.ત.) तान् ।

प्रमोदमासाद्य गुणैः परेषां, येषां मतिर्मज्जति साम्यसिन्धौ ।
देदीप्यते तेषु मनःप्रसादो, गुणास्तथैते विशदीभवन्ति ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

प्रमोदम् - પ્રમોદને, હર્ષને (प्रमोद પું.દ્વિ.એ.વ.)

आसाद्य - પ્રાપ્ત કરીને (आ+सद्(सीय्) ગણ ૬ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) સં.ભૂ.કૃ.)

गुणैः - ગુણો વડે (गुण પું.તૃ.બ.વ.)

परेषाम् - અન્ય [ગુણીજનો]ના (पर સર્વનામ - અન્ય ગુણીજન માટે વપરાયેલ પું.ષ. બ.વ.)

मज्जति - મગ્ન થાય છે (मस्जू(मज्ज्) ગણ ૬ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

साम्यसिन्धौ - સમતારૂપી સમુદ્રમાં (साम्यसिन्धु પું.સ.એ.વ.)

देदीप्यते - અત્યંત દીપે છે, ઉજ્વલતાને પામે છે (भृशम् दीप्यते इति दीप् + यङ्[A] - देदीप्य - વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

तेषु - તેમના વિશે (तद् સર્વનામ - यद् સર્વનામથી ગ્રહણ કરેલ જીવો. માટે વપરાયેલ - પું.સ.બ.વ.)

मनःप्रसादः - મનની પ્રસન્નતા (मनःप्रसाद પું.પ્ર.એ.વ.)

गुणाः - ગુણો (गुण પું.પ્ર.બ.વ.)

एते - આ [ગુણો] (एतद् સર્વનામ - गुण માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)

विशदीभवन्ति - નિર્મલ થાય છે (पुरा अविशदाः विशदाः भवन्ति इति विशद + તદ્ધિતનો च्वि + भवन्ति = भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- જેમની બુદ્ધિ અન્ય (ગુણીજનોના) ગુણોથી પ્રમોદને પામીને સમતારૂપી સમુદ્રમાં મગ્ન થાય છે, તેમના વિશે મનની પ્રસન્નતા

A. दीप् + यङ् સિ.હે.શ. ૩-૪-૯
दीदीप् + यङ् સિ.હે.શ. ૪-૧-૪૪
देदीप्य સિ.હે.શ. ૪-૧-૪૮

અત્યંત દીપે છે તથા આ ગુણો નિર્મલ થાય છે.

ખંડાન્વય : मज्जति ।

कस्मिन् मज्जति ? .... साम्यसिन्धौ ।

किम् प्रकृत्य मज्जति ? .... आसाद्य ।

कम् आसाद्य ? .... प्रमोदम् ।

कैः प्रमोदम् ? .... गुणैः ।

केषाम् गुणैः ? .... परेषाम् ।

का आसाद्य मज्जति ? .... मतिः ।

केषाम् मतिः ? .... येषाम् ।

देदीप्यते ।

कः देदीप्यते ? .... मनःप्रसादः ।

केषु मनःप्रसादः ? .... तेषु ।

विशदीभवन्ति ।

के विशदीभवन्ति ? .... एते ।

एते के ? .... एते गुणाः ।

कथम् ? .... तथा ।

સમાસ :-

- साम्यम् एव सिन्धुः इति **साम्यसिन्धुः** । (અ.પૂ.ક.) तस्मिन् ।
- मनसः प्रसादः इति **मनःप्रसादः** । (ષ.ત.)

॥ गेयाष्टकम् ॥

[१]विनय ! [३]विभावय [२]गुणपरितोषं, [४]विनय ! [६]विभावय [५]गुणपरितोषम् ।
[७]निजसुकृताप्तवरेषु [८]परेषु, [११]परिहर [१०]दूरं [९]मत्सरदोषम् ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

गुणपरितोषम् - ગુણોને વિશે સંતોષ-આનંદ (गुणपरितोष પું.દ્વિ.એ.વ.)

निजसुकृताप्तवरेषु - પોતાના સુકૃતોથી પ્રધાનપણું પ્રાપ્ત કરનાર [અન્યોને] વિશે (निजसुकृताप्तवर - पर નું વિ. પું.સ.બ.વ.)

परेषु - અન્યોને વિશે (पर સર્વનામ પું.સ.બ.વ.)

परिहर - દૂર કર. (परि+हृ ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

दूरम् - અત્યંત (અવ્યય)

मत्सरदोषम् - ઈર્ષ્યારૂપ દોષને (मत्सरदोष પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- હે વિનયાત્મા ! (અન્યના) ગુણોને વિશે આનંદ-સંતોષને તું ચિંતવ. હે વિનયાત્મા ! (અન્યના) ગુણોને વિશે આનંદ-સંતોષનો તું ચિંતવ. પોતાના સુકૃતોથી પ્રધાનપણું પ્રાપ્ત કરનાર અન્યોને વિશે ઈર્ષ્યારૂપ દોષનો તું અત્યંત ત્યાગ કર.

ખંડાન્વય :- विभावय ।

कथम् स्नान्ति ? .... पुनः स्नान्ति ।
कम् विभावय ? .... गुणपरितोषम् ।
किम् सम्बोधने ? .... विनय !

परिहर ।

कथम् ? .... दूरम् ।
कम् परिहर ? .... मत्सरदोषम् ।
केषु परिहर ? .... परेषु ।
केषु परेषु ? .... निजसुकृताप्तवरेषु परेषु ।

સમાસ :-

- गुणेषु परितोषः इति **गुणपरितोषः** । (સ.ત.) तम् ।
- निजानि च अमूनि सुकृतानि च इति निजसुकृतानि । (વિ.પૂ.ક.)
  निजसुकृतैः आप्तम् वरम् यैः ते इति **निजसुकृताप्तवराः** । (બ.વ્ય.બ.) तैः ।
- मत्सरः एव दोषः इति **मत्सरदोषः** । (અ.પૂ.ક.) तम् ।

२ १ ४ ३ ९ ५ ६ ८ ७
दिष्ट्यायं वितरति बहुदानं, वरमयमिह लभते बहुमानम् ।
१२ १० १३ १४ ११ १५ १७ १६
किमिति न विमृशसि परपरभागं, यद्विभजसि तत्सुकृतविभागम् ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

दिष्ट्या - આનંદથી, પુણ્યયોગે, ભાગ્યયોગે (અવ્યય)
वितरति - આપે છે (वि+तॄ ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)
बहुदानम् - ઘણા દાનને (बहुदान નપું.દ્વિ.એ.વ.)
वरम् - સારુ, શ્રેષ્ઠ (અવ્યય)
लभते - પ્રાપ્ત કરે છે (लभ् ગણ ૧ આત્મને વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)
बहुमानम् - બહુમાનને (बहुमान નપું.દ્વિ.એ.વ.)
विमृशसि - તું વિચારે છે (वि+मृश् ગણ ૬ પરસ્મૈ. વ.કા.બી.પુ.એ.વ.)
परपरभागम् - અન્યના શ્રેષ્ઠ ભાગ્યને (परपरभाग પું.દ્વિ.એ.વ.)

विभजसि - (અહીં) તું પામે છે (वि+भज् ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.બી.પુ.એ.વ.)
तत्सुकृतविभागम् - તેના સુકૃતોના વિભાગને (तत्सुकृतविभाग પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- આ (પુણ્યશાળી) આનંદથી ઘણું દાન આપે છે, આ (પુણ્યશાળી) અહીં ઘણા માન સત્કારને પામે છે. તે સારુ છે. આ પ્રમાણે અન્યના ઉત્તમ ભાગ્યને શા માટે તું ચિંતવતો નથી જેથી તેના સુકૃતોના વિભાગને (ભાગને) તું પામે.

ખંડાન્વય :- वितरति ।

किम् वितरति ? .... बहुदानम् ।
कथम् वितरति ? .... दिष्ट्या ।
लभते ।
कः वितरति ? .... अयम् ।
किम् लभते ? .... बहुमानम् ।
कुत्र ? .... इह ।
कः लभते ? .... अयम् ।
कथम् ? .... वरम् ।
न विमृशसि ।
कथम् न विमृशसि ? .... किम् न विमृशसि ?
कम् किम् न विमृशसि ? .... परपरभागम् ।
कथम् ? .... इति ।
विभजसि ।
कम् विभजसि ? .... तत्सुकृतविभागम् ।
कथम् ? .... यत् ।

સમાસ :-

- बहु च अदः दानम् च इति **बहुदानम्** । (વિ.પૂ.ક.) तद् ।
- बहु च अदः मानम् च इति **बहुमानम्** । (વિ.પૂ.ક.) तद् ।
- परः च असौ भागः च इति परभागः । (વિ.પૂ.ક.)
  परस्य परभागः इति **परपरभागः** । (ષ.ત.) तम् ।
- तेषाम् सुकृताः इति तत्सुकृताः । (ષ.ત.)
  तत्सुकृतानाम् विभागः इति **तत्सुकृतविभागः** । (ષ.ત.) तम् ।

येषां मन इह विगतविकारं, ये विदधति भुवि जगदुपकारम् ।
तेषां वयमुचिताचरितानां, नाम जपामो वारंवारम् ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

विगतविकारम् - (રાગદ્વેષાદિ) વિકારો જેમાંથી નીકળી ગયા છે એવું [મન] (विगतविकार - मनस् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

विदधति - કરે છે (वि+धा ગણ ૩ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

भुवि - પૃથ્વીને વિશે (भू સ્ત્રી.સ.એ.વ.)

जगदुपकारम् - જગત પર ઉપકારને (जगदुपकार - પું.દ્વિ.એ.વ.)

उचिताचरितानाम् - યોગ્ય આચરણવાળાના (उचिताचरित - પું.ષ.બ.વ.)

नाम - નામને (नामन् - નપું.દ્વિ.એ.વ.)

जपामः - અમે જપીએ છીએ. (जप् ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.પ્ર.પુ.બ.વ.)

वारंवारम् - વારંવાર (અવ્યય)

અર્થ :- અહીં (મનુષ્યલોકમાં) જેમનું મન (રાગદ્વેષાદિ) વિકારો રહિત છે, જેઓ પૃથ્વીને વિશે (સર્વ) જગતના ઉપકારને કરે છે તે યોગ્ય આચરણવાળા (મહાપુરુષો)ના નામને અમે વારંવાર જપીએ છીએ.

ખંડાન્વય :- (અધ્યાહારથી) (अस्ति)।

किम् अस्ति ? .... मनः अस्ति ।
मनः कीदृशम् अस्ति ? .... मनः विगतविकारम् अस्ति ।
केषाम् मनः ? .... येषाम् मनः ।
कुत्र ? .... इह ।
विदधति ।
कम् विदधति ? .... जगदुपकारम् ।
कस्याम् विदधति ? .... भुवि ।
के विदधति ? .... ये विदधति ।
जपामः ।
कथम् जपामः ? .... वारंवारम् ।
के जपामः ? .... वयम् जपामः ।
किम् जपामः ? .... नाम जपामः ।
केषाम् नाम ? .... तेषाम् नाम ।
तेषाम् केषाम् नाम ? .... उचिताचरितानाम् ।

સમાસ :-

- विगतः विकारः यस्मात् तद् इति **विगतविकारम्** । (સ.બ.)
- जगति उपकारः इति **जगदुपकारः** । (સ.ત.) तम् ।
- उचितम् आचरितम् येषाम् ते इति **उचिताचरिताः** । (સ.બ.) तेषाम् ।

अहह ! तितिक्षागुणमसमानं, पश्यत भगवति मुक्तिनिदानम् ।
येन रुषा सह लसदभिमानं, झटिति विघटते कर्मवितानम् ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

अहह ! - અહા ! (અવ્યય)

तितिक्षागुणम् - સહનશીલતા ગુણને (तितिक्षागुण પું.દ્વિ.એ.વ.)

असमानम् - અદ્વિતીય [સહનશીલતા ગુણ] (असमान - तितिक्षागुण નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

पश्यत - તમે જુઓ (दृश्(पश्य्) ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

भगवति - ભગવાનને વિશે (भगवत् પું.સ.એ.વ.)

मुक्तिनिदानम् - મોક્ષના કારણરૂપ [સહનશીલતા ગુણ] (मुक्तिनिदान નપું.દ્વિ.એ.વ.)

रुषा - ક્રોધ (સાથે) (रुष् સ્ત્રી.તૃ.એ.વ. - सह ના યોગમાં તૃતીયા)

लसदभिमानम् - વૃદ્ધિ પામતા અભિમાનવાળા, જેનું અભિમાન વૃદ્ધિ પામે છે તે [કર્મસમૂહ] (लसदभिमान - कर्मवितान નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

झटिति - શીઘ્રપણે (અવ્યય)

विघटते - નાશ પામે છે, છૂટો પડે છે (वि+घट् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

कर्मवितानम् - કર્મોનો સમૂહ (कर्मवितान નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- અહો ! તમે ભગવાનમાં મોક્ષના કારણરૂપ અદ્વિતીય સહનશીલતાગુણને જુઓ. જેનાથી ક્રોધની સાથે વૃદ્ધિ પામતા અભિમાનવાળો કર્મનો સમૂહ શીઘ્રપણે છૂટો પડે છે.

ખંડાન્વય :-

पश्यत ।

कम् पश्यत ? .... तितिक्षागुणम् ।

कथम्भूतम् तितिक्षागुणम् ? .... असमानम् ।

पुनः कथम्भूतम् तितिक्षागुणम् ? .... मुक्तिनिदानम् ।

कस्मिन् पश्यत ? .... भगवति ।

कथम् ? .... अहह !

विघटते ।

कथम् विघटते ? .... झटिति ।
किम् विघटते ? .... कर्मवितानम् ।
कथम्भूतम् कर्मवितानम् ? .... लसदभिमानम् ।
कया सह लसदभिमानम् ? .... रुषा सह ।
केन विघटते ? .... येन विघटते ।

સમાસ :-

- तितिक्षा एव गुणः इति **तितिक्षागुणः** । (અ.પૂ.ક.) तम् ।
- न समानम् इति **असमानम्** । (નઞ્ ત.) तम् ।
- मुक्तेः निदानम् इति **मुक्तिनिदानम्** । (ષ.ત.) तद् ।
- लसत् अभिमानम् यस्य सः इति **लसदभिमानम्** । (સ.બ.)
- कर्मणाम् वितानम् इति **कर्मवितानम्** । (ષ.ત.)

७ १ ६ ५ २ ३ ४
अदधुः केचन शीलमुदारं, गृहिणोऽपि परिहृतपरदारम् ।
११ १२ १३ १४ १० ८ १५ ९
यश इह संप्रत्यपि शुचि तेषां, विलसति फलिताफलसहकारम् ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

अदधुः - તેઓ ધારણ કરતા હતા (धा ગણ ૩ ઉભયપદી હ્ય.ભૂ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

केचन - કેટલાક લોકો (किम् સર્વનામ પું.પ્ર.બ.વ. + चन અવ્યય (અનિશ્ચિત અર્થમાં))

शीलम् - બ્રહ્મચર્યને (शील નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उदारम् - ઉદાર (અહીં) અતિચાર રહિત [શીલ] (उदार - शील નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

गृहिणः- ગૃહસ્થો (गृहिन् પું.પ્ર.બ.વ.)

परिहृतपरदारम् - પરસ્રીનો ત્યાગ જેમાં કરેલ છે એવું [શીલ] (परिहृतपरदार - शील નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

यशः - કીર્ત્તિ (यशस् નપું.પ્ર.એ.વ.)

सम्प्रति - હમણાં (અવ્યય)

शुचि - પવિત્ર (शुचि - यशस् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

विलसति - વિલાસ કરે છે, શોભે છે (वि+लस् ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

फलिताफलसहकारम् - ફળેલો (પણ) ફળ વિનાના (પુષ્પવાળા) આંબા જેવો [યશ] (फलिताफलसहकार - यशस् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- કેટલાક ગૃહસ્થો પણ પરસ્રીનો ત્યાગ જેમાં કર્યો છે એવા

અતિચાર રહિત બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરતા હતા. તેમની (તે ગૃહસ્થોની) ફળેલા પણ અફળ (ફળ વિનાના પુષ્પવાળા) આંબા જેવી પવિત્ર કીર્ત્તિ અહીં અત્યારે પણ વિલાસ કરે છે.

ખંડાન્વય :- अदधुः ।

किम् अदधुः ? .... शीलम् अदधुः ।
कथम्भूतम् शीलम् ? .... उदारम् ।
पुनः कथम्भूतम् शीलम् ? .... परिहृतपरदारम् ।
के अपि अदधुः ? .... केचन अपि अदधुः ।
केचन के अपि अदधुः ? .... केचन गृहिणः अपि ।
विलसति ।
कथम् अपि विलसति ? .... सम्प्रति अपि विलसति ।
कुत्र विलसति ? .... इह विलसति ।
किम् विलसति ? .... यशः विलसति ।
कथम्भूतम् यशः ? .... शुचि यशः ।
पुनः कथम्भूतम् यशः ? .... फलिताफलसहकारम् ।
केषाम् यशः ? .... तेषाम् ।

સમાસ :-

- परेषाम् दाराः इति परदाराः । (ष.त.)
  परिहृताः परदाराः यस्मिन् तद् इति परिहृतपरदारम् । (સ.બ.)
  तद् इति **परिहृतपरदारम्** ।
- न फलानि यस्मिन् सः इति अफलः । (નઞ્ બ.)
  अफलः च असौ सहकारः च इति अफलसहकारः । (વિ.પૂ.ક.)
  फलितः अफलसहकारः यस्य तद् इति **फलिताफलसहकारम्** । (સ.બ.)

[१]या [२]वनिता [३]अपि [४]यशसा [५]साकं, [६]कुलयुगलं [८]विदधति [७]सुपताकम् ।
[१०]तासां [९]सुचरितसञ्चितराकं, [११]दर्शनम[१२]पि [१३]कृतसुकृतविपाकम् ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

वनिताः - સ્ત્રીઓ (वनिता સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
यशसा - યશની (સાથે) (यशस् નપું.તૃ.એ.વ. સહાર્થ साकम् ના યોગમાં તૃતીયા)
साकम् - સાથે (અવ્યય)
कुलयुगलम् - બે કુલો (પિતાનું અને સસરાનું) (कुलयुगल નપું.દ્વિ.એ.વ.)

सुपताकम् - સુંદર ધજાવાળા [બે કુલો]ને (सुपताक-कुलयुगल નું વિ. નપું.દ્વિ. એ.વ.)

सुचरितसञ्चितराकम् - સુંદર (વ્રતદાનાદિક) આચરણોથી એકઠા કરેલ સુવર્ણ જેવું [દર્શન] (सुचरितसञ्चितराक - दर्शन નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

दर्शनम् - દર્શન (दर्शन નપું.પ્ર.એ.વ.)

कृतसुकृतविपाकम् - કરેલા સારા કૃત્યના ફળસ્વરૂપ [દર્શન] (कृतसुकृतविपाक - दर्शन નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- જે સ્ત્રીઓ પણ યશની સાથે (પિતા અને સસરા) બંનેના કુલને સુંદર ધજાવાળા કરે છે, સુંદર (વ્રતદાનાદિક) આચરણરૂપી એકઠા કરેલા સુવર્ણ જેવું તેઓનું દર્શન પણ કરેલા સારા કૃત્યોના ફળ સ્વરૂપ છે.

ખંડાન્વય :- विदधति ।

किम् विदधति ? .... कुलयुगलम् ।
कुलयुगलम् कीदृशम् विदधति ? .... सुपताकम् ।
केन साकम् विदधति ? .... यशसा ।
काः अपि विदधति ? .... याः अपि विदधति ।
याः काः अपि विदधति ? .... याः वनिताः अपि विदधति ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् अपि अस्ति ? .... दर्शनम् अपि ।
केषाम् दर्शनम् ? .... तासाम् दर्शनम् ।
कथम्भूतम् दर्शनम् ? .... सुचरितसञ्चितराकम् ।
दर्शनम् कीदृशम् अस्ति ? .... कृतसुकृतविपाकम् ।

સમાસ :-

- कुलयोः युगलम् इति **कुलयुगलम्** । (ષ.ત.) तद् ।
- शोभनाः पताकाः यस्मिन् तद् इति **सुपताकम्** । ('સુ' પૂર્વપદ બહુવ્રીહિ) तद् ।
- शोभनानि च अमूनि चरितानि च इति सुचरितानि । ('સુ' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  सञ्चितम् च अदः राकम् च इति सञ्चितराकम् । (વિ.પૂ.ક.)
  सुचरितानि एव सञ्चितराकम् इति **सुचरितसञ्चितराकम्** । (અ.પૂ.ક.)
- कृतानि च अमूनि सुकृतानि च इति कृतसुकृतानि । (વિ.પૂ.ક.)
  शोभनानि च अमूनि कृतानि च इति सुकृतानि । ('સુ' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  कृतसुकृतानाम् विपाकम् इति **कृतसुकृतविपाकम्** । (ષ.ત.)

[१]तात्त्विकसात्त्विकसुजनवतंसाः, [३]केचन [२]युक्तिविवेचनहंसाः ।
[६]अलमकृषत [५]किल [४]भुवनाभोगं, [८]स्मरण[७]ममीषां [९]कृतशुभयोगम् ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

तात्त्विकसात्त्विकसुजनवतंसाः - તાત્ત્વિક અને સાત્ત્વિક એવા સજ્જન પુરુષોમાં મુગુટ સમાન [કેટલાક લોકો] (तात्त्विकसात्त्विकसुजनवंतस - केचन નું વિ. પું.પ્ર. બ.વ.)

केचन - કેટલાક લોકો (केचन - किम् સર્વનામ પું.પ્ર.બ.વ. + અનિશ્ચિતાર્થક चन અવ્યય)

युक्तिविवेचनहंसाः - (સ્વશાસ્ત્ર પરશાસ્ત્રના વચનોમાં યુક્તાયુક્તત્વનું પરીક્ષણ =) યુક્તિનું નિર્ધારણ કરવામાં હંસ સમાન [કેટલાક લોકો] (युक्तिविवेचनहंस - केचन નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

अलमकृषत - શોભાવતા હતા (अलम्+कृष् ગણ ૬ આત્મને. અદ્યતની ત્રી.પુ.બ.વ.)

किल - ખરેખર (અવ્યય)

भुवनाभोगम् - (ત્રણ) ભુવનના વિસ્તારને (भुवनाभोग પું.દ્વિ.એ.વ.)

स्मरणम् - સ્મરણ (स्मरण નપું.પ્ર.એ.વ.)

अमीषाम् - એઓનું (अदस् સર્વનામ - केचन માટે વપરાયેલ પું.ષ.બ.વ.)

कृतशुभयोगम् - શુભ (પુણ્યનો) યોગ કરાવનાર, કરાયેલ છે શુભનો યોગ જેના વડે [સ્મરણ] (कृतशुभयोग - स्मरण નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- તાત્ત્વિક અને સાત્ત્વિક સજ્જન પુરુષોમાં મુગુટ સમાન, (સ્વ - પર શાસ્ત્રની) યુક્તિઓ (વચનો)માં (યથાર્થ - અયથાર્થનો) વિવેક કરવામાં હંસ સમાન કેટલાક (લોકો) (ત્રણ) જગતના વિસ્તારને નિશ્ચે શોભાવતા હતા. તેઓનું સ્મરણ (આપણને) પુણ્યનો યોગ કરાવનાર છે.

ખંડાન્વય :- अलमकृषत ।

कथम् अलमकृषत ?......................................किल अलमकृषत ।
कम् अलमकृषत ?.. भुवनाभोगम् ।
के अलमकृषत ?..केचन ।
कथम्भूताः केचन ?.................................युक्तिविवेचनहंसाः ।

पुनः कथम्भूताः केचन ? .... तात्त्विकसात्त्विकसुजनवतंसाः।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति)।
किम् अस्ति ? .... स्मरणम्।
केषाम् स्मरणम् ? .... अमीषाम्।
स्मरणम् कीदृशम् अस्ति ? .... कृतशुभयोगम्।

સમાસ :-

- तत्त्वम् अस्ति एषाम् इति तात्त्विकाः । (તદ્ધિતનો इकण्)
  सत्त्वम् अस्ति एषाम् इति सात्त्विकाः । (તદ્ધિતનો इकण्)
  तात्त्विकाः च सात्त्विकाः च इति तात्त्विकसात्त्विकाः । (ઇ.દ્વ.)
  तात्त्विकसात्त्विकाः च अमी सुजनाः च इति तात्त्विकसात्त्विकसुजनाः । (વિ.પૂ.ક.)
  तात्त्विकसात्त्विकसुजनेषु वतंसाः इव इति **तात्त्विकसात्त्विकसुजनवतंसाः** । (સ.ત.)
- युक्तीनाम् विवेचनम् इति युक्तिविवेचनम् । (ષ.ત.)
  युक्तिविवेचने हंसाः इव इति **युक्तिविवेचनहंसाः** । (સ.ત.)
- भुवनस्य आभोगः इति **भुवनाभोगः** । (ષ.ત.) तम् ।
- शुभस्य योगः इति शुभयोगः । (ષ.ત.)
  कृतः शुभयोगः येन तद् इति **कृतशुभयोगम्** । (સ.બ.)

इति परगुणपरिभावनसारं, सफलय सततं निजमवतारम् ।
कुरु सुविहितगुणनिधिगुणगानं, विरचय शान्तसुधारसपानम् ॥८॥

શબ્દાર્થ :-

परगुणपरिभावनसारम् - પરના ગુણોનું ચિંતવન એ જ સાર છે જેનો એવો [પોતાનો જન્મ] (परगुणपरिभावनसार - अवतार નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)
सफलय - સફળ કર (सफलम् करोति इति सफल[A] + णिच् - सफलि નામધાતુ આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ)
सततम् - સતત, નિરંતર (અવ્યય)
निजम् - પોતાનો [જન્મ] (निज - अवतार નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ)
अवतारम् - જન્મ (अवतार પું.દ્વિ.એ.વ.)
कुरु - તું કર. (ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

A. કોઈપણ નામથી कृ આદિ ધાતુઓનો અર્થ સૂચવવા માટે इ(णिच्) પ્રત્યય બહુલતાએ થાય છે. (સિ.હે.શ. ૩-૪-૪૨)

सुविहितगुणनिधिगुणगानम् - (આવશ્યક આદિ શાસ્ત્રોમાં) વિહિત (કહેલા) ગુણોના ભંડાર (એવા લોકોના) ગુણોનું ગાન-કીર્તન (सुविहितगुणनिधिगुणगान - નપું.દ્વિ.એ.વ.)

विरचय - તું રચ, તું કર (वि+रच् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- એ પ્રમાણે બીજાના ગુણોની ચિંતવના (અનુમોદના)રૂપ સારવાળા પોતાના જન્મને નિરંતર સાર્થક કર. (આવશ્યકાદિ) શાસ્ત્રવિહિત ગુણોના ભંડારરૂપ (લોકોના) ગુણોનું કીર્તન કર. શાંત (સ્વભાવરૂપ) અમૃતરસના પાનને તું કર.

ખંડાન્વય :- सफलय ।

कथम् सफलय ? .... सततम् सफलय ।

कम् सफलय ? .... अवतारम् ।

कथम्भूतम् अवतारम् ? .... निजम् अवतारम् ।

पुनः कथम्भूतम् अवतारम् ? .... परगुणपरिभावनसारम् ।

कथम् ? .... इति ।

कुरु ।

किम् कुरु ? .... सुविहितगुणनिधिगुणगानम् ।

विरचय ।

किम् विरचय ? .... शान्तसुधारसपानम् ।

સમાસ :-

- परेषाम् गुणाः इति परगुणाः । (ષ.ત.)
  परगुणानाम् परिभावनम् इति परगुणपरिभावनम् । (ષ.ત.)
  परगुणपरिभावनम् एव सारः यस्य सः इति **परगुणपरिभावनसारः** । (અ.પૂ.બ.) तम् ।
- शोभनाः च अमूः विहिताः च इति सुविहिताः । ('सु' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  सुविहिताः च अमी गुणाः च इति सुविहितगुणाः । (વિ.પૂ.ક.)
  सुविहितगुणानाम् निधयः इति सुविहितगुणनिधयः । (ષ.ત.)
  सुविहितगुणनिधीनाम् गुणाः इति सुविहितगुणनिधिगुणाः । (ષ.ત.)
  सुविहितगुणनिधिगुणानाम् गानम् इति **सुविहितगुणनिधिगुणगानम्** । (ષ.ત.) तद् ।

• • •

॥ कारुण्यभावना ॥

प्रथममशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्ता-
स्तदनु वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्ताः ।
परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेन्द्रियार्थान्,
सततमभिलषन्तः स्वस्थतां क्वाश्नुवीरन् ? ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

प्रथमम् - પ્રથમ (प्रथम નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्ताः - ખાવા પીવાના પદાર્થોની પ્રાપ્તિની ઇચ્છાથી વ્યાકુલ (જીવો) (अशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्त - જીવોનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

तदनु - તે પછી (तद् + अनु - અવ્યય)

वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्ताः - વસ્ત્ર, ઘર અને અલંકારની (પ્રાપ્તિ માટે) વ્યગ્ર ચિત્તવાળા (જીવો) (वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्त - જીવોનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

परिणयनम् - (સ્વ-પરના) વિવાહને (परिणयन - परि+नी ગણ ૧ ઉભયપદી + अन(अनट्) નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अपत्यावाप्तिम् - પુત્ર પુત્રી આદિ સંતાનની પ્રાપ્તિને (अपत्यावाप्ति સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

इष्टेन्द्रियार्थान् - ઇચ્છિત એવા ઇન્દ્રિયોના વિષયોને (इष्टेन्द्रियार्थ પું.દ્વિ.બ.વ.)

सततम् - નિરંતર (અવ્યય)

अभिलषन्तः - ઇચ્છા કરતા (જીવો) (अभि+लष् ગણ ૬ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. अभिलषत् જીવોનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

स्वस्थताम् - (મનની) સ્થિરતાને (स्वस्थता - स्वस्थस्य भावः इति स्वस्थ + ता(तल्) (તદ્ધિતનો) સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

क्व - ક્યાં (અવ્યય)

अश्नुवीरन् - પ્રાપ્ત કરે (अश् ગણ ૫ આત્મને. વિધ્યર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- સૌ પ્રથમ ખાવાપીવાના પદાર્થોની પ્રાપ્તિની ઇચ્છાથી વ્યાકુલ, તેના પછી વસ્ત્ર, ઘર, અલંકારની પ્રાપ્તિ માટે વ્યાકુલ ચિત્તવાળા (ત્યારપછી) (સ્વપર) વિવાહ, સંતાનની પ્રાપ્તિ (અને) ઇચ્છિત પદાર્થોને સતત ઇચ્છતા (જીવો) સ્વસ્થતા ક્યાં મેળવે ? (સ્વસ્થતા ક્યાંય ન મળે.)

ખંડાન્વય :- (અધ્યાહારથી) (सन्ति)।

कथम् सन्ति ? .... प्रथमम्।

के सन्ति ? .... (અધ્યાહારથી) जना: ।
जना: कीदृशा: सन्ति ? .... अशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्ता: ।
(અધ્યાહારથી) (सन्ति) ।
कथम् सन्ति ? .... तदनु ।
के सन्ति ? .... (અધ્યાહારથી) जना: ।
जना: कीदृशा: सन्ति ? .... वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्ता: ।
अश्नुवीरन् ।
कथम् अश्नुवीरन् ? .... क्व अश्नुवीरन् ।
काम् अश्नुवीरन् ? .... स्वस्थताम् ।
के अश्नुवीरन् ? .... अभिलषन्त: ।
कथम् अभिलषन्त: ? .... सततम् अभिलषन्त: ।
कान् अभिलषन्त: ? .... इष्टेन्द्रियार्थान् ।
पुन: काम् अभिलषन्त: ? .... अपत्यावाप्तिम् ।
पुन: किम् अभिलषन्त: ? .... परिणयनम् ।

સમાસ :-

- अशनम् च पानम् च इति अशनपाने । (ઇ.દ્વ.)
  अशनपानयो: प्राप्ति: इति अशनपानप्राप्ति: । (ष.त.)
  अशनपानप्राप्ते: वाञ्छा इति अशनपानप्राप्तिवाञ्छा । (ष.त.)
  अशनपानप्राप्तिवाञ्छया विहस्ता: इति **अशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्ता:** । (तृ.त.)
- वसनानि च वेश्मानि च अलङ्कृतय: च इति वसनवेश्मालङ्कृतय: । (ઇ.દ્વ.)
  व्यग्रम् च अद: चित्तम् च इति व्यग्रचित्तम् । (વિ.પૂ.ક.)
  वसनवेश्मालङ्कृतिभ्य: व्यग्रचित्तम् येषाम् ते इति **वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्ता:** । (વ્ય.બ.)
- अपत्यानाम् अवाप्ति: इति **अपत्यावाप्ति:** । (ष.त.) ताम् ।
- इन्द्रियाणाम् अर्था: इति इन्द्रियार्था: । (ष.त.)
  इष्टा: च अमी इन्द्रियार्था: च इति **इष्टेन्द्रियार्था:** । (વિ.પૂ.ક.) तान् ।

१ २ ३ ५ ४
उपायानां लक्षै: कथमपि समासाद्य विभवं,
६ ७ ८ ९ ११ १०
भवाभ्यासात्तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदयम् ।
१२ १३ २४ २६ २५ १४
अथाकस्मादस्मिन् विकिरति रज: क्रूरहृदयो,
१५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २३ २२
रिपुर्वा रोगो वा भयमुत जरा मृत्युरथवा ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

उपायानाम् - ઉપાયોના (उपाय - પું.ષ.બ.વ. - लक्ष ના યોગમાં ષષ્ઠી)

लक्षैः - લાખો (लक्ष નપું.તૃ.બ.વ.)

कथमपि - કોઈપણ રીતે (कथम्+अपि અનિશ્ચિતાર્થમાં - અવ્યય)

समासाद्य - પ્રાપ્ત કરીને (सम्+आ+सद्(सीय्) ગણ ૬ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) સં.ભૂ.કૃ.)

विभवम् - વૈભવને (विभव પું.દ્વિ.એ.વ.)

भवाभ्यासात् - ભવના (સંસારના) અભ્યાસથી (भवाभ्यास પું.પં.એ.વ.)

ध्रुवम् - સ્થાયી, શાશ્વત (ध्रुव - विभव માટે વપરાયેલ - નપું.પ્ર.એ.વ.)

निबध्नाति - જોડે છે, બાંધે છે (नि+बन्ध् ગણ ૯ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

हृदयम् - મનને (हृदय નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अकस्मात् - ઓચિંતા (અવ્યય)

अस्मिन् - આ (ધન) ને વિશે (इदम् સર્વનામ - विभव માટે વપરાયેલ પું.સ.એ.વ.)

विकिरति - ઉડાડે છે, ફેંકે છે (वि+कृ ગણ ૬ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

रजः - ધૂળ (रजस् નપું.દ્વિ.એ.વ.)

क्रूरहृदयः - ક્રૂરહૃદયવાળો [શત્રુ] (क्रूरहृदय - रिपु નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

रोगः - રોગ (रोग પું.પ્ર.એ.વ.)

भयम् - ભય (भय નપું.પ્ર.એ.વ.)

उत - કે (અવ્યય)

जरा - ઘડપણ (जरा સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.)

मृत्युः - મૃત્યુ (मृत्यु પું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- લાખો ઉપાયો વડે કોઈપણ રીતે લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરીને (અનાદિ) ભવોના અભ્યાસથી ત્યાં (ધનને વિશે) "(આ) નિત્ય (છે)" એ પ્રમાણે હૃદયને બાંધે છે. હવે ઓચિંતા ક્રૂરહૃદયવાળો શત્રુ કે રોગ કે ભય કે ઘડપણ કે મૃત્યુ આ (વૈભવ)ને વિશે ધૂળ ઉડાડે છે.

ખંડાન્વય : निबध्नाति।

किम् निबध्नाति ?.. हृदयम्।

कम् इति निबध्नाति ?............................... ध्रुवम् इति निबध्नाति।

कुत्र ध्रुवम् इति निबध्नाति ?......................... तत्र ध्रुवम् इति निबध्नाति।

कस्मात् इति निबध्नाति ?.. भवाभ्यासात्।

किम् प्रकृत्य निबध्नाति ? .... समासाद्य ।
कम् समासाद्य ? .... विभवम् ।
कथम् समासाद्य ? .... कथमपि समासाद्य ।
कैः समासाद्य ? .... लक्षैः ।
केषाम् लक्षैः ? .... उपायानाम् ।

विकिरति ।

किम् विकिरति ? .... रजः ।
कस्मिन् विकिरति ? .... अस्मिन् ।
कः विकिरति ? .... मृत्युः ।
का अथवा विकिरति ? .... जरा अथवा विकिरति ।
किम् उत विकिरति ? .... भयम् उत विकिरति ।
वा कः विकिरति ? .... वा रोगः विकिरति ।
वा कः विकिरति ? .... वा रिपुः विकिरति ।
कथम्भूतः रिपुः ? .... क्रूरहृदयः रिपुः ।
कथम् विकिरति ? .... अकस्मात् ।
कथम् विकिरति ? .... अथ ।

સમાસ :-

- भवानाम् अभ्यासः इति **भवाभ्यासः** । (ष.त.) तस्मात् ।
- क्रूरम् हृदयम् यस्य सः इति **क्रूरहृदयः** । (સ.બ.)

[२]स्पर्द्धन्ते [१]केऽपि [४]केचि[८]द्दधति [५]हृदि [६]मिथो [७]मत्सरं [३]क्रोधदग्धाः,
[१२]युध्यन्ते [९]केऽप्य[१०]रुद्धा [११]धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादिहेतोः ।
के[१३]चि[१४]ल्लोभा[१९]ल्लभन्ते [१८]विपद[१७]मनुपदं [१५]दूरदेशा[१६]नटन्तः,
[२०]किं [२१]कुर्मः [२२]किं [२३]वदामो [२७]भृश[२६]मरतिशतै[२८]र्व्याकुलं [२५]विश्व[२४]मेतद् ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

स्पर्द्धन्ते - સ્પર્ધા કરે છે (स्पर्द्ध ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

दधति - ધારણ કરે છે. (धा ગણ ૩ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ. બ.વ.)

मिथस् - પરસ્પર (અવ્યય)

मत्सरम् - મત્સર, ઈર્ષ્યા (मत्सर પું.દ્વિ.એ.વ.)

क्रोधदग्धाः - ક્રોધથી બળેલા, દાઝેલા [કેટલાક લોકો] (क्रोधदग्ध - केचित् નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

युध्यन्ते - યુદ્ધ કરે છે (युध् ગણ ૪ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

अरुद्धाः - રોકી ન શકાય એવા [કેટલાક લોકો] (अरुद्ध - केऽपि નું વિ. પું.પ્ર. બ.વ.)

धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादिहेतोः - ધન, યુવતિ, પશુ, ખેતર, ગામ વગેરેના માટે (धनयुवति-पशुक्षेत्रपद्रादिहेतु પું.પં.એ.વ.)

लोभात् - લોભથી (लोभ પું.પં.એ.વ.)

लभन्ते - પ્રાપ્ત કરે છે (लभ् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

विपदम् - આપત્તિને (विपद् સ્રી.દ્વિ.એ.વ.)

अनुपदम् - પગલે પગલે (अनुपदम् - અવ્યયીભાવ સમાસ)

दूरदेशान् - દૂરના દેશોમાં (दूरदेश પું.દ્વિ.બ.વ.)

अटन्तः - પરિભ્રમણ કરતા [કેટલાક જીવો] (अट् ગણ ૧ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. अटत् - केचिद् નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

कुर्मः - અમે કરીએ છીએ (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.પ્ર.પુ.બ.વ.)

वदामः - અમે બોલીએ છીએ (वद् ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.પ્ર.પુ.બ.વ.)

भृशम् - અત્યંત (અવ્યય)

अरतिशतैः - સેંકડો ઉદ્વેગો વડે (अरतिशत નપું.તૃ.બ.વ.)

व्याकुलम् - વ્યાકુલ [વિશ્વ] (व्याकुल - विश्व નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

विश्वम् - વિશ્વ (विश्व નપું.પ્ર.એ.વ.)

एतद् - આ [વિશ્વ] (एतद् સર્વનામ - विश्व માટે વપરાયેલ નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- કેટલાક (જીવો) પરસ્પર સ્પર્ધા કરે છે. ક્રોધથી દાઝે બાળેલા કેટલાક (જીવો) હૃદયમાં પરસ્પર મત્સર (ઇર્ષ્યા)ને ધારણ કરે છે. (યુદ્ધ કરતા) રોકી ન શકાય એવા કેટલાક (જીવો) ધન, સ્રી, પશુઓ, ખેતર, ગામ વગેરેના હેતુથી યુદ્ધ કરે છે. કેટલાક (જીવો) લોભથી દૂર દેશમાં પરિભ્રમણ કરતા પગલે પગલે આપત્તિઓને પામે છે. અમે શું કરીએ? અમે શું બોલીએ ? આ (સમગ્ર) વિશ્વ સેંકડો ઉદ્વેગોથી અત્યંત વ્યાકુલ વર્તે છે.

ખંડાન્વય :-

स्पर्द्धन्ते।

के स्पर्द्धन्ते ? .... केऽपि स्पर्द्धन्ते।

दधति।

कम् दधति ? .... मत्सरम् दधति।

कथम् मत्सरम् दधति ?.. मिथस् ।
कस्मिन् दधति ?.. हृदि दधति ।
के दधति ?... केचित् दधति ।
के केचित् दधति ?.. क्रोधदग्धाः ।
युध्यन्ते ।
कस्मात् युध्यन्ते ?........................ धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादिहेतोः ।
के युध्यन्ते ?... केऽपि युध्यन्ते ।
केऽपि के युध्यन्ते ?.. अरुद्धाः ।
लभन्ते ।
काम् लभन्ते ?.. विपदम् ।
कथम् लभन्ते ?.. अनुपदम् ।
के लभन्ते ?... केचित् लभन्ते ।
केचित् के लभन्ते ?.. अटन्तः ।
कान् अटन्तः ?.. दूरदेशान् ।
कस्मात् अटन्तः ?.. लोभात् ।
कुर्मः ।
किम् कुर्मः ?.. किम् कुर्मः ।
वदामः ।
किम् वदामः ?... किम् वदामः ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् अस्ति ?.. एतद् अस्ति ।
एतद् किम् अस्ति ?.............................. एतद् विश्वम् अस्ति ।
विश्वम् कीदृशम् अस्ति ?.. व्याकुलम् ।
कथम् व्याकुलम् ?.. भृशम् ।
कैः व्याकुलम् ?.. अरतिशतैः ।

समास :-

- क्रोधेन दग्धाः इति **क्रोधदग्धाः** । (तृ.त.)
- न रुद्धाः इति **अरुद्धाः** । (नञ् तत्पुरुष)
- धनम् च युवतिः च पशवः च क्षेत्राणि च पद्राः च इति धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्राः । (ઇ.द्व.)

  धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्राः आदौ येषाम् ते इति धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादयः । (વ્य.બ.)

धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादीनाम् हेतुः इति **धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादिहेतुः** । (ષ.ત.) तस्मात् ।

- पदम् पदम् इति **अनुपदम्** । (અવ્યયીભાવ સમાસ)
- दूराः च अमी देशाः च इति **दूरदेशाः** । (વિ.પૂ.ક.) तान् ।
- न रतिः इति अरतिः । (નઞ્ ત.)

  अरतीनाम् शतानि इति **अरतिशतानि** । (ષ.ત.) तैः ।

स्वयं खनन्तः स्वकरेण गर्त्तां, मध्ये स्वयं तत्र तथा पतन्ति ।
यथा ततो निष्क्रमणं तु दूरेऽधोऽधः प्रपाताद्विरमन्ति नैव ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

स्वयम् - જાતે (અવ્યય)

खनन्तः - ખોદતા (જીવો) (खन् ગણ ૧ ઉભયપદી કર્તરિ વ.કૃ. - खनत् પું.પ્ર.બ.વ.)

स्वकरेण - પોતાના હાથથી (स्वकर પું.તૃ.એ.વ.)

गर्त्ताम् - ખાડાને (गर्ता સ્રી.દ્વિ.એ.વ.)

मध्ये - મધ્યે, વચ્ચે (मध्य પું.સ.એ.વ.)

पतन्ति - પડે છે (पत् ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

ततः - ત્યાંથી (तस्मात् इति तद् + तस् (તદ્ધિતનો) - અવ્યય)

निष्क्रमणम् - બહાર નીકળવું (निष्क्रमण - निस्+क्रम् ગણ ૧ પરસ્મૈ. + अन(अनट्) નપું.પ્ર.એ.વ.)

दूरे - દૂર રહો (અવ્યય)

अधः - નીચે (અવ્યય)

प्रपातात् - પડવા થકી, પડવાથી[A] (प्रपात પું.પં.એ.વ.)

विरमन्ति - વિરામ પામે છે (वि+रम् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- (જગતમાં લોકો) જાતે (જ) પોતાના હાથે ખાડો ખોદતા તેની (ખાડાની) વચ્ચે જાતે (જ) એવી રીતે પડે છે જેથી (જે રીતે) તે (ખાડા)માંથી બહાર નીકળવું તો દૂર રહો (પણ) નીચે નીચે પડવાથી જ તેઓ વિરામ પામતા જ નથી.

A. रम् ધાતુ આત્મને. છે. वि + रम् ધાતુ પરસ્મૈ. થાય.

ખંડાન્વય :- पतन्ति ।

कथम् पतन्ति ? .... तथा पतन्ति ।
कथम् तथा पतन्ति ? .... स्वयम् ।
स्वयम् कुत्र पतन्ति ? .... तत्र पतन्ति ।
तत्र कुत्र पतन्ति ? .... तत्र मध्ये पतन्ति ।
किम् कुर्वन्तः पतन्ति ? .... खनन्तः ।
काम् खनन्तः ? .... गर्त्ताम् ।
केन खनन्तः ? .... स्वकरेण ।
कथम् खनन्तः ? .... स्वयम् ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
कथम् अस्ति ? .... दूरे ।
कथम् दूरे अस्ति ? .... तु ।
किम् दूरे अस्ति ? .... निष्क्रमणम् ।
कुतः निष्क्रमणम् ? .... ततः ।
कथम् निष्क्रमणम् ? .... यथा ।
एव विरमन्ति न ।
कस्मात् न एव विरमन्ति ? .... प्रपातात् ।
कथम् प्रपातात् ? .... अधः अधः ।

સમાસ :-

- स्वस्य करः इति **स्वकरः** । (ष.त.) तेन ।

प्रकल्पयन्नास्तिकतादिवादमेवं प्रमादं परिशीलयन्तः ।
मग्ना निगोदादिषु दोषदग्धा, दुरन्तदुःखानि हहा ! सहन्ते ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

प्रकल्पयन् - આવિષ્કાર કરતો, ચીતરતો (प्र+क्लृप् ગણ ૧ આત્મને. + પ્રેરકનો णि(णिग्) અથવા प्र+कृप् ગણ ૧૦ ઉભયપદી કર્તરિ વ.કૃ. - प्रकल्पयत् - પું.પ્ર.એ.વ.)

नास्तिकतादिवादम् - નાસ્તિકતાદિવાદને[A] (नास्तिकतादिवाद - પું.દ્વિ.એ.વ.)

प्रमादम् - પ્રમાદને (प्रमाद પું.દ્વિ.એ.વ.)

A. નૈયાયિક, સુગતમત આદિ

परिशीलयन्तः - આચરતા (જીવો) (परि+शील् ગણ ૧૦ ઉભયપદી કર્તરિ વ.કૃ. - परिशीलयत् - જીવો માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)

मग्नाः - ડૂબેલા (જીવો) (मग्न - જીવો માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)

निगोदादिषु - નિગોદ આદિ (એકેન્દ્રિયાદિ તિર્યંચ, નરક ગતિ વગેરે)માં (निगोदादि - પું.સ.બ.વ.)

दोषदग्धाः - (પૂર્વોક્ત) દોષોથી બળેલા (दोषदग्ध - જીવો માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.બ.વ.)

दुरन्तदुःखानि - દુઃખેથી અંત આવે એવા દુઃખોને (दुरन्तदुःख નપું.દ્વિ.બ.વ.)

हहा ! - ખેદ અર્થમાં (અવ્યય)

सहन्ते - સહન કરે છે (सह् ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- ખેદની વાત છે કે નાસ્તિકતા વગેરેના વાદને રચતો (જીવ અને) એ પ્રમાણે (નાસ્તિકતાદાદિ મુજબ) પ્રમાદનું આચરણ કરતા (જીવો) - (એ બંને) (પૂર્વોક્ત) દોષોથી બળેલા અને (સંસારમાં) મગ્ન હોતે છતે નિગોદાદિમાં દુઃખેથી અંત આવે એવા દુઃખોને સહન કરે છે.

ખંડાન્વય :- सहन्ते ।

कानि सहन्ते ? .... दुरन्तदुःखानि ।
केषु सहन्ते ? .... निगोदादिषु ।
के सहन्ते ? .... (અધ્યાહારથી) (जीवाः ।)
कथम्भूताः जीवाः ? .... मग्नाः ।
पुनः कथम्भूताः जीवाः ? .... दोषदग्धाः ।
किम् कुर्वन्तः जीवाः सहन्ते ? .... परिशीलयन्तः ।
कम् परिशीलयन्तः ? .... प्रमादम् ।
कथम् परिशीलयन्तः ? .... एवम् ।
पुनः किम् कुर्वन् सहन्ते ? .... प्रकल्पयन् ।
कम् प्रकल्पयन् .... नास्तिकतादिवादम् ।
कथम् ? .... हहा !

સમાસ :-

- नास्ति जीवाः परलोकः ईश्वरः वा इति मतिः अस्य इति नास्तिकः । (તદ્ધિત પ્રત્યયથી નિપાતન છે.)

  नास्तिकस्य भावः इति नास्तिकता । (તદ્ધિત)

नास्तिकता आदौ यस्य सः इति नास्तिकतादिः । (વ્ય.બ.)
नास्तिकतादिः च असौ वादः च इति **नास्तिकतादिवादः** । (વિ.પૂ.ક.) तम् ।

- निगोदः आदौ येषाम् ते इति **निगोदादयः** । (વ્ય.બ.) तेषु ।
- दुःखेन अन्तः येषाम् तानि इति दुरन्तानि । (વ્ય.બ.)
  दुरन्तानि च अमूनि दुःखानि च इति **दुरन्तदुःखानि** । (વિ.પૂ.ક.) तानि ।

शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं, न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ।
रुजः कथङ्कारमथापनेयास्तेषामुपायस्त्वयमेक एव ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

शृण्वन्ति - (તેઓ) સાંભળે છે (श्रृ(शृ) ગણ ૫ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
हितोपदेशम् - હિતકારી ઉપદેશને (हितोपदेश પું.દ્વિ.એ.વ.)
धर्मलेशम् - ધર્મના અંશને (धर्मलेश પું.દ્વિ.એ.વ.)
मनसा - મનથી (मनस् નપું.તૃ.એ.વ.)
स्पृशन्ति - (તેઓ) સ્પર્શ કરે છે. (स्पृश् ગણ ૬ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)
रुजः - રોગો (रुज् સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
कथङ्कारम् - કેવી રીતે, શા માટે, કેમ (અવ્યય)
अपनेयाः - દૂર કરાય (अपनेय - अप+नी ગણ ૧ ઉભયપદી વિધ્યર્થ કૃ. - रुज् નું વિ. સ્ત્રી.પ્ર.બ.વ.)
उपायः- ઉપાય (उपाय પું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- જેઓ હિતોપદેશને સાંભળતા જ નથી, (દાનાદિ) ધર્મના અંશને મનથી (પણ) સ્પર્શતા નથી, હવે તેમના રોગો કેવી રીતે દૂર કરાય ? (તેનો) ઉપાય તો આ એક જ છે.

ખંડાન્વય :- न एव शृण्वन्ति ।
कम् न एव शृण्वन्ति ? .... हितोपदेशम् ।
के न एव शृण्वन्ति ? .... ये ।
न स्पृशन्ति ।
केन न स्पृशन्ति ? .... मनसा ।
कम् न स्पृशन्ति ? .... धर्मलेशम् ।
अपनेयाः ।
कथम् अपनेयाः ? .... कथङ्कारम् अपनेयाः ।

का: अपनेयाः ? .... रुजः ।
केषाम् रुजः ? .... तेषाम् ।
कथम् ? .... अथ ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
कः एव अस्ति ? .... अयम् एव ।
अयम् कः एव अस्ति ? .... एकः ।
कः तु अयम् एकः एव अस्ति ? .... उपायः ।

સમાસ :-

- हितः च असौ उपदेशः च इति **हितोपदेशः** । (ष.त.) तम् ।
- धर्मस्य लेशः इति **धर्मलेशः** । (ष.त.) तम् ।

परदुःखप्रतीकारमेवं ध्यायन्ति ये हृदि ।
लभन्ते निर्विकारं ते, सुखमायतिसुन्दरम् ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

परदुःखप्रतीकारम् - પરના દુઃખોના નિવારણને (परदुःखप्रतीकार પું.દ્વિ.એ.વ.)
ध्यायन्ति - ચિંતવે છે (ध्यै(ध्या) ગણ ૧ વ.કા. ત્રી.પુ.બ.વ.)
निर्विकारम् - નિર્વિકારી [સુખ] (निर्विकार - सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)
आयतिसुन्दरम् - ભવિષ્યમાં સુંદર [સુખ] आयतिसुन्दर - सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- જેઓ પરના દુઃખોના નિવારણને હૃદયમાં એ પ્રમાણે ચિંતવે છે, તેઓ આગામી કાળમાં સુંદર (કલ્યાણ કરનાર) નિર્વિકાર સુખને પામે છે.

ખંડાન્વય :- ध्यायन्ति ।
कथम् ध्यायन्ति ? .... एवम् ।
कस्मिन् ध्यायन्ति ? .... हृदि ।
कम् ध्यायन्ति ? .... परदुःखप्रतीकारम् ।
के ध्यायन्ति ? .... ये ध्यायन्ति ।
लभन्ते ।
किम् लभन्ते ? .... सुखम् ।
कथम्भूतम् सुखम् ? .... निर्विकारम् ।

पुनः कथम्भूतम् सुखम् ? .... आयतिसुन्दरम् ।
के लभन्ते ? .... ते लभन्ते ।

સમાસ :-

- परेषाम् दुःखानि इति परदुःखानि । (ष.त.)
  परदुःखानाम् प्रतीकारः इति **परदुःखप्रतीकारः** । (ष.त.) तम् ।
- निर्गताः विकाराः यस्मात् तद् इति **निर्विकारम्** । (प्राદि બ.) तद् ।
- आयतौ सुन्दरम् इति **आयतिसुन्दरम्** । (સ.ત.) तद् ।

॥ गेयाष्टकम् ॥

[१]सुजना ! [८]भजत [७]मुदा [६]भगवन्तं, [९]सुजना ! [१२]भजत [११]मुदा [१०]भगवन्तम् ।
[४]शरणागतजन[२]मिह [३]निष्कारणकरुणावन्त[५]मवन्तं रे ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

सुजना ! - હે સજ્જનો ! (सुजन પું.સંબોધન બ.વ.)

भजत - તમે ભજો (भज् ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

मुदा - આનંદથી (मुद् સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

भगवन्तम् - ભગવાનને (भगवत् પું.દ્વિ.એ.વ.)

शरणागतजनम् - શરણે આવેલા પ્રાણીને (शरणागतजन પું.દ્વિ.એ.વ.)

निष्कारणकरुणावन्तम् - કારણ વિના કરુણાવાળા (निष्कारणकरुणावत् - भगवत् નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

अवन्तम् - રક્ષણ કરનારા [ભગવાનને] (अव् ગણ ૧ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. अवत् - भगवत् નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- હે સજ્જનો ! અહીં (જીવરાશિને વિશે) નિષ્કારણ કરુણાવાળા, શરણે આવેલ લોકોનું રક્ષણ કરનારા ભગવાનને તમે આનંદથી ભજો. હે સજ્જનો ! ભગવાનને તમે આનંદથી ભજો.

ખંડાન્વય :- भजत ।

कया भजत ? .... मुदा ।
कम् भजत ? .... भगवन्तम् ।
कथम्भूतम् भगवन्तम् ? .... अवन्तम् ।
कम् अवन्तम् ? .... शरणागतजनम् ।

पुनः कथम्भूतम् भगवन्तम् ? .... निष्कारणकरुणावन्तम् ।

किम् सम्बोधने ? .... सुजना !

भजत ।

कया भजत ? .... मुदा ।

कम् भजत ? .... भगवन्तम् ।

किम् सम्बोधने ? .... सुजना !

સમાસ :-

- शोभनाः च अमी जनाः च इति **सुजनाः** । ('सु' પૂર્વપદ કર્મધારય) तत्सम्बोधनम् ।
- शरणे आगतः इति शरणागतः । (સ.ત.)
  शरणागतः च असौ जनः च इति **शरणागतजनः** । (વિ.પૂ.ક.) तम् ।
- निर्गतम् कारणम् यस्याः सा इति निष्कारणा । (સ.બ.)
  निष्कारणा च असौ करुणा च इति निष्कारणकरुणा । (વિ.પૂ.ક.)
  निष्कारणकरुणा अस्ति अस्य इति **निष्कारणकरुणावान्** । (તદ્ધિતનો मत्(मतु) તેના म् નો व्) तम् ।

१ ४ २ ३ ६ ५

क्षणमुपधाय मनः स्थिरतायां, पिबत जिनागमसारम् ।

७ १० ९ ८

कापथघटनाविकृतविचारं, त्यजत कृतान्तमसारं रे ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

क्षणम् - એક ક્ષણ (क्षण નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उपधाय - સ્થાપીને (उप+धा ગણ ૩ ઉભયપદી સં.ભૂ.કૃ.)

मनः - મનને (मनस् નપું.દ્વિ.એ.વ.)

स्थिरतायाम् - એકાગ્રતાને વિશે (स्थिरता સ્ત્રી.સ.એ.વ.)

पिबत - આસ્વાદન કરો (पा(पिब) ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

जिनागमसारम् - જૈનસિદ્ધાંતના સારને (जिनागमसार પું.દ્વિ.એ.વ.)

कापथघटनाविकृतविचारम् - કુત્સિત (ખોટા) માર્ગની રચનાથી વિપરીત વિચારવાળા [કુશાસ્ત્ર]ને (कापथघटनाविकृतविचार - कृतान्त નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

त्यजत - ત્યાગ કરો. (त्यज् ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

कृतान्तम् - યમરાજા (અહીં) કુશાસ્ત્ર (कृतान्त પું.દ્વિ.એ.વ.)

असारम् - અસાર [કુશાસ્ત્ર] (असार-कृतान्त નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- એક ક્ષણવાર મનને એકાગ્રતામાં સ્થાપીને જૈન સિદ્ધાંતના સારનું તમે આસ્વાદન કરો. કુત્સિત માર્ગની રચના કરવાથી વિપરીત

વિચારવાળા અસાર કુશાસ્ત્રનો તમે ત્યાગ કરો.

ખંડાન્વય :- पिबत ।

कम् पिबत ?.................................... जिनागमसारम् ।
किम् प्रकृत्य पिबत ?.................................... उपधाय ।
कस्याम् उपधाय ?.................................... स्थिरतायाम् ।
किम् उपधाय ?.................................... मनः ।
कथम् उपधाय ?.................................... क्षणम् ।
त्यजत ।
कम् त्यजत ?.................................... कृतान्तम् ।
कथम्भूतम् कृतान्तम् ?.................................... असारम् ।
पुनः कथम्भूतम् कृतान्तम् ?.......................... कापथघटनाविकृतविचारम् ।

સમાસ :-

- जिनानाम् आगमाः इति जिनागमाः । (ष.त.)
  जिनागमानाम् सारः इति **जिनागमसारः** । (ष.त.) तम् ।
- कुत्सिताः च अमी पन्थानः च इति कापथाः[A] । ('कु' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  कापथानाम् घटनाः इति कापथघटनाः । (ष.त.)
  विकृताः च अमी विचाराः च इति विकृतविचाराः । (वि.पू.क.)
  कापथघटनाभिः विकृतविचाराः यस्मिन् सः इति **कापथघटनाविकृतविचारः** । (व्य.ब.) तम् ।
- कृतः अन्तः येन सः इति **कृतान्तः** । (स.ब.) तम् ।
- न सारः यस्य यस्मिन् वा सः इति **असारः** । (नञ् ब.) तम् ।

[७]परिहरणीयो [६]गुरु[५]रविवेकी, [४]भ्रमयति [२]यो [३]मतिमन्दम् ।
[११]सुगुरुवचः [८]सकृ[९]दपि [१०]परिपीतं, [१३]प्रथयति [१२]परमानन्दं [१]रे ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

परिहरणीयः - ત્યાગ કરવા યોગ્ય [અવિવેકી ગુરુ] (परिहरणीय - परि+हृ ગણ ૧ ઉભયપદી + अनीय વિધ્યર્થ કૃદંત - गुरु નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

गुरुः - ગુરુ (गुरु પું.પ્ર.એ.વ.)

अविवेकी - અવિવેકી [ગુરુ] (अविवेकिन् - गुरु નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

A. पथिन् ઉત્તરપદ પર છતાં कु નો का થાય. पथिन् અંતવાળા સમાસથી अ સમાસાંત થાય.

भ्रमयति - ભમાડે છે (भ्रम् ગણ ૧, ૪ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) - વ.કા. ત્રી.પુ.એ.વ.)

यः - જે [ગુરુ] (यद् સર્વનામ -गुरु માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)

मतिमन्दम् - મંદ બુદ્ધિવાળા (જીવ)ને (मतिमन्द પું.દ્વિ.એ.વ.)

सुगुरुवचः - સદ્‌ગુરુના ઉપદેશને (सुगुरुवचस् નપું.પ્ર.એ.વ.)

परिपीतम् - પીધેલ [સદ્‌ગુરુનો ઉપદેશ] (परिपीत - सुगुरुवचस् નું વિ. નપું.પ્ર. એ.વ.)

प्रथयति - વિસ્તારે છે (प्रथ् ગણ ૧૦ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

परमानन्दम् - પરમાનંદને (परमानन्द પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- અરે ! જે (ગુરુ) મંદબુદ્ધિવાળા (જીવ)ને (ચાર ગતિમાં) ભ્રમણ કરાવે છે (તે) અવિવેકી ગુરુ ત્યાગ કરવા જોઈએ. એકવાર પણ પીધેલું સદ્‌ગુરુનું વચન પરમાનંદને વિસ્તારે છે.

ખંડાન્વય :-

भ्रमयति ।

कम् भ्रमयति ? .... मतिमन्दम् ।

कः भ्रमयति ? .... यः ।

परिहरणीयः ।

कः परिहरणीयः ? .... गुरुः ।

कथम्भूतः गुरुः ? .... अविवेकी ।

प्रथयति ।

कम् प्रथयति ? .... परमानन्दम् ।

किम् प्रथयति ? .... सुगुरुवचः ।

कथम्भूतम् सुगुरुवचः ? .... परिपीतम् ।

कथम् अपि परिपीतम् ? .... सकृद् अपि ।

સમાસ :-

- विवेकः अस्ति अस्य इति विवेकी । (तद्धितનો મત્વર્થીય इन् પ્રત્યય)
  न विवेकी इति **अविवेकी** । (નઞ્ ત.)
- मतिः मन्दा यस्य सः इति **मतिमन्दः** । (સ.બ.) तम् ।
- शोभनः च असौ गुरुः च इति सुगुरुः । ('સુ' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  सुगुरोः वचः इति **सुगुरुवचः** । (ષ.ત.)
- परमः च असौ आनन्दः च इति **परमानन्दः** । (વિ.પૂ.ક.) तम् ।

[२]कुमततमोभरमीलितनयनं, [४]किमु [५]पृच्छत [३]पन्थानम् ।
[८]दधिबुद्ध्या [१]नर ! [७]जल[९]मन्थन्यां, [१०]किमु [११]निदधत [६]मन्थानं रे ! ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

कुमततमोभरमीलितनयनम् - મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારના સમૂહથી મીંચાયા છે નેત્રો જેના એવા [કુગુરુ] (कुमततमोभरमीलितनयन - પૂર્વશ્લોકના અનુસંધાનથી कुगुरु નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

किमु - શા માટે (અવ્યય)

पृच्छत - તમે પૂછો છો (प्रच्छ्(पृच्छ्) ગણ ૬ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

पन्थानम् - (મોક્ષ) માર્ગને (पथिन् પું.દ્વિ.એ.વ.)

दधिबुद्ध्या - દહીંની બુદ્ધિથી (दधिबुद्धि સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

नर ! - હે મનુષ્ય ! (नर પું.સં.એ.વ.)

जलमन्थन्याम् - પાણીથી ભરેલ કુંભીમાં (जलमन्थनी સ્ત્રી.સ.એ.વ.)

निदधत - નાખો છો, ધારણ કરો છો (અહીં) ફેરવો છો (नि+धा ગણ ૩ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

मन्थानम् - રવૈયાને (मथिन् પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- હે મનુષ્ય ! મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારના સમૂહથી મીંચાયેલા નેત્રોવાળા (કુગુરુ) ને (મોક્ષ) માર્ગ કેમ પૂછો છો ? અરે ! પાણીથી ભરેલી કુંભીમાં દહીંની બુદ્ધિથી રવૈયાને શા માટે ફેરવો છો ?

ખંડાન્વય :-

पृच्छत ।

कथम् पृच्छत ? .... किमु पृच्छत ।

कम् पृच्छत ? .... पन्थानम् ।

कम् पृच्छत ? .... कुमततमोभरमीलितनयनम् ।

किम् सम्बोधने ? .... नर !

निदधत ।

कथम् निदधत ? .... किमु निदधत ।

कम् निदधत ? .... मन्थानम् ।

कया निदधत ? .... दधिबुद्ध्या ।

कस्याम् निदधत ? .... जलमन्थन्याम् ।

સમાસ :-

- कुत्सितम् च अदः मतम् च इति कुमतम् । ('કુ' પૂર્વપદ કર્મધારય)
  कुमतम् एव तमः इति कुमततमः । (અ.પૂ.ક.)
  कुमततमसः भरः इति कुमततमोभरः । (ષ.ત.)
  कुमततमोभरमीलिते नयने यस्य सः इति **कुमततमोभरमीलितनयनः** । (સ.બ.) तम् ।
- दध्नः बुद्धिः इति **दधिबुद्धिः** । (ષ.ત.) तया ।
- जलेन भृता इति जलभृता । (तृ.त.)
  जलभृता च असौ मन्थनी च इति **जलमन्थनी** । (भ.क.) तस्याम् ।

३ ४ ५ २ ७ ६
अनिरुद्धं मन एव जनानां, जनयति विविधातङ्कम् ।
११ १२ ९ १० १४ ८ १३ १
सपदि सुखानि तदेव विधत्ते, आत्माराममशङ्कं रे ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

अनिरुद्धम् - નહિ રુંધેલું [મન] (अनिरुद्ध - मनस् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

जनयति - ઉત્પન્ન કરે છે (जन् ગણ ૪ આત્મને. + પ્રેરકનો णि(णिग्) વ.કા. ત્રી.પુ.એ.વ.)

विविधातङ्कम् - વિવિધ પીડાઓને (विविधातङ्क પું.દ્વિ.એ.વ.)

सपदि - શીઘ્ર (અવ્યય)

सुखानि - સુખોને (सुख નપું.દ્વિ.બ.વ.)

विधत्ते - કરે છે (वि+धा ગણ ૩ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

आत्मारामम् - આત્મા વિરામસ્થાન (રમણવાટિકા) છે જેનું એવું [મન], આત્મામાં રમણ કરતું [મન] (आत्माराम - मनस् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

अशङ्कम् - સંદેહરહિતપણે (अशङ्क - ક્રિયાવિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- અરે ! પ્રાણીઓનું નહિ રુંધેલું મન જ વિવિધ આંતકો (પીડાઓને) ઉત્પન્ન કરે છે. આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરતું તે જ (મન) એક સાથે (સર્વ) સુખોને નિઃશંકપણે કરે છે (પામે છે).

ખંડાન્વય :- जनयति ।

कम् जनयति ?.. विविधातङ्कम् ।

किम् एव जनयति ?.. मनः एव ।

कथम्भूतम् मनः ?.. अनिरुद्धम् ।

केषाम् मनः ?.. जनानाम् ।

विधत्ते ।

कथम् विधत्ते ? .... अशङ्कम् ।
कानि विधत्ते ? .... सुखानि ।
कथम् विधत्ते ? .... सपदि ।
किम् एव विधत्ते ? .... तद् एव विधत्ते ।
कथम्भूतम् तद् ? .... आत्मारामम् ।

સમાસ :-

- न निरुद्धम् इति **अनिरुद्धम्** । (નઞ્ ત.)
- विविधः च असौ आतङ्कः च इति **विविधातङ्कः** । (વિ.પૂ.ક.) तम् ।
- आत्मा आरामः इव यस्य तद् इति **आत्मारामम्** । (સ.બ.)
  (અથવા) आत्मनि आरमति इति **आत्मारामम्** । (ઉ.ત.)
- नास्ति शङ्का यस्मिन् कर्मणि यथा स्यात् तथा इति **अशङ्कम्** । (અ.સ.)

परिहरताश्रवविकथागौरवमदनमनादिवयस्यम् ।
क्रियतां सांवरसाप्तपदीनं, ध्रुवमिदमेव रहस्यं रे ! ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

परिहरत - તમે ત્યાગ કરો (परि+हृ ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)
आश्रवविकथागौरवमदनम् - (પ્રાણાતિપાતાદિ) આશ્રવ, (રાજકથાદિ) વિકથા, (ઋદ્ધિ-ગારવ આદિ) ગૌરવ અને કામદેવને (आश्रवविकथागौरवमदन પું.દ્વિ.એ.વ.)
अनादिवयस्यम् - અનાદિકાળથી મિત્ર [આશ્રવ, વિકથા, ગૌરવ, કામ]ને (अनादिवयस्य - आश्रवविकथागौरवमदन નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)
क्रियताम् - (તમારા વડે) કરાય (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી + કર્મણિનો य(क्य) આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.એ.વ.)
सांवरसाप्तपदीनम् - સંવરની મિત્રતા (सांवरसाप्तपदीन નપું.પ્ર.એ.વ.)
ध्रुवम् - નિશ્ચે (અવ્યય)
रहस्यम् - સારભૂત, રહસ્ય (रहस्य નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- અનાદિકાળના મિત્ર એવા આશ્રવ, વિકથા, ગૌરવ અને કામદેવનો ત્યાગ કરો. (તમારા વડે) સંવરની મિત્રતા કરાય. અરે ! ખરેખર, આ જ (ધર્મનું, જન્મનું, શાસ્ત્રનું) રહસ્ય છે.

ખંડાન્વય :- परिहरत ।

कम् परिहरत ? .... आश्रवविकथागौरवमदनम् ।
कथम्भूतम् आश्रवविकथागौरवमदनम् ? .... अनादिवयस्यम् ।

क्रियताम्।

किम् क्रियताम् ? .... सांवरसाप्तपदीनम्।

(અધ્યાહારથી) (अस्ति)।

किम् एव अस्ति ? ....इदम् एव अस्ति।

इदम् किम् अस्ति ? .... इदम् रहस्यम् अस्ति।

कथम् ? .... ध्रुवम्।

સમાસ :-

- नास्ति आदिः यस्य सः इति अनादिः। (નञ् બ.)
  वयसा तुल्यः इति वयस्यः। (તદ્ધિત)
  अनादेः वयस्यः इति **अनादिवयस्यः**। (પં.ત.) तम्।
- विपरीता कथा इति विकथा। (પ્રાદિ ક.)
  आश्रवाः च विकथाः च गौरवाणि च मदनः च एतेषाम् समाहारः इति **आश्रव-विकथागौरवमदनम्**। (સમાહાર દ્વન્દ્વ) तद्।
- संवरस्य इदम् इति सांवरम्[A]। (તદ્ધિત)
  सप्तभिः पदैः अवाप्यते इति साप्तपदीनम्[B]। (તદ્ધિત)
  सांवरम् च अदः साप्तपदीनम् च इति **सांवरसाप्तपदीनम्**। (વિ.પૂ.ક.)

६ १ ५ २ ४ ३

सह्यत इह किं भवकान्तारे, गदनिकुरम्बमपारम्।

११ ८ ९ १० ७

अनुसरताहितजगदुपकारम्, जिनपतिमगदङ्कारम् रे ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

सह्यते - (તમારા વડે) સહન કરાય છે. (सह् ગણ ૪ પરસ્મૈ. ગણ ૧ આત્મને. + કર્મણિનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

भवकान्तारे - ભવાટવીમાં (भवकान्तार પું.સ.એ.વ.)

गदनिकुरम्बम् - રોગોના સમૂહને (गदनिकुरम्ब નપું[C].પ્ર.એ.વ.)

अपारम् - પાર વિનાના [રોગોના સમૂહને] (अपार - गदनिकुरम्बનું વિ. નપું.પ્ર. એ.વ.)

अनुसरत - તમે અનુસરો, તમે આશ્રય કરો (अनु+सृ ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

आहितजगदुपकारम् - કરાયો છે વિશ્વને વિશે ઉપકાર જેના વડે, જગત પર ઉપકાર

A. ''તેનું આ'' એવા અર્થમાં ષષ્ઠ્યંત નામને યથાવિહિત પ્રત્યયો થાય છે. (સિ.હે.શ. ६-૩-૧६૦)

B. સિ.હે.શ. ૭-૧-૧૦૫થી सप्तपद ને ईनञ् પ્રત્યય થયો છે.

C. निकुरम्ब - પું.નપું. બંનેમાં આવે છે. અહીં પ્રથમા વિભક્તિ હોવાથી નપું. શબ્દ લીધેલ છે.

કરનાર [ભગવાન]નો (आहिंतजगदुपकार - जिनपति નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)
जिनपतिम् - ભગવાનને (जिनपति પું.દ્વિ.એ.વ.)
अगदङ्कारम् - વૈદ્ય [ભગવાન]ને (अगदङ्कार - जिनपति નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- અહીં ભવાટવીમાં અનંત રોગોનો સમૂહ તમારા વડે શા માટે સહન કરાય છે ? અરે ! જગત પર ઉપકાર કરનાર જિનપતિરૂપ વૈદ્યને તમે અનુસરો. (તેમનો આશ્રય કરો.)

ખંડાન્વય :-

सह्यते ।
कथम् सह्यते ? .... किम् सह्यते ?
किम् सह्यते ? .... गदनिकुरम्बरम् ।
कथम्भूतम् गदनिकुरम्बम् ? .... अपारम् ।
कस्मिन् सह्यते ? .... भवकानने ।
कुत्र ? .... इह ।
अनुसरत ।
कम् अनुसरत ? .... अगदङ्कारम् अनुसरत ।
कम् अगदङ्कारम् ? .... जिनपतिम् ।
कथम्भूतम् जिनपतिम् ? .... आहितजगदुपकारम् ।

સમાસ :-

- भवः एव कान्तारः इति **भवकान्तारः** । (અ.પૂ.ક.) तस्मिन् ।
- नास्ति पारम् यस्य तद् इति **अपारम्** । (નञ् બ.)
- गदानाम् निकुरम्बम् इति **गदनिकुरम्बम्** । (ष.त.)
- आहितः जगति उपकारः येन सः इति **आहितजगदुपकारः** । (બહુપદ બ.) तम् ।
- जिनानाम् पतिः इति **जिनपतिः** । (ष.त.) तम् ।
- न विद्यते गदः येन स इति अगदः । (નञ् બ.)
  अगदम् करोति इति **अगदङ्कारः** । (ઉ.ત.) तम् ।

४ २ ३ १ ५
शृणुतैकं विनयोदितवचनं, नियतायतिहितरचनम् ।
८ ६ ७
रचयत सुकृतसुखशतसन्धानं, शान्तसुधारसपानं रे ॥८॥

શબ્દાર્થ :-

शृणुत - તમે સાંભળો (श्रु(शृ) ગણ ९ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)
एकम् - એક, અદ્વિતીય [શ્રી વિનયવિજયજી મ.સા.એ કહેલ વચનને] (एक - विनयोदितवचन નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

विनयोदितवचनम् - શ્રી વિનયવિજયજી મ.સા.એ. કહેલ વચનને (विनयोदितवचन - નપું.દ્વિ.એ.વ.)

नियतायतिहितरचनम् - નિશ્ચિતપણે આગામી કાળે આત્મકલ્યાણને નિષ્પાદન કરનાર [શ્રી વિનયવિજયજી મ.સા.ના વચનને] (नियतायतिहितरचन - विनयोदितवचनનું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

रचयत - તમે કરો (रच् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

सुकृतसुखशतसन्धानम् - સેંકડો (પુણ્ય અને સદાચરણરૂપ) સુકૃતો અને (દેવ, મનુષ્ય અને મોક્ષના) સુખોની સાથે જોડનાર [શાંતસુધારસના પાન]ને (सुकृतसुख-शतसन्धान - शान्तसुधारसपान નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- ભવિષ્યમાં અવશ્યમેવ કલ્યાણ કરનાર, અદ્વિતીય એવા શ્રી વિનયવિજયજી મ.સા.એ કહેલા વચનને તમે સાંભળો. અરે ! સેંકડો પુણ્યકર્મો અને (દેવ, મનુષ્ય તથા મોક્ષના) સુખો સાથે જોડનાર શાંતિરૂપી અમૃતરસના પાનને તમે કરો.

ખંડાન્વય :- शृणुत।

किम् शृणुत ? .... विनयोदितवचनम्।

कथम्भूतम् विनयोदितवचनम् ? .... एकम्।

पुनः कथम्भूतम् विनयोदितवचनम् ? .... नियतायतिहितरचनम्।

रचयत।

किम् रचयत ? .... शान्तसुधारसपानम्।

कथम्भूतम् शान्तसुधारसपानम् ? .... सुकृतसुखशतसन्धानम्।

સમાસ :-

- विनयेन उदितम् इति विनयोदितम्। (તૃ.ત.)
  विनयोदितम् च अदः वचनम् च इति **विनयोदितवचनम्**। (વિ.પૂ.ક.) तद्।
- हितस्य रचना इति हितरचना। (ષ.ત.)
  नियतम् आयतौ हितरचना यस्मिन् तद् इति **नियतायतिहितरचनम्**[A]। (બહુપદ બ.) तद्।
- सुकृतानि च सुखानि च इति सुकृतसुखानि। (ઇ.દ્વ.)
  सुकृतसुखानाम् शतानि इति सुकृतसुखशतानि। (ષ.ત.)
  सुकृतसुखशतानाम् सन्धानम् इति **सुकृतसुखशतसन्धानम्**। (ષ.ત.) तद्।

A. પુંવત્ ભાવ.

॥ माध्यस्थ्यभावना ॥

१ श्रान्ता २ यस्मिन् ३ विश्रमं ४ संश्रयन्ते, ५ रुग्णाः ९ प्रीतिं ६ यत् ७ समासाद्य ८ सद्यः ।
१२ लभ्यं ११ रागद्वेषविद्वेषिरोधा १३ दौदासीन्यं १४ सर्वदा १० तत् १६ प्रियं १५ नः ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

श्रान्ताः - (રાગાદિથી) થાકી ગયેલા (લોકો) (श्रान्त પું.પ્ર.બ.વ.)

यस्मिन् - જે (માધ્યસ્થભાવ)માં (यद् સર્વનામ - औदासीन्य માટે વપરાયેલ નપું. સ.એ.વ.)

विश्रमम् - વિશ્રામને (विश्रम પું.દ્વિ.એ.વ.)

संश्रयन्ते - આશ્રય કરે છે, પ્રાપ્ત કરે છે (सम्+श्रि ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા. ત્રી.પુ.બ.વ.)

रुग्णाः - રોગી (લોકો) (रुग्ण પું.પ્ર.બ.વ.)

प्रीतिम् - પ્રીતિને (प्रीति સ્રી.દ્વિ.એ.વ.)

यत् - જે [માધ્યસ્થભાવ]ને (यत् સર્વનામ - औदासीन्य માટે વપરાયેલ નપું.દ્વિ.એ.વ.)

समासाद्य - પ્રાપ્ત કરીને (सम्+आ+सद् ગણ ૬ પરસ્મૈ. + પ્રેરકનો णि(णिग्) સં.ભૂ.કૃ.)

सद्यः - તરત જ (અવ્યય)

लभ्यम् - પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય [માધ્યસ્થભાવ] (लभ् ગણ ૧ આત્મને. + વિધ્યર્થ કૃદંતનો य - लभ्य - औदसीन्य નું વિ. નપું. પ્ર.એ.વ.)

रागद्वेषविद्वेषिरोधात् - રાગ અને દ્વેષરૂપી શત્રુઓને દૂર કરવાથી (रागद्वेषविद्वेषिरोध પું.પં.એ.વ.)

औदासीन्यम् - માધ્યસ્થભાવ, ઉદાસીનભાવ (औदासीन्य - उदासीन्यस्य भावः इति - નપું.પ્ર.એ.વ.)

सर्वदा - હંમેશા (અવ્યય)

नः - અમને (अस्मद् સર્વનામ - અલિંગ ષ.બ.વ. अस्माकम् નો આદેશ)

प्रियम् - ઇષ્ટ [માધ્યસ્થ ભાવ] (प्रिय - औदासीन्य નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- (રાગાદિથી) થાકી ગયેલા જ્યાં (જે માધ્યસ્થ્ય ભાવમાં) વિશ્રામને પ્રાપ્ત કરે, રોગીજનો જેને પામીને તત્કાળ પ્રેમરસને પ્રાપ્ત કરે, તે રાગદ્વેષરૂપી શત્રુઓને દૂર કરવાથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય

ઔદાસીન્ય ભાવ નિરંતર અમને ઇષ્ટ છે.

ખંડાન્વય :-　　　　　　　　　　　　　　　　संश्रयन्ते ।

कम् संश्रयन्ते ? .... विश्रमम् ।
कस्मिन् विश्रमम् ? .... यस्मिन् ।
के संश्रयन्ते ? .... श्रान्ताः ।
(આગળથી) (संश्रयन्ते) ।
काम् संश्रयन्ते ? .... प्रीतिम् ।
कथम् संश्रयन्ते ? .... सद्यः ।
किम् प्रकृत्य संश्रयन्ते ? .... समासाद्य ।
किम् समासाद्य ? .... यत् ।
के संश्रयन्ते ? .... रुग्णाः ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् अस्ति ? .... तत् अस्ति ।
तत् किम् अस्ति ? .... औदासीन्यम् ।
औदासीन्यम् कीदृशम् अस्ति ? .... प्रियम् ।
केषाम् प्रियम् ? .... नः ।
कथम् प्रियम् ? .... सर्वदा ।
कथम्भूतम् औदासीन्यम् ? .... लभ्यम् ।
कस्मात् लभ्यम् ? .... रागद्वेषविद्वेषिरोधात् ।

સમાસ :-

- रागः च द्वेषः च इति रागद्वेषौ । (ઇ.દ્વ.)
  विशेषेण द्वेषः इति विद्वेषः । (પ્રાદિ ત.)
  विद्वेषः अस्ति अनयोः इति विद्वेषिणौ । (તદ્ધિતનો મત્વર્થીય इन्)
  रागद्वेषौ एव विद्वेषिणौ इति रागद्वेषविद्वेषिणौ । (અ.પૂ.ક.)
  रागद्वेषविद्वेषिणोः रोधः इति **रागद्वेषविद्वेषिरोधः** । (ષ.ત.) तस्मात् ।

[१]लोके [२]लोका [७]भिन्नभिन्नस्वरूपा, [४]भिन्नै[५]र्भिन्नैः [६]कर्मभि[३]र्मर्मभिद्भिः ।
[९]रम्या[१०]रम्यैश्चेष्टितैः [१२]कस्य [१३]कस्य, [८]तद्[११]विद्वद्भिः [१४]स्तूयते [१५]रुष्यते [१६]वा ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

लोके - લોકમાં (અહીં) લોકાકાશમાં (लोक પું.સ.એ.વ.)
लोकाः - લોકો (અહીં) જીવો (लोक પું.પ્ર.બ.વ.)

भिन्नभिन्नस्वरूपाः - જુદા જુદા સ્વરૂપવાળા [જીવો] (भिन्नभिन्नस्वरूप - लोक નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

भिन्नैः - જુદા (કર્મો) વડે (भिन्न - कर्मन् નું વિ. નપું.તૃ.બ.વ.)

कर्मभिः - કર્મો વડે (कर्मन् નપું.તૃ.બ.વ.)

मर्मभिद्भिः - મર્મસ્થાનને ભેદનારા [કર્મો] વડે (मर्मभिद् - कर्मन् નું વિ. નપું. તૃ.બ.વ.)

रम्यारम्यैः - સારી અને નરસી [પ્રવૃત્તિઓ વડે] (रम्यारम्य - चेष्टित નું વિ. નપું. તૃ.બ.વ.)

चेष्टितैः - ચેષ્ટાઓ, પ્રવૃત્તિઓ વડે (चेष्टित નપું.તૃ.બ.વ.)

विद्वद्भिः - વિદ્વાનો વડે (विद्वस् - विद् ગણ ૨ પરસ્મૈ. + વર્તમાન અર્થમાં वस् (क्वसु) પું.તૃ.બ.વ.)

स्तूयते - સ્તુતિ - પ્રશંસા કરાય (स्तु ગણ ૨ ઉભયપદી + કર્મણિનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

रुष्यते - કોપ કરાય (रुष् ગણ ૪ પરસ્મૈ. + કર્મણિનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- જગતમાં જીવો મર્મસ્થાનનો નાશ કરનારા એવા જુદા જુદા (જ્ઞાનાવરણીયાદિ) કર્મો વડે જુદા જુદા સ્વરૂપવાળા હોય છે. તેથી કરીને (દાનાદિ) સારી અને (વધાદિ) નરસી પ્રવૃત્તિઓ વડે વિદ્વાનો વડે કોની કોની સ્તુતિ કરાય અથવા કોના કોના ઉપર ક્રોધ-નિંદાદિ કરાય ?

ખંડાન્વય :- (सन्ति) ।

के सन्ति ? .... लोकाः सन्ति ।

लोकाः कीदृशाः सन्ति ? .... भिन्नभिन्नस्वरूपाः ।

कैः भिन्नभिन्नस्वरूपाः ? .... कर्मभिः ।

कथम्भूतैः कर्मभिः ? ....भिन्नैः भिन्नैः ।

पुनः कथम्भूतैः कर्मभिः ? .... मर्मभिद्भिः ।

कस्मिन् सन्ति ? .... लोके ।

स्तूयते ।

किम् क्रियते वा ? .... स्तूयते रुष्यते वा ।

कस्य स्तूयते रुष्यते वा ? .... कस्य स्तूयते रुष्यते वा ?

पुनः कस्य कस्य स्तूयते रुष्यते वा ? .... कस्य कस्य स्तूयते रुष्यते वा ?

कैः स्तूयते रुष्यते वा ? .... विद्वद्भिः ।

विद्वद्भिः कथम्भूतैः स्तूयते रुष्यते वा ? .... चेष्टितैः।
कथम्भूतैः चेष्टितैः ? .... रम्यारम्यैः
कथम् स्तूयते रुष्यते वा ? .... तद्

સમાસ :-

- मर्म भिन्दन्ति इति **मर्मभिदः** । (ઉ.ત.) तैः ।
- स्वस्य रूपम् इति स्वरूपम् । (ષ.ત.)
  भिन्नम् भिन्नम् स्वरूपम् येषाम् ते इति **भिन्नभिन्नस्वरूपाः** । (બહુપદ બ.)
- रम्याणि च अरम्याणि च इति **रम्यारम्याणि** । (દ્વં.દ્વ.) तैः ।

[२]मिथ्या [३]शंसन् [१]वीरतीर्थेश्वरेण, [६]रोद्धुं [८]शेके [७]न [४]स्वशिष्यो [५]जमालिः ।
[१०]अन्यः [११]को [९]वा [१४]रोत्स्यते [१२]केन [१३]पापात्, [१५]तस्माद[१६]औदासीन्यम[१७]एव[१८]आत्मनीनम् ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

मिथ्या - અસત્ય (અવ્યય)
शंसन् - બોલતા (शंस् ગણ ૧ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. - शंसत् - जमालि નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)
वीरतीर्थेश्वरेण - મહાવીરસ્વામી ભગવાન વડે (वीरतीर्थेश्वर પું.તૃ.એ.વ.)
रोद्धुम् - રોકવા માટે (रुध् ગણ ૭ ઉભયપદી + હે.કૃ.નો तुम् - અવ્યય)
शेके - તે શક્તિમાન છે (शक् ગણ ૫ પરસ્મૈ. - (કર્મણિ પ્રયોગ) પરોક્ષા ત્રી.પુ એ.વ.)
स्वशिष्यः - પોતાનો શિષ્ય [જમાલિ] (स्वशिष्य - जमालि નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)
जमालिः - જમાલિ નામે પ્રભુવીરનો જમાઈ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લઈ નિહ્નવ થના (जमालि પું.પ્ર.એ.વ.)
अन्यः- અન્ય (પ્રભુવીરથી અન્ય, સામાન્ય જ્ઞાતા) (अन्य સર્વનામ પું.પ્ર.એ.વ.)
रोत्स्यते - નિષેધ કરશે (रुध् ગણ ૭ ઉભયપદી ભવિષ્યન્તી ત્રી.પુ.એ.વ.)
पापात् - (કદાગ્રહરૂપી) પાપથી (पाप નપું.પં.એ.વ.)
औदासीन्यम् - માધ્યસ્થ્યભાવ (औदासीन्य - उदासीनस्य भावः इति उदासीन તદ્ધિતનો ट्यण् - નપું.પ્ર.એ.વ.)
आत्मनीनम् - આત્માને હિતકારક (आत्मनीन - आत्मने हितम् इति તદ્ધિતનો ईन[A] औदासीन्य નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

A. સિ.હે.શ. ૭-૧-૪૦. થી હિત અર્થમાં आत्मन् ને ईन પ્રત્યય થાય છે.

અર્થ :- શ્રી મહાવીરસ્વામી તીર્થપતિ વડે અસત્ય પ્રરૂપણા કરતા પોતાના શિષ્ય જમાલિને રોકવા માટે સમર્થ ન થવાયું. અથવા (તો પછી) અન્ય (સામાન્યજ્ઞાની) કોણ કયા ઉપાયથી પાપથી (અન્યને) રોકશે ? તે કારણથી માધ્યસ્થ્ય ભાવના જ આત્માને હિતકારી છે.

ખંડાન્વય :-

	न शेके ।
किम् कर्तुम् न शेके ?	रोद्धुम् ।
कः रोद्धुम् न शेके ?	जमालिः ।
कथम्भूतः जमालिः ?	स्वशिष्यः ।
किम् कुर्वन् जमालिः ?	शंसन् ।
कथम् शंसन् ?	मिथ्या ।
केन रोद्धुम् न शेके ?	वीरतीर्थेश्वरेण ।
	रोत्स्यते ।
कस्मात् रोत्स्यते ?	पापात् ।
केन रोत्स्यते ?	केन रोत्स्यते ?
वा कः रोत्स्यते ?	वा कः रोत्स्यते ?
कः कः ?	अन्यः कः ।
	(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् एव अस्ति ?	औदासीन्यम् एव अस्ति ।
औदासीन्यम् एव कीदृशम् अस्ति ?	आत्मनीनम् ।
कस्मात् ?	तस्मात् ।

સમાસ :-

- तीर्थस्य ईश्वरः इति तीर्थेश्वरः । (ષ.ત.)
  वीरः नाम यस्य सः इति वीरनामा । (સ.બ.)
  वीरनामा च असौ तीर्थेश्वरः च इति **वीरतीर्थेश्वरः** । (મ.ક.) तेन ।
- स्वस्य शिष्यः इति **स्वशिष्यः** । (ષ.ત.)

[२]अर्हन्तो[३]ऽपि [१]प्राज्यशक्तिस्पृशः [४]किं, [६]धर्मोद्योगं [७]कारयेयुः [५]प्रसह्य ।
[११]दद्युः [९]शुद्धं [८]किन्तु [१०]धर्मोपदेशं, [१२]यत्कुर्वाणा [१३]दुस्तरं [१४]निस्तरन्ति ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

अर्हन्तः – અરિહંત પરમાત્મા (अर्हन् પું.પ્ર.બ.વ.)

प्राज्यशक्तिस्पृशः - મહાશક્તિ સહિત [અરિહંતો] (प्राज्यशक्तिस्पृश् - अर्हत् નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

धर्मोद्योगम् - ધર્મના ઉદ્યમને (धर्मोद्योग પું.દ્વિ.એ.વ.)

कारयेयुः - કરાવી શકે ? (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી + પ્રેરકનો णि(णिग्) (પ્રશ્ન અર્થમાં) વિધ્યર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

प्रसह्य - બળાત્કારે (અવ્યય)

दद्युः - આપે (दा ગણ ૩ ઉભયપદી વિધ્યર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

शुद्धम् - શુદ્ધ, યથાર્થ [ધર્મોપદેશ]ને (शुद्ध - धर्मोपदेश નું વિશેષણ)

धर्मोपदेशम् - ધર્મના ઉપદેશને (धर्मोपदेश પું.દ્વિ.એ.વ.)

यत्कुर्वाणाः - જેને કરનારા (यत्कुर्वाण પું.પ્ર.બ.વ.)

दुस्तरम् - દુઃખેથી તરી શકાય એવા (ભવસમુદ્ર)ને (दुस्तर - અધ્યાહાર ભવસમુદ્રનું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

निस्तरन्ति - નિસ્તાર પામે છે, તરે છે. (निस्+तॄ ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- મહાશક્તિને સ્પર્શેલા અરિહંત ભગવંતો પણ શું બળાત્કારે ધર્મના ઉદ્યમને કરાવે ? (ન કરાવે). પરંતુ શુદ્ધધર્મના ઉપદેશને આપે. જેને કરનારાઓ (તેમણે ઉપદેશેલા ધર્મ મુજબ આચરણ કરનારાઓ) દુસ્તર (એવા) (ભવસમુદ્રને) તરી જાય છે.

ખંડાન્વય :-

कारयेयुः ।

कम् कारयेयुः ? .... धर्मोद्योगम् ।

कथम् कारयेयुः ? .... प्रसह्य ।

कथम् कारयेयुः ? .... किम् करायेयुः ?

के अपि कारयेयुः ? .... अर्हन्तः अपि ।

कथम्भूताः अर्हन्तः ? .... प्राज्यशक्तिस्पृशः ।

दद्युः ।

कम् दद्युः ? .... धर्मोपदेशम् ।

कथम्भूतम् धर्मोपदेशम् ? .... शुद्धम् ।

कथम् दद्युः ? .... किन्तु ।

निस्तरन्ति ।

कम् निस्तरन्ति ? .... दुस्तरम् ।

के निस्तरन्ति ? .... यत्कुर्वाणाः ।

સમાસ :-

- प्राज्या च असौ शक्तिः च इति प्राज्यशक्तिः । (વિ.પૂ.ક.)
  प्राज्यशक्तिम् स्पृशन्ति इति **प्राज्यशक्तिस्पृशः** । (ઉ.त.)
- धर्मस्य उद्योगः इति **धर्मोद्योगः** । (ष.त.) तम् ।
- धर्मस्य उपदेशः इति **धर्मोपदेशः** । (ष.त.) तम् ।
- यम् कुर्वाणाः इति **यत्कुर्वाणाः** । (द्वि.त.)
- दुःखेन तीर्यते इति **दुस्तरः** । (ઉ.त.) तम् ।

[२]तस्मा[४]दौदासीन्यपीयूषसारं, [५]वारंवारं [३]हन्त [१]सन्तो [६]लिहन्तु ।
[९]आनन्दाना[१०]मुत्तरङ्ग[८]त्तरङ्गैर्जीवद्भि[७]र्यद् [१२]भुज्यते [११]मुक्तिसौख्यम् ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

औदासीन्यपीयूषसारम् - માધ્યસ્થ્ય ભાવનારૂપ અમૃતના સારને (औदासीन्यपीयूषसार - પું.દ્વિ.એ.વ.)

सन्तः ! - હે સજ્જનો ! (सत् પું.સં.બ.વ.)

लिहन्तु - આસ્વાદન કરો. (लिह् ગણ ૨ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.બ.વ.)

आनन्दानाम् - આનંદના (आनन्द પું.ષ.બ.વ.)

उत्तरङ्गत्तरङ्गैः - અધિક અધિક ઉછળતા તરંગો (લહેરો) વડે (उत्तरङ्गत्तरङ्ग - પું.તૃ.બ.વ.)

जीवद्भिः - જીવો વડે (जीव् ગણ ૧ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. - जीवत् પું.તૃ.બ.વ.)

भुज्यते - ભોગવાય છે, પ્રાપ્ત કરાય છે (भुज् ગણ ૭ પરસ્મૈ. + કર્મણિનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

मुक्तिसौख्यम् - મોક્ષસુખને (मुक्तिसौख्य નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- હે સજ્જનો ! અરે ! તે કારણથી માધ્યસ્થ્યરૂપ અમૃતના સારને ફરી ફરીથી આસ્વાદન કરો જે કારણથી (માધ્યસ્થરૂપ અમૃતનું આસ્વાદન કરવાથી) પ્રાણીઓ વડે અધિક અધિક ઉલ્લાસ પામતા આનંદના તરંગો વડે મુક્તિ સુખ ભોગવાય.

ખંડાન્વય :- लिहन्तु ।

कथम् लिहन्तु ? .... वारंवारम् ।
कम् लिहन्तु ? ....औदासीन्यपीयूषसारम् ।
कथम् लिहन्तु ? ....हन्त ।
कस्मात् लिहन्तु ? .... तस्मात् ।

किम् सम्बोधने ? .... सन्तः !

भुज्यते ।

किम् भुज्यते ? .... मुक्तिसौख्यम् ।

कैः भुज्यते ? .... उत्तरङ्गत्तरङ्गैः ।

केषाम् उत्तरङ्गत्तरङ्गैः ? .... आनन्दानाम् ।

कैः भुज्यते ? .... जीवद्भिः ।

कथम् भुज्यते ? .... यद् ।

સમાસ :-

- उदासीनस्य भावः इति औदासीन्यम्[A] । (तद्धित)
  औदासीन्यम् एव पीयूषम् इति औदासीन्यपीयूषम् । (અ.પૂ.ક.)
  औदासीन्यपीयूषस्य सारः इति **औदासीन्यपीयूषसारः** । (ષ.ત.) तम् ।
- उद्गतः तरङ्गः यस्मिन् सः इति उत्तरङ्गः ।
  उत्तरङ्गः इव आचरति इति उत्तरङ्गति । (उत्तरङ्ग + क्विप्[B])
  उत्तरङ्ग નામધાતુ उत्तरङ्ग + કર્તરિ વ.કૃ. अत्(शतृ) – उत्तरङ्गत् ।
  उत्तरङ्गन्तः च अमी तरङ्गाः च इति **उत्तरङ्गत्तरङ्गाः** । (વિ.પૂ.ક.) तैः ।
- सुखम् एव इति सौख्यम् । (तद्धितनो) ट्यण् પ્રત્યય
  मुक्तेः सौख्यम् इति **मुक्तिसौख्यम्** । (ષ.ત.)

॥ गेयाष्टकम् ॥

[१]अनुभव [२]विनय ! [९]सदा [८]सुखम[१०]नुभव, [७]औदासीन्य[३]मुदारं रे ।
[४]कुशलसमागम[५]मागमसारं, [६]कामितफलमन्दारं रे ॥१॥

શબ્દાર્થ :-

सदा – હંમેશા (અવ્યય)

अनुभव – તું અનુભવ કર (अनु+भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

औदासीन्यम् – માધ્યસ્થ્ય ભાવને (औदासीन्य – सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उदारम् – ઉદાર (બધા સુખોમાં પ્રધાન) [સુખ] (उदार – सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

कुशलसमागमम् – કુશલ (કલ્યાણ મોક્ષ)નો સમાગમ જેનાથી થાય તે [સુખ]ને (कुशलसमागम – सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

A. સિ.હે.શ. ૭-૧-૬૦ થી ગુણવાચક નામને ભાવ અર્થમાં ट्यण् प्रत्यय

B. ઉપમાનવાચક 'કર્તા' સૂચક નામને 'આચાર' અર્થમાં क्विप् પ્રત્યય વિકલ્પે થાય છે. સિ.હે.શ. ૩-૪-૨૫

आगमसारम् - સિદ્ધાંતના સારભૂત [સુખ] (आगमसार - सुख નું વિ. નપું. દ્વિ.એ.વ.)

कामितफलमन्दारम् - ઇચ્છિત ફલ આપવામાં કલ્પવૃક્ષ સમાન [સુખ] (कामितफल-मन्दार-सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- અનુભવ કર. હે વિનયાત્મા ! (સર્વ સુખોમાં પ્રધાન) ઉદાર, કલ્યાણરૂપ મોક્ષનો સમાગમ કરાવનાર, આગમના સારભૂત, ઇષ્ટફલ આપવામાં કલ્પવૃક્ષ સમાન માધ્યસ્થ્ય ભાવરૂપ સુખનો તું સદા અનુભવ કર.

ખંડાન્વય :- अनुभव ।

अनुभव ।

कथम् अनुभव ? .... सदा ।

किम् अनुभव ? .... सुखम् ।

किम् सुखम् ? .... औदासीन्यम् ।

कथम्भूतम् सुखम् ? .... कामितफलमन्दारम् ।

पुनः कथम्भूतम् सुखम् ? .... आगमसारम् ।

पुनः कथम्भूतम् सुखम् ? .... कुशलसमागमम् ।

पुनः कथम्भूतम् सुखम् ? .... उदारम् ।

किम् सम्बोधने ? .... विनय !

સમાસ :-

- कुशलस्य समागमः येन तद् इति **कुशलसमागमम्** । (વ્ય.બ.) तद् ।
- आगमस्य सारम् इति **आगमसारम्** । (ષ.ત.) तद् ।
- कामितम् च अदः फलम् च इति कामितफलम् । (વિ.પૂ.ક.)
  कामितफलाय मन्दारः इव इति **कामितफलमन्दारः** । (ચ.ત.) तम् ।

परिहर[2] परचिन्तापरिवारं[1], चिन्तय[5] निजम्[4] अविकारं[3] रे ।
[A] तव[12] किं[13] कोऽपि[6] चिनोति[8] करीरं[7], चिनुते[11]ऽन्यः[9] सहकारं[10] रे ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

परिहर - દૂર કર. (परि+हृ ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

परचिन्तापरिवारम् - પર (પુદ્ગલાદિ)ની ભાવનાનો પરિવાર, પર (પુદ્ગલાદિ)ના

A. પાઠાંતર "वदति कोऽपि"

વિચારોનો સમૂહ (परचिन्तापरिवार પું.દ્વિ.એ.વ.)
निजम् - પોતાને, આત્મસ્વરૂપને (निज પું.દ્વિ.એ.વ.)
अविकारम् - વિકાર રહિત [આત્મસ્વરૂપને] (अविकार - निज નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)
चिनोति - એકઠું કરે છે (चि ગણ ૫ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ. એ.વ.)
करीरम् - કેરડાને (करीर પું.દ્વિ.એ.વ.)
चिनुते - એકઠું કરે છે (चि ગણ ૫ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)
अन्यः - બીજો (કોઈ) (अन्य સર્વનામ પું.પ્ર.એ.વ.)
सहकारम् - આંબાને (सहकार પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- પર (પુદ્ગલાદિ)ના વિચારોની જાળને તું છોડી દે. વિકાર રહિત પોતાની (પોતાના આત્મસ્વરૂપની) તું ચિંતવના કર. કોઈ કેરડાને એકઠો કરે (અને) અન્ય (કોઈ) આંબાને ભેગા કરે. (એમાં) તારે શું ?

ખંડાન્વય :-

परिहर।
कम् परिहर ? .... परचिन्तापरिवारम्।
चिन्तय।
कम् चिन्तय ? .... निजम्।
कथम्भूतम् निजम् ? .... अविकारम्।
चिनोति।
कम् चिनोति ? .... करीरम्।
कः चिनोति ? .... कोऽपि।
चिनुते।
कम् चिनुते ? .... सहकारम्।
कः चिनुते ? .... अन्यः।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति)।
किम् अस्ति ? .... किम् अस्ति ?
कस्य किम् अस्ति ? .... तव।

સમાસ :-

- परस्य चिन्ता इति परचिन्ता। (ષ.ત.)
  परचिन्तायाः परिवारः इति **परचिन्तापरिवारः**। (ષ.ત.) तम्।
- नास्ति विकारः यस्मिन् सः इति **अविकारः**। (નञ् બ.) तम्।

योऽपि न सहते हितमुपदेशं, तदुपरि मा कुरु कोपं रे ।
निष्फलया किं परजनतप्त्या, कुरुषे निजसुखलोपं रे ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

सहते - સહન કરે છે (અહીં) શ્રદ્ધા કરે છે (सह् ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

हितम् - હિતકારી [ઉપદેશ]ને (हित - उपदेशનું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)

उपदेशम् - ઉપદેશને (उपदेश પું.દ્વિ.એ.વ.)

तदुपरि - તેની ઉપર (तदुपरि - અવ્યય)

मा - નહિ (અવ્યય)

कोपम् - કોપને (कोप પું.દ્વિ.એ.વ.)

निष्फलया - નિષ્ફળ [અન્ય લોકોની ચિંતા] વડે (निष्फला - निष्फल + સ્ત્રી.નો आ(आप्) - परजनतप्ति નું વિ. સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

परजनतप्त्या - અન્ય લોકોની ચિંતા-સંતાપ વડે (परजनतप्ति સ્ત્રી.તૃ.એ.વ.)

कुरुषे - તું કરે છે (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

निजसुखलोपम् - પોતાના આત્મસુખનો વિનાશ (निजसुखलोप પું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- જે પણ હિતકારી ઉપદેશની શ્રદ્ધા કરતા નથી, તેની ઉપર ક્રોધ ન કરો. નિષ્ફળ એવી અન્ય લોકોની ચિંતા (સંતાપ) વડે પોતાના આત્મસુખનો વિનાશ શા માટે તું કરે છે ?

ખંડાન્વય :- न सहते ।

कम् न सहते ? .... उपदेशम् ।

कथम्भूतम् उपदेशम् ? .... हितम् ।

कः अपि न सहते ? .... यः अपि ।

मा कुरु ।

कम् मा कुरु ? .... कोपम् ।

कथम् मा कुरु ? .... तदुपरि ।

कुरुषे ।

कथम् कुरुषे ? .... किम् कुरुषे ।

कम् किम् कुरुषे ? .... निजसुखलोपम् ।

कया कुरुषे ? .... परजनतप्त्या ।

कथम्भूतया परजनतप्त्या ? .... निष्फलया ।

સમાસ :-

- परः च असौ जनः च इति परजनः । (વિ.પૂ.ક.)
  परजनानाम् तप्तिः इति **परजनतप्तिः** । (ષ.ત.) तया ।
- निजम् च अदः सुखम् च इति निजसुखम् । (વિ.પૂ.ક.)
  निजसुखस्य लोपः इति **निजसुखलोपः** । (ષ.ત.) तम् ।

सूत्रमपास्य जडा भाषन्ते, केचन मतमुत्सूत्रं रे ।
किं कुर्मस्ते परिहृतपयसो, यदि पिबन्ति[A] मूत्रं रे ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

सूत्रम् - સૂત્રને, શાસ્ત્રને (सूत्र નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अपास्य - દૂર કરીને (अप+अस् ગણ ૪ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)

जडाः - જડ લોકો, મૂર્ખ શિરોમણિ (जड પું.પ્ર.બ.વ.)

भाषन्ते - બોલે છે (भाष् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

मतम् - મતને (मत નપું.દ્વિ.એ.વ.)

उत्सूत्रम् - ઉત્સૂત્ર, શાસ્ત્રવિરુદ્ધ [મતને] (उत्सूत्र - मत નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

कुर्मः - અમે કરીએ છીએ (कृ ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.પ્ર.પુ.બ.વ.)

परिहृतपयसः - દૂધનો ત્યાગ કરનાર (परिहृतपयस् - तद् નું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

पिबन्ति - તેઓ પીએ છે (पा(पिब) ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

मूत्रम् - મૂત્રને (मूत्र નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- કેટલાક મૂર્ખ શિરોમણિ (જડ) લોકો શાસ્ત્રને ત્યજીને ઉત્સૂત્રમતને બોલે છે. જો દૂધનો ત્યાગ કરનાર (કરીને) તેઓ મૂત્ર પીએ તો આપણે શું કરીએ ?

ખંડાન્વય :- भाषन्ते ।

किम् भाषन्ते ? .... मतम् ।

कथम्भूतम् मतम् ? .... उत्सूत्रम् ।

किम् प्रकृत्य भाषन्ते ? .... अपास्य ।

A. पीयन्ते પાઠાંતર છે

किम् अपास्य ? .... सूत्रम् ।
के भाषन्ते ? .... केचन ।
केचन के ? .... जडाः ।
पिबन्ति ।
किम् पिबन्ति ? .... मूत्रम् ।
के पिबन्ति ? .... ते ।
ते के ? .... ते परिहृतपयसः ।
कथम् ? .... यदि ।
कुर्मः ।
किम् कुर्मः ? .... किम् कुर्मः ।
कथम् ? .... (અધ્યાહારથી) (तत्) ।

સમાસ :-

- उत्क्रान्तम् सूत्रात् इति **उत्सूत्रम्** । (પ્રાદિ તત્પુરુષ) तद् ।
- परिहृतम् पयः यैः ते इति **परिहृतपयसः** । (સ.બ.)

[૫]पश्यसि [૩]किं [૪]न [૧]मनःपरिणामं, [૨]निजनिजगत्यनुसारं रे ।
[૬]येन [૭]जनेन [૮]यथा [૯]भवितव्यं, [૧૦]तद् [૧૧]भवता [૧૨]दुर्वारं रे ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

पश्यसि - તું જુવે છે (दृश्(पश्य्) ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.બી.પુ.એ.વ.)
मनःपरिणामम् - મનના પરિણામોને, ચિત્તના ભાવોને (मनःपरिणाम પું.દ્વિ.એ.વ.)
निजनिजगत्यनुसारम् - પોતપોતાની (ભવાંતરની) ગતિને અનુસરનાર [મનના પરિણામો]ને (निजनिजगत्यनुसार - मनःपरिणाम નું વિ. પું.દ્વિ.એ.વ.)
जनेन - (અહીં) પ્રાણી-જીવ વડે (जन પું.તૃ.એ.વ.)
भवितव्यम् - થવા યોગ્ય છે, થવાય છે (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. + सेट् નો इ(इट्) + ભાવે વિધ્યર્થ કૃદંતનો तव्य - નપું.પ્ર.એ.વ.)
भवता - આપનાથી (भवत्(भवतु) સર્વનામ પું.તૃ.એ.વ.)
दुर्वारम् - અનિવારણીય, દુઃખેથી દૂર થાય તેવું [તે] (दुर्वार - तद् નું વિ. નપું. પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- મનના પરિણામ પોતપોતાની (ભવાંતરની) ગતિને અનુસરનાર છે (એમ) તું શા માટે જોતો નથી ? જે જીવ વડે જે રીતે થવા યોગ્ય છે તે આપના વડે અનિવારણીય છે.

ખંડાન્વય :- न पश्यसि ।

कथम् न पश्यसि ? .... किम् न पश्यसि ।

कम् किम् न पश्यसि ? .... मनःपरिणामम् ।

मनःपरिणामम् कीदृशम् ? .... निजनिजगत्यनुसारम् ।

भवितव्यम् ।

कथम् भवितव्यम् ? .... यथा ।

केन भवितव्यम् ? .... येन ।

येन केन ? .... येन जनेन ।

(અધ્યાહારથી) अस्ति ।

किम् अस्ति ? .... तत् ।

तत् किम् अस्ति ? .... तत् दुर्वारम् अस्ति ।

केन दुर्वारम् ? .... भवता ।

સમાસ :-

- मनसः[A] परिणामः इति **मनःपरिणामः** । (ष.त.) तम् ।
- निजा निजा ।
  निजा च असौ निजा च इति निजनिजा । (વિ.ઉભયપદ ક.)
  निजनिजा च असौ गतिः च इति निजनिजगतिः । (વિ.પૂ.ક.)
  निजनिजगतिम् अनुसरति इति **निजनिजगत्यनुसारः** । (ઉ.ત.) तम् ।
- दुःखेन वार्यते इति **दुर्वारम्** । (ઉ.ત.)

[३]रमय [२]हृदा [१]हृदयङ्गमसमतां, [५]संवृणु [४]मायाजालं रे ।
[७]वृथा [८]वहसि [६]पुद्गलपरवशतामायुः [९]परिमितकालं [१०]रे ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

रमय - ક્રીડા કરાવ (रम् ગણ ૧ આત્મને. + પ્રેરકનો णि(णिग्) આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

हृदा - હૃદયની સાથે (हृदय - એનો हृद् આદેશ - सह ના યોગમાં તૃતીયા - નપું. તૃ.એ.વ.)

हृदयङ्गमसमताम् - મનોહર સમતા, ચિંતાકર્ષક સમતા (हृदयङ्गमसमता સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

संवृणु - રોકી દે (सम्+वृ ગણ ૫ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

A. આધિક્ય કે આનુપૂર્વી જણાવવાની હોય તે પ્રસંગે વપરાતો શબ્દ બે વાર બોલાય છે. (સિ.હે.શ ૭-૪-૭)

मायाजालम् - કપટ, છળ, માયાની જાળને (मायाजाल નપું.દ્વિ.એ.વ.)
वृथा - ફોગટ (અવ્યય)
वहसि - તું વહન કરે છે (वह् ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.બી.પુ.એ.વ.)
पुद्गलपरवशताम् - પુદ્ગલની પરવશતા, પુદ્ગલની આધીનતા (पुद्गलपरवशता સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)
आयुः - આયુષ્ય (आयुष् નપું.પ્ર.એ.વ.)
परिमितकालम् - સીમિત - મર્યાદિત સમયવાળું [આયુષ્ય] (परिमितकाल - आयुष् નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

અર્થ :- ચિત્તાકર્ષક સમતાને હૃદય સાથે રમાડ. છળ કપટની જાળને રોકી દે. તું પુદ્ગલની પરવશતાને નાહક વહન કરે છે. (કારણ કે) આયુષ્ય મર્યાદિત સમયનું છે.

ખંડાન્વય :- रमय ।

केन रमय ? .... हृदा रमय ।
काम् रमय ? .... हृदयङ्गमसमताम् ।
संवृणु ।
किम् संवृणु ? .... मायाजालम् ।
वहसि ।
कथम् वहसि ? .... वृथा ।
काम् वहसि ? .... पुद्गलपरवशताम् ।
(અધ્યાહારથી) (अस्ति) ।
किम् अस्ति ? .... आयुः अस्ति ।
आयुः कीदृशम् अस्ति ? .... परिमितकालम् ।

સમાસ :-

- हृदयम् गच्छति (गम्यते वा) इति हृदयङ्गमा । (ઉ.ત.)
  हृदयङ्गमा च असौ समता च इति **हृदयङ्गमसमता** । (વિ.પૂ.ક.) ताम् ।
- माया एव जालम् इति **मायाजालम्** । (અ.પૂ.ક.) तद् ।
- पुद्गलाः एव परे इति पुद्गलपरे । (અ.પૂ.ક.)
  पुद्गलपरेषाम् वशः इति पुद्गलपरवशः । (ષ.ત.)
  पुद्गलपरवशस्य भावः इति **पुद्गलपरवशता** । (તદ્ધિતનો ता(तल्)) ताम् ।
- परिमितम् च अदः कालम् च इति **परिमितकालम्** । (વિ.પૂ.ક.)

अनुपमतीर्थमिदं स्मर चेतनमन्तःस्थिरमभिरामं रे ।
वि[A]रतिभावविशदपरिणामं, लभसे सुखमविरामं रे ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

अनुपमतीर्थम् - ઉપમા ન આપી શકાય એવું તીર્થ [ઉદાસીન ભાવ]ને (अनुपमतीर्थ - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

इदम् - આ [ઉદાસીનભાવ]ને (इदम् સર્વનામ - અધ્યાહાર औदासीन्य માટે વપરાયેલ નપું.દ્વિ.એ.વ.)

स्मर - તું સ્મરણ કર. (स्मृ ગણ ૧ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

चेतनम् - ચેતનરૂપ [ઉદાસીનભાવ]ને (चेतन - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अन्तःस्थिरम् - અંદર અંતરમાં સ્થિર [ઉદાસીનભાવ] (अन्तःस्थिर - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अभिरामम् - મનોહર [ઉદાસીન ભાવ]ને (अभिराम - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

[B] **विरतिभावविशदपरिणामम्** - વિરતિના પરિણામથી વિશાળ-શુદ્ધ પરિણામવાળા [ઉદાસીન ભાવ]ને (विरतिभावविशदपरिणाम - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિશેષણ- નપું.દ્વિ.એ.વ.)

लभसे - તું પામે છે (लभ् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.બી.પુ.એ.વ.)

अविरामम् - નિરંતર, વિરામ વગરના [સુખ]ને (अविराम - सुख નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

[C] **અર્થ :-** અતિરમણીય, અંતરમાં સ્થિર રહેલ, વિરતિના ભાવોથી વિશાળ-શુદ્ધ પરિણામવાળા ચેતનરૂપ આ (ઉદાસીનભાવરૂપ) અનુપમ

A. પાઠાંતર चिरं जीव ! विशदपरिणामं

B. પઠાંતર મુજબ

चिरम् - લાંબો કાળ (અવ્યય)

जीव ! - હે જીવ ! (जीव પું.સં.એ.વ.)

विशदपरिणामम् - વિશાળ-શુદ્ધ પરિણામવાળા [ઉદાસીન ભાવ]ને (विशदपरिणाम - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિશેષણ નપું.દ્વિ.એ.વ.)

C. પાઠાંતર મુજબ

અતિરમણીય, અંતરમાં સ્થિર રહેલ, શુદ્ધ પરિણામવાળા ચેતનરૂપ, આ (ઉદાસીનભાવરૂપ) અનુપમ તીર્થનું તું સ્મરણ કર. હે જીવ ! (તેનાથી) તું લાંબાકાળ સુધી નિરંતર આનંદને પામીશ.

તીર્થનું તું સ્મરણ કર. (જેથી) અવિરત સુખને તું પામીશ.

ખંડાન્વય :-

स्मर ।

किम् स्मर ? .... इदम् स्मर ।

इदम् किम् स्मर ? .... अनुपमतीर्थम् ।

कथम्भूतम् अनुपमतीर्थम् ? .... चेतनम् ।

पुनः कथम्भूतम् अनुपमतीर्थम् ? ....[A] विरतिभाववविशदपरिणामम् ।

पुनः कथम्भूतम् अनुपमतीर्थम् ? .... अन्तःस्थिरम् ।

पुनः कथम्भूतम् अनुपमतीर्थम् ? .... अभिरामम् ।

लभसे ।

[B] किम् लभसे ? .... सुखम् ।

कथम्भूतम् सुखम् ? .... अविरामम् ।

સમાસ :-

- अन्तः स्थिरम् इति **अन्तःस्थिरम्** । (તત્પુરુષ) तद् ।
- न विद्यते उपमा यस्य तद् इति अनुपमम् । (નञ् બ.)
  [C] अनुपमम् च अदः तीर्थम् च इति **अनुपमतीर्थम्** । (વિ.પૂ.ક.) तद् ।
- विरतेः भावाः इति विरतिभावाः । (ષ.ત.)
  विरतिभावैः विशदः परिणामः यस्य तद् इति **विरतिभावविशदपरिणामम्** । (બહુપદ બહુવ્રીહિ) तद् ।
- नास्ति विरामः यस्मिन् (यस्य वा) तद् इति **अविरामम्** । (નञ् બ.) तद् ।

परब्रह्मपरिणामनिदानं, स्फुटकेवलविज्ञानं रे ।
विरचय विनय ! विवेचितज्ञानं, शान्तसुधारसपानं रे ॥८॥

શબ્દાર્થ :-

परब्रह्मपरिणामनिदानम् - શુદ્ધ ચૈતન્યરૂપ પરિણામનું કારણ [ઉદાસીન ભાવ]ને (परब्रह्मपरिणामनिदान - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

स्फुटकेवलविज्ञानम् - સ્પષ્ટ (પ્રગટ) કેવલ (રાગાદિ પરિણામ રહિત) વિજ્ઞાનરૂપ

A. પાઠાંતર મુજબ विशदपरिणामम् ।

B. પાઠાંતર મુજબ कथम् लभसे ? .... चिरम् ।
किम् सम्बोधने ? .... जीव !

C. પાઠાંતર મુજબ विशदः परिणामः यस्य तद् इति **विशदपरिणामम्** । (સમાનાધિકરણ બહુવ્રીહિ) तद् इति **विशदपरिणामम्** ।

[ઉદાસીનભાવ]ને (स्फुटकेवलविज्ञान - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

विरचय - તું કર (वि+रच् ગણ ૧૦ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ બી.પુ.એ.વ.)

विवेचितज्ञानम् - (યથાર્થ - અયથાર્થ, હિતાહિત આદિ) વિવેચન કરતા જ્ઞાનરૂપ [ઉદાસીન ભાવ]ને (विवेचितज्ञान - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

शान्तसुधारसपानम् - "શાંતસુધારસ" નામે ગ્રંથમાં જણાવેલ જ્ઞાનના પરિણમનરૂપ (પાનરૂપ) [ઉદાસીન ભાવ]ને (शान्तसुधारसपान - અધ્યાહાર औदासीन्य નું વિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

અર્થ :- હે વિનીતાત્મા ! શુદ્ધ ચૈતન્યરૂપ પરિણામના કારણરૂપ, સ્પષ્ટ અને કેવલવિજ્ઞાનરૂપ (રાગાદિ પરિણામ રહિત વિજ્ઞાનરૂપ), (યથાર્થ - અયથાર્થ આદિ) વિવેચન કરનાર જ્ઞાનરૂપ, "શાંતસુધારસ" ગ્રંથના પરિણમનરૂપ (ઉદાસીનભાવ)ને તું કર. (તું પામ.)

ખંડાન્વય :- विरचय।

किम् विरचय ?.................. (અધ્યાહારથી) (औदासीन्यम्)।
कथम्भूतम् औदासीन्यम् ?.................................. शान्तसुधारसपानम्।
पुनः कथम्भूतम् औदासीन्यम् ?.. विवेचितज्ञानम्।
पुनः कथम्भूतम् औदासीन्यम् ?.................................. स्फुटकेवलविज्ञानम्।
पुनः कथम्भूतम् औदासीन्यम् ?............................ परब्रह्मपरिणामनिदानम्।
किम् सम्बोधने ?.. विनय !

સમાસ :-

- परम् च अदः ब्रह्म च इति परब्रह्म। (વિ.પૂ.ક.)
  परब्रह्म एव परिणामः इति परब्रह्मपरिणामः। (અ.પૂ.ક.)
  परब्रह्मपरिणामस्य निदानम् इति **परब्रह्मपरिणामनिदानम्**। (ષ.ત.) तद्।
- विशिष्टम् ज्ञानम् इति विज्ञानम्। (પ્રાદિ તત્પુરુષ)
  स्फुटम् च अदः केवलम् च इति स्फुटकेवलम्। (વિ.ઉ.ક.)
  स्फुटकेवलम्[A] च अदः विज्ञानम् च इति **स्फुटकेवलविज्ञानम्**। (વિ.પૂ.ક.) तद्।
- विवेचितम् च अदः ज्ञानम् च इति **विवेचितज्ञानम्**। (વિ.પૂ.ક.) तद्।

● ● ●

A. કર્તા અર્થમાં त(क्त) પ્રત્યય.

॥ प्रशस्तिः ॥

[१]एवं [२]सद्भावनाभिः [३]सुरभितहृदयाः [४]संशयातीतगीतो-

न्नीतस्फीतात्मतत्[८]त्वास्त्वरित[५]मपसरन्मोहनिद्राममत्वाः ।

[९]गत्वा [७]सत्त्वाममत्वातिशय[१३]मनुपमां [११]चक्रिशक्राधिकानां,

[१२]सौख्यानां [१५]मंक्षु [१४]लक्ष्मीं [६]परिचितविनयाः [१०]स्फारकीर्त्ति [१६]श्रयन्ते ॥१॥

शब्दार्थ :-

सद्भावनाभिः - सुंदर भावनाओ वडे (सद्भावना - स्त्री.तृ.ब.व.)

सुरभितहृदयाः - सुगंधित हृदयवाળा (જીવો) (सुरभितहृदय - અધ્યાહાર જીવોનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

संशयातीतगीतोन्नीतस्फीतात्मतत्त्वाः - સંશય રહિત, (સારી રીતે) ગવાયેલ (કીર્તન કરાવેલ), (જ્ઞાનીઓ વડે) મહત્વ પામેલ, (ગુણોથી) સમૃદ્ધ એવા આત્મતત્ત્વવાળા (જીવો) (संशयातीतगीतोन्नीतस्फीतात्मतत्त्व - અધ્યાહાર જીવનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

त्वरितम् - શીઘ્રપણે (त्वरित - त्वर् ગણ ૧ આત્મને. + ભાવ અર્થમાં त(क्त) - ક્રિયાવિ. નપું.દ્વિ.એ.વ.)

अपसरन्मोहनिद्राममत्वाः - મોહ, નિદ્રા અને મમત્વ દૂર થઈ રહ્યા છે જેના એવા (જીવો) (अपसरन्मोहनिद्राममत्व - અધ્યાહાર જીવનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

गत्वा - જઈને (गम्(गच्छ्) ગણ ૧ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)

सत्त्वाममत्वातिशयम् - સત્ત્વ અને અમમત્વના અતિશયને (सत्त्वाममत्वातिशय - પું.દ્વિ.એ.વ.)

अनुपमाम् - અનુપમ [લક્ષ્મી]ને (अनुपम - लक्ष्मी નું વિ. સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

चक्रिशक्राधिकानाम् - ચક્રવર્તીઓ અને ઇન્દ્રોથી પણ અધિક [સુખો]ની (चक्रि-शक्राधिक - सौख्य નું વિ. નપું.ષ.બ.વ.)

सौख्यानाम् - સુખોની (सौख्य - सुखः एव इति सुख + તદ્ધિતનો ट्यण् - નપું.ષ.બ.વ.)

मङ्क्षु - શીઘ્રપણે (અવ્યય)

लक्ष्मीम् - લક્ષ્મીને (लक्ष्मी સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

परिचितविनयाः - વિનયનો પરિચય કરનાર, પરિચિત છે વિનય જેને એવા (જીવો) (परिचितविनय - જીવોનું વિ. પું.પ્ર.બ.વ.)

स्फारकीर्त्तिम् - વિસ્તૃત કીર્તિવાળી [લક્ષ્મી]ને (स्फारकीर्त्ति - लक्ष्मी નું વિ. સ્રી.દ્વિ.એ.વ.)

श्रयन्ते - આશ્રય કરે છે (श्रि ગણ ૧ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- એ પ્રમાણે (સોળ પ્રકાશમાં કહ્યા મુજબ) સદ્ભાવનાઓથી સુગંધિત હૃદયવાળા; સંશયરહિત, કીર્તન કરાયેલ, (જ્ઞાનીઓ વડે) મહત્વ પામેલ, (ગુણોથી) સમૃદ્ધ એવા આત્મતત્વવાળા; દૂર થઈ રહેલ છે મોહ, નિદ્રા અને મમત્વ જેના એવા વિનય સાથે પરિચય કરનાર (જીવો) જલ્દીથી સત્ત્વ અને નિર્મમત્વના પ્રકર્ષ (અતિશય)ને પ્રાપ્ત કરીને વિસ્તૃત કીર્તિવાળી ચક્રવર્તીઓ અને ઇન્દ્રોથી (પણ) અધિક સુખોની અનુપમ (મોક્ષરૂપી) લક્ષ્મીનો શીઘ્ર આશ્રય કરે છે.

ખંડાન્વય :-

श्रयन्ते ।

कथम् श्रयन्ते ? .... मङ्क्षु ।
काम् श्रयन्ते ? .... लक्ष्मीम् ।
कथम्भूताम् लक्ष्मीम् ? .... अनुपमाम् ।
केषाम् लक्ष्मीम् ? .... सौख्यानाम् ।
कथम्भूतानाम् सौख्यानाम् ? .... चक्रिशक्राधिकानाम् ।
पुनः कथम्भूताम् लक्ष्मीम् ? .... स्फारकीर्त्तिम् ।
किम् कृत्वा लक्ष्मीम् श्रयन्ते ? ....गत्वा ।
कथम् गत्वा ? .... त्वरितम् ।
कम् गत्वा ? .... सत्त्वाममत्वातिशयम् ।
के सत्त्वाममत्वातिशयम् गत्वा लक्ष्मीम् श्रयन्ते ? .... (અધ્યાહારથી) (जीवाः) ।
कथम्भूताः जीवाः ? .... परिचितविनयाः ।
पुनः कथम्भूताः जीवाः ? ....अपसरन्मोहनिद्राममत्वाः ।
पुनः कथम्भूताः जीवाः ? . संशयातीतगीतोन्नीतस्फीतात्मतत्त्वाः ।
पुनः कथम्भूताः जीवाः ? .... सुरभितहृदयाः ।
काभिः सुरभितहृदयाः ? .... सद्भावनाभिः ।
कथम् ? .... एवम् ।

સમાસ :-

- सत्यः[A] च अमूः भावनाः च इति **सद्भावनाः** । (વિ.પૂ.ક.) ताभिः ।

A. सत् - પૂજ્યનું સ્રી. सती નું પ્ર.બ.વ.

- [A]सुरभितम् हृदयम् येषाम् ते इति **सुरभितहृदयाः** । (સ.બ.)
- संशयात् अतीतम् इति संशयातीतम् । (પં.ત.)
  संशयातीतम् च तद् गीतम् च तद् उन्नीतम् च तद् स्फीतम् च इति संशयातीत-गीतोन्नीतस्फीतम् । (કર્મધારય)
  आत्मनः तत्त्वम् इति आत्मतत्त्वम् । (ષ.ત.)
  संशयातीतगीतोन्नीतस्फीतम् आत्मतत्त्वम् येषाम् ते इति **संशयातीतगीतोन्नीत-स्फीतात्मतत्त्वाः** । (સ.બ.)
- मोहः च निद्रा च ममत्वम् च इति मोहनिद्राममत्वानि । (ઇ.દ્વ.)
  अपसरन्ति मोहनिद्राममत्वानि येषाम् ते इति **अपसरन्मोहनिद्राममत्वाः** । (સ.બ.)
- न ममत्वम् इति अममत्वम् । (નञ् તત્પુરુષ)
  सत्त्वम् च अममत्वम् च इति सत्त्वाममत्वे । (ઇ.દ્વ.)
  सत्त्वाममत्वयोः अतिशयः इति **सत्त्वाममत्वातिशयः** । (ષ.ત.) तम् ।
- चक्रिणः च शक्राः च इति चक्रिशक्राः । (ઇ.દ્વ.)
  चक्रिशक्रेभ्यः अधिकानि इति **चक्रिशक्राधिकानि** । (પં.ત.) तेषाम् ।
- परिचितः विनयः यैः / येषाम् ते इति **परिचिताविनयाः** । (સ.બ.)
- स्फारा कीर्त्तिः यस्याः सा इति **स्फारकीर्त्तिः** । (સ.બ.) ताम् ।

दुर्ध्यानप्रेतपीडा प्रभवति न मनाक्काचिदद्वन्द्वसौख्य-
स्फातिः प्रीणाति चित्तम् प्रसरति परितः सौख्यसौहित्यसिन्धुः ।
क्षीयन्ते रागरोषप्रभृतिरिपुभटाः सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः,
स्याद्वश्या यन्महिम्ना विनयशुचिधियो ! भावनास्ताः श्रयध्वम् ॥२॥

શબ્દાર્થ :-

दुर्ध्यानप्रेतपीडा - (આર્ત્તધ્યાન-રૌદ્રધ્યાન રૂપ) દુર્ધ્યાનરૂપી પ્રેતની પીડા (दुर्ध्यानप्रेतपीडा સ્ત્રી.પ્ર.એ.વ.)

प्रभवति - સમર્થ થાય છે (પરાભવ કરવા માટે) (प्र+भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા. ત્રી.પુ.એ.વ.)

मनाक् - લેશ માત્ર, જરાક (અવ્યય)

काचिद् - કોઈક [અદ્વિતીય સુખની વૃદ્ધિ] (किम् સર્વનામ - अद्वन्द्वसौख्यस्फाति નું

A. सुरभिम् करोति इति सुरभि + णिच् - सुरभायि નામધાતુ + કર્મણિ ભૂતકૃદંતનો त(क्त) (જુઓ પાના નં. ૪૬ની ટિપ્પણી A)

વિ. સ્રી.પ્ર.એ.વ. + चित् અનિશ્ચિતાર્થક - અવ્યય)

अद्वन्द्वसौख्यस्फातिः - અદ્વિતીય સુખની વૃદ્ધિ (अद्वन्द्वसौख्यस्फाति સ્રી.પ્ર.એ.વ.)

प्रीणाति - પોષણ કરે છે, ખુશ કરે છે (प्री ગણ ૯ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

चित्तम् - ચિત્તને (चित्त નપું.દ્વિ.એ.વ.)

प्रसरति - ફેલાઈ જાય છે (प्र+सृ ગણ ૧ પરસ્મૈ. વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

परितः - ચારે તરફથી (परि+तस् (તદ્ધિતનો) અવ્યય).

सौख्यसौहित्यसिन्धुः - સુખની તૃપ્તિનો દરિયો (सौख्यसौहित्यसिन्धु પું.પ્ર.એ.વ.)

क्षीयन्ते - ક્ષય કરાય છે (क्षि ગણ ૧ પરસ્મૈ. + કર્મણિનો य(क्य) વ.કા.ત્રી.પુ.બં.વ.)

रागरोषप्रभृतिरिपुभटाः - રાગ, દ્વેષ વગેરે રૂપ શત્રુના સૈનિકો (रागरोषप्रभृतिरिपुभट પું.પ્ર.બ.વ.)

सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः - સિદ્ધિગતિના સામ્રાજ્યરૂપ (આત્માની) લક્ષ્મી (सिद्धि-साम्राज्यलक्ष्मी સ્રી.પ્ર.એ.વ.)

स्यात् - થાય. (अस् ગણ ૨ પરસ્મૈ. વિધ્યર્થ ત્રી.પુ.એ.વ.)

वश्या - સ્વાધીન, વશ (वश् ગણ ૨ પરસ્મૈ. + વિધ્યર્થ કૃદંતનો य = वश्य + સ્રી.નો आ (आप्) = वश्या - सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मी નું વિ. સ્રી.પ્ર.એ.વ.)

यन्महिम्ना - જેના મહિમાથી (यन्महिमन् પું.તૃ.એ.વ.)

विनयशुचिधियः ! - હે વિનય કરવાથી પવિત્ર થયેલ બુદ્ધિવાળા (ભવ્ય જીવો) ! (विनयशुचिधी - ભવ્ય જીવનું વિ. પું.સં.બ.વ.)

भावनाः - (પૂર્વે કહેલ) ભાવનાઓ (भावना સ્રી.દ્વિ.બ.વ.)

ताः - તે [ભાવનાઓ] (तद् સર્વનામ - भावना માટે વપરાયેલ સ્રી.દ્વિ.બ.વ.)

श्रयध्वम् - તમે સેવો, તમે આશરો કરો (श्रि ગણ ૧ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ બી.પુ.બ.વ.)

અર્થ :- જે (સદ્ભાવનાઓ)ના પ્રભાવથી (આર્ત્ત અને રૌદ્ર) દુર્ધ્યાનરૂપી પ્રેતની પીડા જરાક પણ (પરાભવ કરવા માટે) સમર્થ થતી નથી, કોઈ અદ્વિતીય સુખની વૃદ્ધિ ચિત્તને ખુશ કરે છે, સુખની તૃપ્તિનો દરિયો ચારેકોર ફેલાઈ જાય છે, રાગ-દ્વેષ વગેરે (કર્મ) શત્રુઓના સૈનિકો નાશ પામે છે, સિદ્ધિગતિના સામ્રાજ્યરૂપી આત્માની ઋદ્ધિ સ્વાધીન થાય છે. વિનયથી પવિત્ર થયેલ બુદ્ધિવાળા હે (ભવ્ય જીવો) ! તે ભાવનાઓને તમે સેવો. (તમે આશ્રય કરો.)

ખંડાન્વય :- न प्रभवति ।

कथम् न प्रभवति ? .... मनाक् ।
का न प्रभवति ? .... दुर्ध्यानप्रेतपीडा ।
केन न प्रभवति ? .... यन्महिम्ना ।
प्रीणाति ।
किम् प्रीणाति ? .... चित्तम् ।
का प्रीणाति ? .... काचित् ।
काचित् का ? .... अद्वन्द्वसौख्यस्फातिः ।
प्रसरति ।
कथम् प्रसरति ? .... परितः ।
कः प्रसरति ? .... सौख्यसौहित्यसिन्धुः ।
क्षीयन्ते ।
के क्षीयन्ते ? .... रागरोषप्रभृतिरिपुभटाः ।
स्यात् ।
का स्यात् ? .... सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः ।
सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः कीदृशी स्यात् ? .... वश्या ।
श्रयध्वम् ।
काः श्रयध्वम् ? .... ताः ।
ताः काः ? .... भावनाः ।
किम् सम्बोधने ? .... विनयशुचिधियः !

સમાસ :-

- दुष्टे च अमुनी ध्याने च इति दुर्ध्याने । (પ્રાદિ ક.)
  दुर्ध्याने एव प्रेतौ इति दुर्ध्यानप्रेतौ । (અ.પૂ.ક.)
  दुर्ध्यानप्रेताभ्याम् समुत्पादिता इति दुर्ध्यानप्रेतसमुत्पादिता । (તૃ.ત.)
  दुर्ध्यानप्रेतसमुत्पादिता च असौ पीडा च इति **दुर्ध्यानप्रेतपीडा** । (મ.ક.)
- न विद्यमानम् द्वन्द्वम् यस्य तद् इति अद्वन्द्वम् । (નञ् બ.)
  अद्वन्द्वम् च अदः सौख्यम् च इति अद्वन्द्वसौख्यम् । (વિ.પૂ.ક.)
  अद्वन्द्वसौख्यस्य स्फातिः इति **अद्वन्द्वसौख्यस्फातिः** । (ષ.ત.)
- सुहितस्य भावः इति सौहित्यम् । (તદ્ધિતનો ट्यण्)
  सुखम् एव इति सौख्यम् । (તદ્ધિતનો ट्यण्)
  सौख्यस्य सौहित्यम् इति सौख्यसौहित्यम् । (ષ.ત.)

सौख्यसौहित्यम् एव सिन्धुः इति **सौख्यसौहित्यसिन्धुः** । (અ.પૂ.ક.)

- रागः च रोषः च इति रागरोषौ । (ઇ.દ્વ.)
  रिपोः भटाः इति रिपुभटाः । (ષ.ત.)
  रागद्वेषौ प्रभृतिः येषाम् ते इति रागद्वेषप्रभृतयः । (વ્ય.બ.)
  रागरोषप्रभृतयः च अमी रिपुभटाः च इति **रागरोषप्रभृतिरिपुभटाः** । (વિ.પૂ.ક.)
- सम्राजः भावः इति साम्राज्यम् । (તદ્ધિત)
  सिद्धेः साम्राज्यम् इति सिद्धिसाम्राज्यम् । (ષ.ત.)
  सिद्धिसाम्राज्यम् एव लक्ष्मीः इति **सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः** । (અ.પૂ.ક.)
- यासाम् महिमा इति **यन्महिमा** । (ષ.ત.) तया ।
- विनयेन शुचिः इति विनयशुचिः । (તૃ.ત.)
  विनयशुचिः धीः येषाम् ते इति **विनयशुचिधियः** । (સ.બ.) तत्सम्बोधनम् ।

श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ[१] सोदरावभूतां[४][५] द्वौ[३] ।

श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ[२] ॥३॥

શબ્દાર્થ :-

श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ - શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના બે શિષ્યો (श्रीहीरविजय-सूरीश्वरशिष्य - सोदर નું વિ. પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

सोदरौ - બે ભાઈઓ (सोदर પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

अभूताम् - હતા (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. અદ્યતની ત્રી.પુ.દ્વિ વ.)

द्वौ - બે (द्वि સર્વનામ પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ - ઉપાધ્યાય શ્રીસોમવિજય અને ઉપાધ્યાયપ્રવર શ્રીકીર્ત્તિવિજય નામે [બે ભાઈઓ] (श्रीसोमविजयवाचकवाचक-वरकीर्त्तिविजयाख्य-सोदर નું વિ. પું.પ્ર.દ્વિ વ.)

અર્થ :- શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી સોમવિજય અને ઉપાધ્યાય પ્રવર શ્રી કીર્ત્તિવિજય નામના બે ભાઈઓ હતા.

ખંડાન્વય :- अभूताम् ।

कौ अभूताम् ? .... द्वौ अभूताम् ।

द्वौ कौ अभूताम् ? .... द्वौ सोदरौ अभूताम् ।

कौ द्वौ सोदरौ ? .... श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ ।

कथम्भूतौ श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ ? ... श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ ।

સમાસ :-

- सूरीणाम् ईश्वरः इति सूरीश्वरः । (ષ.ત.)
  हीराणाम् विजयः येन सः इति हीरविजयः । (વ્ય.બ.)
  (અથવા) हीरम् आदौ यस्य सः इति हीरादिः । (વ્ય.બ.)
  हीरादिः च असौ विजयः च इति हीरविजयः । (મ.ક)
  हीरविजयः नाम यस्य सः इति हीरविजयनामा । (સ.બ.)
  हीरविजयनामा च असौ सूरीश्वरः च इति हीरविजयसूरीश्वरः । (મ.ક)
  श्रिया युक्तः इति श्रीयुक्तः । (તૃ.ત.)
  श्रीयुक्तः च असौ हीरविजयसूरीश्वरः च इति श्रीहीरविजयसूरीश्वरः । (મ.ક)
  श्रीहीरविजयसूरीश्वरस्य शिष्यौ इति **श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ** । (ષ.ત.)
- समानम् उदरम् ययोः तौ इति **सोदरौ** । (સ.બ.)
- सोमस्य विजयः येन सः इति सोमविजयः । (વ્ય.બ.)
  सोमविजयः नाम यस्य सः इति सोमविजयनामा । (સ.બ.)
  सोमविजयनामा वाचकः इति सोमविजयवाचकः । (મ.ક.)
  वाचकेषु वरः इति वाचकवरः । (સ.ત.)
  कीर्त्तेः विजयः येन सः इति कीर्त्तिविजयः । (વ્ય.બ.)
  (અથવા) कीर्त्तिविजयते इति कीर्त्तिविजयः । (ઉ.ત.)
  वाचकवरः च असौ कीर्त्तिविजयः च इति वाचकवरकीर्त्तिविजयः । (વિ.પૂ.ક.)
  श्रिया युक्तौ इति श्रीयुक्तौ । (તૃ.ત.)
  सोमविजयवाचकः च वाचकवरकीर्त्तिविजयः च इति सोमविजयवाचकवाचकवर-कीर्त्तिविजयौ । (ઇ.દ્વ.)
  श्रीयुक्तौ च अमू सोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयौ च इति श्रीसोमविजय-वाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयौ । (મ.ક.)
  श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयौ आख्ये ययोः तौ इति **श्रीसोमविजय-वाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ** । (સ.બ.)

तत्र च- [1]कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजयेन ।
[2]शान्तसुधारसनामा [5]सन्दब्धो [4]भावनाप्रबन्धो[3]ऽयम् ॥४॥

શબ્દાર્થ :-

कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजयेन - કીર્ત્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય ઉપાધ્યાય વિનયવિજયવડે (कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजय પું.તૃ.

એ.વ.)

शान्तसुधारसनामा - શાંતસુધારસ નામવાળો [ભાવના પ્રબંધ] (शान्तसुधारसनामन् - भावनाप्रबन्ध નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

सन्दब्धः - રચાયેલ [ભાવના પ્રબંધ] (सन्दब्ध - भावनाप्रबन्ध નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

भावनाप्रबन्धः - (બાર) ભાવનાઓના અર્થની રચનાવાળો ગ્રંથ (भावनाप्रबन्ध - પું.પ્ર. એ.વ.)

अयम् - આ [ભાવના પ્રબંધ] (इदम् સર્વનામ - भावनाप्रबन्ध માટે વપરાયેલ પું.પ્ર. એ.વ.)

અર્થ :- અને તે બેમાં કીર્ત્તિવિજયવાચકના શિષ્ય ઉપાધ્યાય વિનયવિજય વડે શાંતસુધારસ નામે આ ભાવનાનો પ્રબંધ (ગ્રંથ) રચાયો છે.

ખંડાન્વય :- सन्दब्धः ।

कः सन्दब्धः ? ....अयम् ।

अयम् कः सन्दब्धः ? .... भावनाप्रबन्धः ।

कः अयम् भावनाप्रबन्धः ? .... शान्तसुधारसनामा ।

केन सन्दब्धः ? .... कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजयेन ।

સમાસ :-

- विनयेन विजयः यस्य सः इति विनयविजयः । (વ્ય.બ.)
  कीर्त्तिविजयः नाम यस्य सः इति कीर्त्तिविजयनामा । (સ.બ.)
  कीर्त्तिविजयनामा च असौ वाचकः च इति कीर्त्तिविजयवाचकः । (મ.ક.)
  कीर्त्तिविजयवाचकस्य शिष्यः इति कीर्त्तिविजयवाचकशिष्यः । (ષ.ત.)
  उपाध्यायः च असौ विनयविजयः च इति उपाध्यायविनयविजयः । (વિ.પૂ.ક.)
  कीर्त्तिविजयवाचकशिष्यः च असौ उपाध्यायविनयविजयः च इति **कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजयः** । (વિ.પૂ.ક.) तेन ।
- शान्तसुधारसः नाम यस्य सः इति **शान्तसुधारसनामा** । (સ.બ.)
- भावनानाम् प्रबन्धः इति **भावनाप्रबन्धः** । (ષ.ત.)

[२]शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्षे [४]हर्षेण [३]गन्धपुरनगरे ।
[१]श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतो, [६]यत्न [५]एष [७]सफलो[८]ऽभूत् ॥५॥

શબ્દાર્થ :-

शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्षे - ૧૭૨૩ વર્ષે (शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्ष પું.સ.

એ.વ.) (शिखि = ३ नयन = २ सिन्धु = ७ शशि = १ એટલે ૧૭૨૩ મું વર્ષ થાય.)

गन्धपुरनगरे - ગંધારનગરમાં (गन्धपुरनगर - નપું.સ.એ.વ.)

श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतः - શ્રીવિજયપ્રભસૂરી મ.સા.ના પ્રસાદથી (श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतस् - અવ્યય)

यत्नः - પ્રયત્ન (यत्न પું.પ્ર.એ.વ.)

एषः - આ [પ્રયત્ન] (एतद् સર્વનામ - यत्न માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)

सफलः - સફળ [પ્રયત્ન] (सफल - यत्न નું વિ. પું.પ્ર.એ.વ.)

अभूत् - થયો (भू ગણ ૧ પરસ્મૈ. અદ્યતની ત્રી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- શ્રીવિજયપ્રભસૂરિના પ્રસાદથી ૧૭૨૩ વર્ષે ગંધાર-નગરમાં હર્ષપૂર્વક આ પ્રયત્ન સફળ થયો.

ખંડાન્વય :- अभूत्।

कः अभूत् ? .... एषः अभूत्।

एषः कः अभूत् ? .... यत्नः।

यत्नः कीदृशः अभूत् ? .... सफलः।

केन यत्नः सफलः अभूत् ? .... हर्षेण।

कस्मिन् अभूत् ? .... गन्धपुरनगरे।

कस्मिन् अभूत् ? .... शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्षे।

कथम् अभूत् ? .... श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतः।

સમાસ :-

- शिखिनः च नयने च सिन्धवः च शशी च एतेषाम् समाहारः इति शिखिनयन-सिन्धुशशि। (સમાહાર દ્વન્દ્વ)
  शिखिनयनसिन्धुशशिना मितः इति शिखनयनसिन्धुशशिमितः। (તૃ.ત.)
  शिखिनयनसिन्धुशशिमितः च असौ वर्षः च इति **शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्षः**। (વિ.પૂ.ક.) तस्मिन्।
- गन्धपुरः नाम यस्य तद् इति गन्धपुरनाम। (સ.બ.)
  गन्धपुरनाम च अदः नगरम् च इति **गन्धपुरनगरम्**। (મ.ક.) तस्मिन्।
- विजयप्रभः नाम यस्य सः इति विजयप्रभनामा। (સ.બ.)
  विजयप्रभनामा सूरिः इति विजयप्रभसूरिः। (મ.ક.)
  श्रिया युक्तः इति श्रीयुक्तः। (તૃ.ત.)

श्रीयुक्तः च असौ विजयप्रभसूरिः च इति श्रीविजयप्रभसूरिः । (મ.ક.)

श्रीविजयप्रभसूरेः प्रसादः इति श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादः । (ષ.ત.)

श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादात् इति **श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतः** । (તદ્ધિતનો तस् પ્રત્યય)

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८

यथा विधुः षोडशभिः कलाभिः, सम्पूर्णतामेत्य जगत्पुनीते ।

११ ९ १३ १४ १० १२ १५ १६

ग्रन्थस्तथा षोडशभिः प्रकाशैरयं समग्रैः शिवमातनोतु ॥६॥

શબ્દાર્થ :-

विधुः - ચંદ્ર (विधु પું.પ્ર.એ.વ.)

षोडशभिः - સોળ [કળાઓ] વડે (षोडशन् - कला નું વિ. અલિંગ તૃ.બ.વ.)

सम्पूर्णताम् - સંપૂર્ણતાને (सम्पूर्णता - सम्पूर्णस्य भावः इति सम्पूर्ण + ता (तल्) તદ્ધિતનો - સ્ત્રી.દ્વિ.એ.વ.)

एत्य - પામીને (आ+इ ગણ ૧ પરસ્મૈ. ગણ ૨ પરસ્મૈ. સં.ભૂ.કૃ.)

जगत् - જગતને (जगत् નપું.દ્વિ.એ.વ.)

पुनीते - પવિત્ર કરે છે, પ્રકાશિત કરે છે. (पू ગણ ૯ ઉભયપદી વ.કા.ત્રી.પુ.એ.વ.)

ग्रन्थः - ગ્રંથ (ग्रन्थ પું.પ્ર.એ.વ.)

षोडशभिः - સોળ [પ્રકાશો] વડે (षोडशन् - प्रकाश નું વિ. અલિંગ તૃ.બ.વ.)

प्रकाशैः - પ્રકાશો - પ્રકરણો વડે (प्रकाश પું.તૃ.બ.વ.)

अयम् - આ [ગ્રંથ] (इदम् સર્વનામ - ग्रन्थ માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)

समग्रैः - સમસ્ત [પ્રકાશો] વડે (समग्र - प्रकाश નું વિ. પું.તૃ.બ.વ.)

शिवम् - કલ્યાણને (शिव નપું.દ્વિ.એ.વ.)

आतनोतु - વિસ્તાર કરો (आ+तन् ગણ ૮ ઉભયપદી આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- જેવી રીતે ચંદ્રમા સોળ કલાઓ વડે સંપૂર્ણતાને પામીને જગતને પ્રકાશ કરે તેવી રીતે આ (શાંતસુધારસ) ગ્રંથ સર્વ સોળ પ્રકરણો વડે કલ્યાણને વિસ્તારો.

ખંડાન્વય :- पुनीते ।

किम् पुनीते ? .... जगत् ।

किम् प्रकृत्य पुनीते ? .... एत्य ।

काम् एत्य ? .... सम्पूर्णताम् ।

काभिः एत्य ? .... कलाभिः ।

कतिपयाभिः कलाभिः ? .... षोडशभिः ।

कः एत्य पुनीते ? .... विधुः ।

कथम् पुनीते ? .... यथा ।

आतनोतु ।

किम् आतनोतु ? .... शिवम् ।

कैः आतनोतु ? .... प्रकाशैः ।

कितपयैः प्रकाशैः ? .... षोडशभिः ।

कथम्भूतैः प्रकाशैः ? .... समग्रैः ।

कः आतनोतु ? .... अयम् ।

अयम् कः आतनोतु ? .... ग्रन्थः ।

कथम् ? .... तथा ।

यावज्जगत्येषः सहस्रभानुः, पीयूषभानुश्च सदोदयेते ।
तावत् सतामेतदपि प्रमोदं, ज्योतिः स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥७॥

શબ્દાર્થ :-

एषः - આ [સૂર્ય અને ચંદ્ર] (एतद् સર્વનામ - सहस्रभानु, पीयूषभानु માટે વપરાયેલ પું.પ્ર.એ.વ.)

सहस्रभानुः - હજાર કિરણોવાળો સૂર્ય (सहस्रभानु પું.પ્ર.એ.વ.)

पीयूषभानुः - અમૃત કિરણોવાળો ચંદ્ર (पीयूषभानु પું.પ્ર.એ.વ.)

उदयेते - ઉદય પામે છે (उद्+अय् ગણ ૧ આત્મને. વ.કા.ત્રી.પુ.દ્વિ વ.)

एतद् - આ [ગ્રંથરૂપ શાસ્ત્ર] (एतद् સર્વનામ - वाङ्मय નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

प्रमोदम् - આનંદને (प्रमोद પું.દ્વિ.એ.વ.)

ज्योतिः - જ્યોતિ (ज्योतिष् નપું.પ્ર.એ.વ.)

स्फुरद् - વિલાસ પામતું [શાસ્ત્ર] (स्फुरत् - स्फुर् ગણ ૬ પરસ્મૈ. કર્તરિ વ.કૃ. - वाङ्मय નું વિ. નપું.પ્ર.એ.વ.)

वाङ्मयम् - શાસ્ત્ર (वाङ्मय - प्रचुरं वाक् अस्मिन् इति वाच् + तद्धितनो मयट्[A] નપું.પ્ર.એ.વ.)

आतनोतु - વિસ્તારો (आ+तन् ગણ ૮ પરસ્મૈ. આજ્ઞાર્થ ત્રી.પુ.એ.વ.)

અર્થ :- જ્યાં સુધી જગતમાં આ હજાર કિરણોવાળો સૂર્ય અને અમૃતકિરણોવાળો ચંદ્ર નિરંતર ઉદય પામે છે (પ્રકાશ કરે છે) ત્યાં સુધી આ વિલાસ પામતા શાસ્ત્રરૂપ જ્યોતિ પણ સજ્જનોના આનંદને વિસ્તારો.

A. પ્રચુર અર્થસૂચક નામને अस्मिन् અર્થમાં मयट् થાય છે. (સિ.હે.શ. ૭-૩-૨)

ખંડાન્વય :- उदयेते।

कथम् उदयेते ? .... सदा।

कौ उदयेते ? .... सहस्रभानुः पीयूषभानुः च उदयेते।

कथम्भूतः सहस्रभानुः ? ....एषः सहस्रभानुः।

कस्मिन् उदयेते ? .... जगति।

कथम् उदयेते ? ....यावत्।

आतनोतु।

कम् आतनोतु ? ....प्रमोदम्।

केषाम् प्रमोदम् ? .... सताम्।

किम् अपि आतनोतु ? ....एतद् अपि।

एतद् किम् अपि आतनोतु ? ....ज्योतिः अपि।

किम् ज्योतिः आतनोतु ? ....वाङ्मयम्।

कथम्भूतम् वाङ्मयम् ? .... स्फुरत्।

कथम् आतनोतु ? ....तावत्।

સમાસ :-

- सहस्रम् भानवः (કિરણો) यस्य सः इति **सहस्रभानुः**। (સ.બ.)
- पीयूषम् इव भानवः यस्य सः इति **पीयूषभानुः**। (ઉપમાનોપમેય બ.)

● ● ●

॥ मूलश्लोकानि ॥

॥ मैत्रीभावना ॥

सद्धर्मध्यानसन्धानहेतवः श्रीजिनेश्वरैः ।
मैत्रीप्रभृतयः प्रोक्ताश्चतस्रो भावनाः पराः ॥१॥ अनुष्टुब् ॥
मैत्रीप्रमोदकारुण्यमाध्यस्थ्यानि नियोजयेत् ।
धर्मध्यानमुपस्कर्तुं तद्धि तस्य रसायनम् ॥२॥ अनुष्टुब् ॥
मैत्री परेषां हितचिन्तनं यद्भवेत् प्रमोदो गुणपक्षपातः ।
कारुण्यमार्त्ताङ्गिरुजां जिहीर्षेत्युपेक्षणं दुष्टधियामुपेक्षा ॥३॥ उपजातिवृत्तम् ॥
सर्वत्र मैत्रीमुपकल्पयात्मन् !, चिन्त्यो जगत्यत्र न कोऽपि शत्रुः ।
कियद्दिनस्थायिनि जीवितेऽस्मिन्, किं खिद्यते वैरिधिया परस्मिन् ? ॥४॥ उपजातिवृत्तम् ॥
सर्वेप्यमी बन्धुतयाऽनुभूताः, सहस्रशोऽस्मिन् भवता भवाब्धौ ।
जीवास्ततो बन्धव एव सर्वे, न कोऽपि ते शत्रुरिति प्रतीहि ॥५॥ उपजातिवृत्तम् ॥
सर्वे पितृभ्रातृपितृव्यमातृपुत्राङ्गजास्त्रीभगिनीस्नुषात्वम् ।
जीवाः प्रपन्ना बहुशस्तदेतत् कुटुम्बमेवेति परो न कश्चित् ॥६॥ उपजातिवृत्तम् ॥
एकेन्द्रियाद्या अपि हन्त ! जीवाः, पञ्चेन्द्रियत्वाद्यधिगत्य सम्यक् ।
बोधिं समाराध्य कदा लभन्ते, भूयो भवभ्रान्तिभियां विरामम् ॥७॥ इन्द्रवज्रावृत्तम् ॥
या रागरोषादिरुजो जनानां, शाम्यन्तु वाक्कायमनोद्रुहस्ताः ।
सर्वेऽप्युदासीनरसं रसन्तु, सर्वत्र सर्वे सुखिनो भवन्तु ॥८॥ इन्द्रवज्रावृत्तम् ॥

॥ गेयाष्टकम् ॥

विनय ! विचिन्तय मित्रतां, त्रिजगति जनतासु ।
कर्मविचित्रतया गतिं, विविधां गमितासु ॥१॥ विनय०...॥
सर्वे ते प्रियबान्धवा, न हि रिपुरिह कोऽपि ।
मा कुरु कलिकलुषं मनो, निजसुकृतविलोपि ॥२॥ वि०...॥
यदि कोपं कुरुते परो, निजकर्मवशेन ।
अपि भवता किं भूयते हृदि रोषवशेन ॥३॥ विनय०...॥
अनुचितमिह कलहं सतां, त्यज समरसमीन ! ।
भज विवेककलहंसतां, गुणपरिचयपीन ! ॥४॥ विनय०...॥
शत्रुजनाः सुखिनः समे, मत्सरमपहाय ।
सन्तु गन्तुमनसोऽप्यमी, शिवसौख्यगृहाय ॥५॥ विनय०...॥

सकृदपि यदि समतालवं, हृदयेन लिहन्ति ।
विदितरसास्तत इह रतिं, स्वत एव वहन्ति ॥६॥ विनय० ॥
किमुत कुमतमदमूर्च्छिता, दुरितेषु पतन्ति ? ।
जिनवचनानि कथं हहा ! न रसादुपयन्ति ? ॥७॥ विनय० ॥
परमात्मनि विमलात्मनां, परिणम्य वसन्तु ।
विनय ! समामृतपानतो, जनता विलसन्तु ॥८॥ विनय०...॥

॥ प्रमोदभावना ॥

धन्यास्ते वीतरागाः क्षपकपथगतिक्षीणकर्मोपरागा-
स्त्रैलोक्ये गन्धनागाः सहजसमुदितज्ञानजाग्रद्विरागाः ।
अध्यारुह्यात्मशुद्ध्या सकलशशिकलानिर्मलध्यानधारा-
मारान्मुक्तेः प्रपन्नाः कृतसुकृतशतोपार्जितार्हन्त्यलक्ष्मीम् ॥१॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥
तेषां कर्मक्षयोत्थैरतनुगुणगणैर्निर्मलात्मस्वभावै-
र्गायंगायं पुनीमः स्तवनपरिणतैरष्टवर्णास्पदानि ।
धन्यां मन्ये रसज्ञां जगति भगवतः स्तोत्रवाणीरसज्ञा-
मज्ञां मन्ये तदन्यां वितथजनकथाकार्यमौखर्यमग्नाम् ॥२॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥
निर्ग्रन्थास्तेऽपि धन्या गिरिगहनगुहागह्वरान्तर्निविष्टा,
धर्मध्यानावधानाः समरससुहिताः पक्षमासोपवासाः ।
येऽन्येऽपि ज्ञानवन्तः श्रुतविततधियो दत्तधर्मोपदेशाः,
शान्ता दान्ता जिताक्षा जगति जिनपतेः शासनं भासयन्ति ॥३॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥
दानं शीलं तपो ये विदधति गृहिणो भावनां भावयन्ति,
धर्मं धन्याश्चतुर्धा श्रुतसमुपचितश्रद्धयाराधयन्ति ।
साध्व्यः श्राद्ध्यश्च धन्याः श्रुतविशदधिया शीलमुद्भावयन्त्य-
स्तान् सर्वान्मुक्तगर्वाः प्रतिदिनमसकृद्भाग्यभाजः स्तुवन्ति ॥४॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥
मिथ्यादृशामप्युपकारसारं, सन्तोषसत्यादिगुणप्रसारम् ।
वदान्यतावैनयिकप्रकारं, मार्गानुसारीत्यनुमोदयामः ॥५॥ उपजातिवृत्तम् ॥
जिह्वे ! प्रह्वीभव त्वं सुकृतिसुचरितोच्चारणे सुप्रसन्ना,
भूयास्तामन्यकीर्त्तिश्रुतिरसिकतया मेऽद्य कर्णौ सुकर्णौ ।
वीक्ष्यान्यप्रौढलक्ष्मीं द्रुतमुपचिनुतं लोचने ! रोचनत्वं,
संसारेऽस्मिन्नसारे फलमिति भवतां जन्मनो मुख्यमेव ॥६॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥

प्रमोदमासाद्य गुणैः परेषां, येषां मतिर्मज्जति साम्यसिन्धौ ।
देदीप्यते तेषु मनःप्रसादो, गुणास्तथैते विशदीभवन्ति ॥७॥ उपजातिवृत्तम् ॥

॥ गेयाष्टकम् ॥

विनय ! विभावय गुणपरितोषं, विनय ! विभावय गुणपरितोषम् ।
निजसुकृताप्तवरेषु परेषु, परिहर दूरं मत्सरदोषम् ॥१॥ विनय०...॥
दिष्ट्यायं वितरति बहुदानं, वरमयमिह लभते बहुमानम् ।
किमिति न विमृशसि परपरभागं, यद्विभजसि तत्सुकृतविभागम् ॥२॥ विनय० ॥
येषां मन इह विगतविकारं, ये विदधति भुवि जगदुपकारम् ।
तेषां वयमुचिताचरितानां, नाम जपामो वारंवारम् ॥३॥ विनय०...॥
अहह ! तितिक्षागुणमसमानं, पश्यत भगवति मुक्तिनिदानम् ।
येन रुषा सह लसदभिमानं, झटिति विघटते कर्मवितानम् ॥४॥ विनय० ॥
अदधुः केचन शीलमुदारं, गृहिणोऽपि परिहृतपरदारम् ।
यश इह संप्रत्यपि शुचि तेषां, विलसति फलिताफलसहकारम् ॥५॥ विनय०...॥
या वनिता अपि यशसा साकं, कुलयुगलं विदधति सुपताकम् ।
तासां सुचरितसञ्चितराकं, दर्शनमपि कृतसुकृतविपाकम् ॥६॥ विनय०...॥
तात्त्विकसात्त्विकसुजनवतंसाः, केचन युक्तिविवेचनहंसाः ।
अलमकृषत किल भुवनाभोगं, स्मरणममीषां कृतशुभयोगम् ॥७॥ विनय०...॥
इति परगुणपरिभावनसारं, सफलय सततं निजमवतारम् ।
कुरु सुविहितगुणनिधिगुणगानं, विरचय शान्तसुधारसपानम् ॥८॥ विनय०...॥

॥ कारुण्यभावना ॥

प्रथममशनपानप्राप्तिवाञ्छाविहस्तास्तदनु वसनवेश्मालङ्कृतिव्यग्रचित्ताः ।
परिणयनमपत्यावाप्तिमिष्टेन्द्रियार्थान्, सततमभिलषन्तः स्वस्थतां क्वाश्नुवीरन् ? ॥१॥
॥ मालिनी ॥

उपायानां लक्षैः कथमपि समासाद्य विभवं,
भवाभ्यासात्तत्र ध्रुवमिति निबध्नाति हृदयम् ।
अथाकस्मादस्मिन् विकिरति रजः क्रूरहृदयो,
रिपुर्वा रोगो वा भयमुत जरा मृत्युरथवा ॥२॥ शिखरिणी ॥
स्पर्द्धन्ते केऽपि केचिद्दधति हृदि मिथो मत्सरं क्रोधदग्धाः,
युध्यन्ते केऽप्यरुद्धा धनयुवतिपशुक्षेत्रपद्रादिहेतोः ।

केचिल्लोभाल्लभन्ते विपदमनुपदं दूरदेशानटन्तः,
किं कुर्मः किं वदामो भृशमरतिशतैर्व्याकुलं विश्वमेतद् ॥३॥ स्त्रग्धराः ॥
स्वयं खनन्तः स्वकरेण गर्त्तां, मध्ये स्वयं तत्र तथा पतन्ति ।
यथा ततो निष्क्रमणं तु दूरेऽधोऽधः प्रपाताद्विरमन्ति नैव ॥४॥ उपजाति ॥
प्रकल्पयन्नास्तिकतादिवादमेवं प्रमादं परिशीलयन्तः ।
मग्ना निगोदादिषु दोषदग्धा, दुरन्तदुःखानि हहा ! सहन्ते ॥५॥ उपजातिः ॥
शृण्वन्ति ये नैव हितोपदेशं, न धर्मलेशं मनसा स्पृशन्ति ।
रुजः कथङ्कारमथापनेयास्तेषामुपायस्त्वयमेक एव ॥६॥ उपजातिः ॥
परदुःखप्रतीकारमेवं ध्यायन्ति ये हृदि ।
लभन्ते निर्विकारं ते, सुखमायतिसुन्दरम् ॥७॥ अनुष्टुब् ॥

॥ गेयाष्टकम् ॥

सुजना ! भजत मुदा भगवन्तं, सुजना ! भजत मुदा भगवन्तम् ।
शरणागतजनमिह निष्कारणकरुणावन्तमवन्तं रे ॥१॥ सुजना०...॥
क्षणमुपधाय मनः स्थिरतायां, पिबत जिनागमसारम् ।
कापथघटनाविकृतविचारं, त्यजत कृतान्तमसारं रे ॥२॥ सुजना०...॥
परिहरणीयो गुरुरविवेकी, भ्रमयति यो मतिमन्दम् ।
सुगुरुवचः सकृदपि परिपीतं, प्रथयति परमानन्दं रे ॥३॥ सुजना०...॥
कुमततमोभरमीलितनयनं, किमु पृच्छत पन्थानम् ।
दधिबुद्ध्या नर ! जलमन्थन्यां, किमु निदधत मन्थानं रे ! ॥४॥ सुजना०...॥
अनिरुद्धं मन एव जनानां, जनयति विविधातङ्कम् ।
सपदि सुखानि तदेव विधत्ते, आत्माराममशङ्कं रे ॥५॥ सुजना०...॥
परिहरताश्रवविकथागौरवमदनमनादिवयस्यम् ।
क्रियतां सांवरसाप्तपदीनं, ध्रुवमिदमेव रहस्यं रे ! ॥६॥ सुजना०...॥
सह्यत इह किं भवकान्तारे, गदनिकुरम्बमपारम् ।
अनुसरताहितजगदुपकारम्, जिनपतिमगदङ्कारम् रे ॥७॥ सुजना०..॥
शृणुतैकं विनयोदितवचनं, नियतायतिहितरचनम् ।
रचयत सुकृतसुखशतसन्धानं, शान्तसुधारसपानं रे ॥८॥ सुजना०...॥

॥ माध्यस्थ्यभावना ॥

श्रान्ता यस्मिन् विश्रमं संश्रयन्ते, रुग्णाः प्रीतिं यत्समासाद्य सद्यः ।
लभ्यं रागद्वेषविद्वेषिरोधादौदासीन्यं सर्वदा तत्प्रियं नः ॥१॥ शालिनी ॥

लोके लोका भिन्नभिन्नस्वरूपा, भिन्नैर्भिन्नैः कर्मभिर्मर्मभिद्भिः ।
रम्यारम्यैश्चेष्टितैः कस्य कस्य, तद्विद्वद्भिः स्तूयते रुष्यते वा ॥२॥ शालिनी ॥
मिथ्या शंसन् वीरतीर्थेश्वरेण, रोद्धुं शेके न स्वशिष्यो जमालिः ।
अन्यः को वा रोत्स्यते केन पापात्, तस्मादौदासीन्यमेवात्मनीनम् ॥३॥ शालिनी ॥
अर्हन्तोऽपि प्राज्यशक्तिस्पृशः किं, धर्मोद्योगं कारयेयुः प्रसह्य ।
दद्युः शुद्धं किन्तु धर्मोपदेशं, यत्कुर्वाणा दुस्तरं निस्तरन्ति ॥४॥ शालिनी ॥
तस्मादौदासीन्यपीयूषसारं, वारंवारं हन्त सन्तो लिहन्तु ।
आनन्दानामुत्तरङ्गत्तरङ्गैर्जीवद्भिर्यद् भुज्यते मुक्तिसौख्यम् ॥५॥ शालिनी ॥

॥ गेयाष्टकम् ॥

अनुभव विनय ! सदा सुखमनुभव, औदासीन्यमुदारं रे ।
कुशलसमागममागमसारं, कामितफलमन्दारं रे ॥१॥ अनु०...॥
परिहर परचिन्तापरिवारं, चिन्तय निजमविकारं रे ।
तव किं कोऽपि चिनोति करीरं, चिनुतेऽन्यः सहकारं रे ॥२॥ अनु०...॥
योऽपि न सहते हितमुपदेशं, तदुपरि मा कुरु कोपं रे ।
निष्फलया किं परजनतप्त्या, कुरुषे निजसुखलोपं रे ॥३॥ अनु०...॥
सूत्रमपास्य जडा भाषन्ते, केचन मतमुत्सूत्रं रे ।
किं कुर्मस्ते परिहृतपयसो, यदि पिबन्ति मूत्रं रे ॥४॥ अनु०...॥
पश्यसि किं न मनःपरिणामं, निजनिजगत्यनुसारं रे ।
येन जनेन यथा भवितव्यं, तद् भवता दुर्वारं रे ॥५॥ अनु०...॥
रमय हृदा हृदयङ्गमसमतां, संवृणु मायाजालं रे ।
वृथा वहसि पुद्गलपरवशतामायुः परिमितकालं रे ॥६॥ अनु०...॥
अनुपमतीर्थमिदं स्मर चेतनमन्तःस्थिरमभिरामं रे ।
विरतिभावविशदपरिणामं, लभसे सुखमविरामं रे ॥७॥ अनु०...॥
परब्रह्मपरिणामनिदानं, स्फुटकेवलविज्ञानं रे ।
विरचय विनय ! विवेचितज्ञानं, शान्तसुधारसपानं रे ॥८॥ अनु०...॥

॥ प्रशस्तिः ॥

एवं सद्भावनाभिः सुरभितहृदयाः संशयातीतगीतो-
न्नीतस्फीतात्मतत्त्वास्त्वरितमपसरन्मोहनिद्राममत्वाः ।
गत्वा सत्त्वाममत्वातिशयमनुपमां चक्रिशक्राधिकानां,
सौख्यानां मंक्षु लक्ष्मीं परिचितविनयाः स्फारकीर्त्तिं श्रयन्ते ॥१॥ स्त्रग्धरावृत्तम् ॥

दुर्ध्यानप्रेतपीडा प्रभवति न मनाक्काचिदद्वन्द्वसौख्य-
स्फातिः प्रीणाति चित्तम् प्रसरति परितः सौख्यसौहित्यसिन्धुः ।
क्षीयन्ते रागरोषप्रभृतिरिपुभटाः सिद्धिसाम्राज्यलक्ष्मीः,
स्याद्वश्या यन्महिम्ना विनयशुचिधियो ! भावनास्ताः श्रयध्वम् ॥२॥ स्रग्धरावृत्तम् ॥
श्रीहीरविजयसूरीश्वरशिष्यौ सोदरावभूतां द्वौ ।
श्रीसोमविजयवाचकवाचकवरकीर्त्तिविजयाख्यौ ॥३॥ पथ्यावृत्तम् ॥
तत्र च- कीर्त्तिविजयवाचकशिष्योपाध्यायविनयविजयेन ।
शान्तसुधारसनामा सन्दब्धो भावनाप्रबन्धोऽयम् ॥४॥ गीतिवृत्तम् ॥
शिखिनयनसिन्धुशशिमितवर्षे हर्षेण गन्धपुरनगरे ।
श्रीविजयप्रभसूरिप्रसादतो, यत्न एष सफलोऽभूत् ॥५॥ गीतिवृत्तम् ॥
यथा विधुः षोडशभिः कलाभिः, सम्पूर्णतामेत्य जगत्पुनीते ।
ग्रन्थस्तथा षोडशभिः प्रकाशैरयं समग्रैः शिवमातनोतु ॥६॥ उप०...॥
यावज्जगत्येषः सहस्रभानुः, पीयूषभानुश्च सदोदयेते ।
तावत् सतामेतदपि प्रमोदं, ज्योतिः स्फुरद्वाङ्मयमातनोतु ॥७॥ इन्द्रवज्रा ॥

●●●

www.hiscan.in